

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

**ARKEOLOJİK SİT ALANLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM
POTANSİYELİ YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ: HOŞAP KALESİ VE
ÇEVRESİ ARKEOLOJİK SİT ALANLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN: Gamze BİÇEK BOZDOĞAN
DANIŞMAN: Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül KELEŞ ERİÇOK

VAN-2022

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

**ARKEOLOJİK SİT ALANLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM
POTANSİYELİ YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ: HOŞAP KALESİ VE
ÇEVRESİ ARKEOLOJİK SİT ALANLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN: Gamze BİÇEK BOZDOĞAN

VAN-2022

KABUL VE ONAY SAYFASI

Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'nda Dr. Öğretim Üyesi Ayşegül KELEŞ ERİÇOK danışmanlığında, Gamze BİÇEK BOZDOĞAN tarafından sunulan “Arkeolojik Sit Alanlarının Sürdürülebilir Turizm Potansiyeli Yönünden Değerlendirilmesi: Hoşap Kalesi ve Çevresi Arkeolojik Sit Alanları” isimli bu çalışma Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili hükümleri gereğince/...../..... tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile başarılı bulunmuş ve yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül
KELEŞ ERİÇOK

İmza:

Üye: Prof. Dr. Şevket ALP

İmza:

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Emin Selçuk
TAŞAR

İmza:

Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

İmza

Enstitü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

(İmza)

Gamze BİÇEK BOZDOĞAN

ÖZET

ARKEOLOJİK SİT ALANLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM POTANSİYELİ YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ: HOŞAP KALESİ VE ÇEVRESİ ARKEOLOJİK SİT ALANLARI

BİÇEK BOZDOĞAN, Gamze
Yüksek Lisans Tezi, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül KELEŞ ERİÇOK
Ağustos 2022, 133 sayfa

Arkeolojik sit alanları sahip oldukları doğal, tarihi ve kültürel değerleri ile geleceğe aktarılması gereken yerlerdendir. Bu alanlar bütüncül bir yaklaşımla ele alınmalı yerel halk planlama süreçlerine dâhil edilmeli, Hoşap Kalesi ve Çevresi yaşatılarak sürdürülebilirliği sağlanmalıdır yerleşiminde planlanması hedeflenmektedir.

Çalışmanın ana materyalini; Van Gürpınar ilçesi, Hoşap (Güzelsu) Mahallesi'nde bulunan Hoşap Kalesi I. ve III. derece arkeolojik sit alanları içinde kalan bölge ve çevresi oluşturmaktadır.

Çalışmada Hoşap Kalesi ve çevresinin doğal, fiziki, kültürel ve yerleşim dokusunun özellikleri irdelenmiştir. Alan içinde yerinde gözlemler ve arazi analizleri yapılarak yerleşimin fiziksel özellikleri ile mimari ve yerleşim dokusu incelenmiştir. Alanın sahip olduğu doğal ve kültürel değerler çerçevesinde GZFT analizi yapılmıştır. Söz konusu analizle çalışma alanının güçlü ve zayıf yönleri saptanmış fırsatlar ve tehditler belirlenmiştir.

Yerinde yapılan gözlemler, alan hakkındaki yazılı ve görsel taramalar, yöre halkı ile yapılan görüşmeler ve akademisyenlerin katkılarıyla alanın ihtiyaçları belirlenerek, arkeolojik sit alanı içinde bulunan çalışma alanına yönelik olarak, yöre halkını kalkındıracak ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte sürdürülebilir bir kullanım ve bütüncül bir koruma anlayışını kapsayacak şekilde sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin artırılmasına yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Arkeolojik sit, Hoşap Kalesi, Koruma, Kültürel miras, Sürdürülebilir turizm.

ABSTRACT

THE EVALUATION OF ARCHAEOLOGICAL PROTECTED AREAS IN TERMS OF SUSTAINABLE TOURISM POTENTIAL: HOŞAP CASTLE AND ITS SURROUNDING ARCHEOLOGICAL PROTECTED AREAS

BİÇEK BOZDOĞAN, Gamze

MSc. Thesis, Department of Landscape Architecture

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Ayşegül KELEŞ ERİÇOK

August 2022, 133 pages

Archaeological protected areas are places that should be transferred to the future with their natural, historical and cultural values. These areas should be handled with a holistic approach, they should be included in the local public planning processes, and their sustainability should be ensured by keeping the Hoşap Castle and its surroundings alive.

The main material of the study; Hosap Castle, located in the Hoşap (Guzelsu) District area of Van Gürpınar district, constitutes the region and its surroundings within the 1 nd and 3rd Degree Archaeological Sites.

In the study, the characteristics of the natural, physical, cultural and settlement texture of Hoşap Castle and its surroundings were examined. On-site observations and field analyzes were made in the area, and the physical characteristics of the settlement, its architectural and settlement texture were examined. GZFT analysis was carried out within the framework of the natural and cultural values of the area. With this analysis, the strengths and weaknesses of the study area were determined, and the opportunities and threats were determined.

By determining the needs of the area with on-site observations, literature surveys, interviews with the local people and the contributions of academicians, for the study area within the archaeological site, a sustainable use and a holistic conservation approach that will develop the local people and meet the needs of the visitors is sustainable. Suggestions for increasing tourism activities were presented.

Keywords: Archaeological protected area, Hoşap Castle, Conservation, Culturel heritage, Sustainable tourism.

ÖN SÖZ

Yüksek lisans eğitimimin devamı, tezimin belirlenmesi, deney çalışmalarının yürütülmesi ve tamamlanması aşamalarında yardımlarını ve yapıcı görüşlerini esirgemeyen tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül KELEŞ ERİÇOK'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Çalışmamdaki destekleri ve katkılarından dolayı Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı bölümünün değerli hocalarına teşekkür ederim. Son olarak, yalnızca yüksek lisans tezimin hazırlanması aşamasında değil başarıyla sonuçlandırabildiğim her işte sınırsız manevi desteğini yanımda hissettiğim sevgili aileme şükran duygularımı sunarım.

2022

Gamze BİÇEK BOZDOĞAN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	i
ABSTRACT	iii
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
ÇİZELGELER LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
SİMGELER VE KISALTMALAR	xvii
EKLER DİZİNİ.....	xix
1. GİRİŞ	1
1.1. Kültürel Miras Kavramı ve Önemi	2
1.1.1. Somut kültürel miras	3
1.1.1.1. Taşınır kültür varlıkları	3
1.1.1.2. Taşınmaz kültür varlıkları	4
1.1.1.2.1. Tek yapılar-mimari ölçekte kültür varlıkları.....	4
1.1.1.2.2. Yapı grupları	9
1.1.1.2.3. Korunması gerekli çevreler	9
1.1.2. Somut olmayan kültürel miras	11
1.2. Arkeolojik Sit Alanları ve Koruma Yaklaşımları.....	12
1.2.1. I. Derece arkeolojik sit alanı	13
1.2.2. II. Derece arkeolojik sit.....	13
1.2.3. III. Derece arkeolojik sit.....	14
1.2.4. Türkiye’de koruma politikalarının gelişimi	15
1.2.4.1. Cumhuriyet dönemi öncesi koruma politikalarının gelişimi.....	15
1.2.4.2. Cumhuriyet dönemi koruma politikaları	16
1.2.4.2.1. 1923-1983 yılları arası koruma politikaları.....	16
1.2.4.2.2. 1984-2003 yılları arası koruma politikaları.....	20
1.2.4.2.3. 2005 ve sonrası koruma politikaları	20
1.3. Arkeolojik Sit Alanları ve Sürdürülebilir Turizm Yaklaşımı.....	22
1.3.1. Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir turizm	23

	Sayfa
1.3.2. Sürdürülebilir turizmin hedefleri.....	28
1.3.3. Sürdürülebilir turizmin ilkeleri.....	30
1.3.4. Arkeolojik sit alanlarında sürdürülebilir turizm.....	31
2. KAYNAK BİLDİRİŞLERİ.....	33
3. MATERYAL VE YÖNTEM	35
3.1. Materyal	35
3.2. Yöntem	36
4. BULGULAR	37
4.1. Coğrafi Konum.....	37
4.2. İklim	38
4.3. Ekonomi	39
4.4. Hidrografya.....	40
4.5. Doğal Bitki Örtüsü	40
4.6. Toprak Özellikleri	41
4.7. Nüfus	41
4.8. Göçler.....	42
4.9. Yerleşmenin Tarihi Gelişimi.....	42
4.10. Kültürel Değerler.....	43
4.10.1. Hoşap Kalesi	43
4.10.2. Bey Hanı	45
4.10.3. Süleyman Bey Türbesi	45
4.10.4. Hasan Bey Medresesi ve Türbesi.....	46
4.10.5. Evliya Bey Medresesi	47
4.10.6. Hoşap Evliya Bey Köprüsü.....	48
4.11. Hoşap Koruma Planlaması Çalışması.....	50
4.12. Hoşap Kalesi ve Çevresinin Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi.....	51
4.13. Güzelsu Mahallesi GZFT Analizi	54
4.14. Çevresel ve Görsel Değerler	57
4.14.1. Simgesel öğeler	58
4.14.2. Konut alanları	58

	Sayfa
4.14.3. Sıra dükkânlar	60
4.14.4. Ahır ve tandırlar	60
4.14.5. Ticaret alanları.....	61
4.14.6. Eğitim, sağlık tesisi, sosyal ve kültürel tesis alanları.....	61
4.14.7. Dini tesisler	61
4.14.8. Ulaşım sistemi	61
4.14.9. Turizm	61
5. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	65
KAYNAKLAR.....	125
EKLER	131
ÖZ GEÇMİŞ.....	133

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 1.1. Van Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu envanter tablosu.....	3
Çizelge 1.2. Sürdürülebilir turizm hedefleri.....	29
Çizelge 4.1. 1939-2021 yılları arasında Van iline ait sıcaklık ölçümleri	39
Çizelge 4.2. Yapı kullanım biçimleri	58
Çizelge 4.3. Turizm işletme belgeli konaklama tesislerinde tesislere geliş, geceleme, ortalama kalış süresi ve doluluk oranlarının illere ve ilçelere göre dağılımı	63
Çizelge 5.1. A bölgeleme alanı analizi	76
Çizelge 5.2. B bölgeleme alanı analizi	82
Çizelge 5.3. C bölgeleme alanı analizi	88
Çizelge 5.4. D bölgeleme alanı analizi	94
Çizelge 5.5. E bölgeleme alanı analizi	102
Çizelge 5.6. F bölgeleme alanı analizi	108
Çizelge 5.7. G bölgeleme alanı analizi	114
Çizelge 5.8. H bölgeleme alanı analizi	120
Çizelge 5.9. Bölgeleme alanları müdahale kararları	121

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1.1. Anıtsal yapılar a. Köprülü Mehmet Paşa Kervansarayı, b. Ayasofya-i Kebir Cami, c. Gök Medrese	5
Şekil 1.2. Konutlar a. Eflanıli Konağı, b. Kırkodalı Konağı, c. Osmanlı Sarayı	7
Şekil 1.3. Korunması gereken çevreler a. Yedigöller, b. Göreme, c. Vanadokya.....	9
Şekil 1.4. Somut olmayan kültürel miras, kukla, mask, tepsi üretim tekniği; Somut kültürel miras, tarihten günümüze kalmış kukla, mask tepsi örnekleri.....	12
Şekil 1.5. Sütunlu sürdürülebilirlik modeli, ekonomi (büyüme), toplum (hakçalık), çevre (koruma).....	24
Şekil 1.6. a. Güçlü sürdürülebilirlik modeli, b. Prizma modeli.....	24
Şekil 1.7. Sürdürülebilirliğin tarihçesi	25
Şekil 1.8. Sürdürülebilir turizmin kapsamı.....	27
Şekil 1.9. Sürdürülebilir turistik gelişmenin sihirli beşgen piramidi.....	28
Şekil 3.1. Hoşap Kalesi ve çevresi çalışma alanı sınırı	35
Şekil 4.1. Van ili ve Gürpınar ilçesi Güzelsu Mahallesi Türkiye'deki konumu	37
Şekil 4.2. Hoşap Kalesi, a. Uydu görüntüsü, b. Kale planı, c. Kuş bakışı görsel, d. Kale silüet	43
Şekil 4.3. a. Hoşap Süleyman Bey Kümbeti restorasyon öncesi, b. Restorasyon sonrası	46
Şekil 4.4. a. Hoşap Hasan Bey Medresesi, b. Görünüş	47
Şekil 4.5. Evliya Bey Medresesi ve Süleyman Bey Kümbeti	48
Şekil 4.6. Hoşap Köprüsü plan ve görünüşler	49
Şekil 4.7. Hoşap Evliya Bey Köprüsü	50
Şekil 4.8. Hoşap Güzelsu Mahallesi koruma amaçlı imar planı.....	51
Şekil 4.9. Güzelsu Mahallesi konut alanı uydu görüntüsü	59

Şekil	Sayfa
Şekil 4.10. Hoşap Kalesi eteğinde bulunan sıra dükkânlar	60
Şekil 5.1. Hoşap Kalesi ve çevresi bölgeleme alanı paftası	70
Şekil 5.2. Yapı kullanım durumu paftası.....	72
Şekil 5.3. Kat adedi paftası.....	73
Şekil 5.4. Malzeme yapım tekniği paftası	74
Şekil 5.5. Yapısal durum paftası.....	75
Şekil 5.6. Bölgeleme alanında bulunan geleneksel konutlar	76
Şekil 5.7. Yapı kullanım durumu paftası.....	78
Şekil 5.8. Kat adedi paftası.....	79
Şekil 5.9. Malzeme yapım tekniği paftası	80
Şekil 5.10. Yapısal durum paftası.....	81
Şekil 5.11. Ziyaretçi merkezi için örnekler a. Mor Gabriel Manastırı ziyaretçi karşılama merkezi, b. Yeşilova Höyüğü ziyaretçi merkezi ve kazı evi	83
Şekil 5.12. III. Derece arkeolojik sit alanı içinde bulunan, Hoşap Çayı ve çevresi yerleşimi	83
Şekil 5.13. Yapı kullanım durumu	84
Şekil 5.14. Kat adedi paftası.....	85
Şekil 5.15. Malzeme yapım tekniği	86
Şekil 5.16. Yapısal durum paftası.....	87
Şekil 5.17. Yeniden işlev verilecek ve cephe sağlıklılaştırması yapılacak yapılar	88
Şekil 5.18. Yapı kullanım durumu paftası.....	90
Şekil 5.19. Kat adedi paftası.....	91
Şekil 5.20. Malzeme ve yapım tekniği paftası.....	92

Şekil	Sayfa
Şekil 5.21. Yapısal durum paftası.....	93
Şekil 5.22. Yeniden işlev verilecek geleneksel konutlar	96
Şekil 5.23. Kale eteğinde bulunan dükkânlar	97
Şekil 5.24. Yapı kullanım durumu paftası.....	98
Şekil 5.25. Kat adedi paftası.....	98
Şekil 5.26. Malzeme yapım tekniği paftası	100
Şekil 5.27. Yapısal durum Paftası	101
Şekil 5.28. Sel taşkın bölgesinde bulunan dükkânlar	102
Şekil 5.29. Yapı kullanım durumu paftası.....	104
Şekil 5.30. Kat adedi paftası.....	105
Şekil 5.31. Malzeme ve yapım tekniği paftası.....	106
Şekil 5.32. Yapısal durum paftası.....	107
Şekil 5.33. Van-Hakkâri Karayolu üzerinde bulunan yapılar	108
Şekil 5.34. Yapı kullanım durumu	110
Şekil 5.35. Kat adedi paftası.....	111
Şekil 5.36. Malzeme ve yapım tekniği paftası.....	112
Şekil 5.37. Yapısal durum paftası.....	113
Şekil 5.38. Park çalışması yapılan alan	114
Şekil 5.39. Yapı kullanım durumu	116
Şekil 5.40. Kat adedi paftası.....	117
Şekil 5.41. Malzeme yapım tekniği paftası	118
Şekil 5.42. Yapısal durum paftası.....	119

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış bazı simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur

Simgeler

Açıklama

A	Alan (m ²)
KM	Kilometre (km)
M	Metre (m)
°C	Santigrat derece

Kısaltmalar

Açıklama

BM	Birleşmiş Milletler
ICCROM	International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (Kültürel Varlıkların Korunması ve Onarımı Araştırma Merkezi)
ICOMOS	International Council of Monuments and Sites (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)
M.Ö	Milattan Önce
M.S	Milattan Sonra
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)
VKVKBK	Van Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
yy	Yüzyıl

EKLER DİZİNİ

	Sayfa
Ek 1. Mimari tipoloji önerisi	131
Ek 2. Pencere-kapı tipoloji önerisi	132

1. GİRİŞ

Kültürel miras alanlarının korunması ve yönetilmesinin sürdürülebilir olması için, yaşatarak koruma ilkesiyle ekonomik gelir elde edilmesinin sağlanması ile gelecek nesillere aktarılması gereklidir. Koruma yasalarından taviz verilmeden, toplumu dışlamadan, toplumla işbirliği içinde yapılarak uygulanan planlar başarıya ulaşabilir (Öksüz ve Taş, 2017).

Kültürel ve doğal varlıkları koruma ve yaşatma bilincinin oluşmasında en önemli potansiyel turizmdir ve turizm olgusunun bir tehdit olarak görülmemesi için doğru ve aynı zamanda dengeli bir politika uygulanması zorunludur.

Arkeolojik sit alanlarında sürdürülebilir turizmin mümkün olabilmesi için; somut ve somut olmayan kültürel mirasımızın korunarak gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir. Somut mirasımız alanın ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde koruma ilkeleri dâhilinde geliştirilerek gelecek nesillerin hizmetinde sunulabilir. Turizm uzun vadeli ve gelişime açık planlamaların yapılmasını gerektiren bir sektördür. Koruma ve turizm bilincinin arttırılması ile güçlü ve sürdürülebilir bir turizm planlaması sağlanmış olacaktır.

Çalışma alanı Van'ın Gürpınar ilçesi sınırlarında Güzelsu Mahallesi içinde yer almaktadır. Bölge birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış zengin bir kültürel mirasa sahiptir. Kent tarihi boyunca birçok yerleşim görmüş zengin kültürel mirasa sahiptir.

Hoşap Kalesi ve çevresi arkeolojik sit alanı içinde olan bir bölge olup, toprağın altında yatan tarihi miras ile bir bütünlük oluşturmaktadır. Geçmişin izlerini taşıyan bu alanlar bulundukları çevre ile bütünleşmiş insanlığın ortak mirası olan yerlerdir. Kültürel miras alanları zaman içinde fiziksel ya da doğal etkenlerden dolayı tahribata uğrayarak yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmakta, gelecek nesillere aktarılması zorlaşmaktadır.

Çalışma alanının arkeolojik potansiyelini koruyabilmek, kontrollü olarak ziyaretler açılabilmesi, turizm ihtiyaçlarının karşılanabilmesi, tanınırlık faaliyetlerinin sağlanabilmesi ve gelecek nesillere aktarılarak yaşatılabilmesi için öneriler geliştirilmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde çalışmanın amacı, kullanılan kaynaklar, araştırma alanı olan Hoşap Kalesi ve çevresinin seçilme amacı, kültürel miras kavramları tanımlanmış, arkeolojik alanların korunması ve koruma politikaları üzerinde durulmuş, sürdürülebilirlik tanımı ve sürdürülebilir turizm ilişkisi kültür turizmi bağlamında incelenmiştir.

İkinci bölümde araştırmanın konusu kapsamındaki literatür bildirişleri verilmiştir.

Üçüncü bölümde araştırmanın amaçları doğrultusunda kullanılan materyal belirtilmiş ve araştırma için izlenen yöntem açıklanmıştır.

Dördüncü bölümde araştırma bulguları ve çalışma alanı olan Hoşap Kalesi ve çevresinin yakın çevresi, doğal, kültürel, ekonomik ve beşeri özellikleri verilerek alanın genel yapısı belirlenmiştir.

Beşinci ve son bölümde ise; çalışma alanı için yerinde yapılan gözlemler, arazi, etüt ve analizler çalışmaları değerlendirilerek Hoşap Kalesi ve çevresi arkeolojik sit alanı içinde bulunan bölgenin sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin sağlanabilmesi ve aynı zamanda gelecek nesillere aktarılabilmesi için yaşatarak korunmasına ilişkin önerilere yer verilmiştir.

1.1. Kültürel Miras Kavramı ve Önemi

Yaşadığımız coğrafyada bizden önce varlığını sürdürmüş medeniyetlerin kendi kültürümüzün oluşmasındaki payı yadsınamaz. Arkeolojik alanlar ve bu alanlarda var olan tarihi kalıntılar, kültürel mirasımızın tanımlanabilmesi açısından çok önemlidir.

Tarihsel süreç içinde nesiller boyunca süregelen evrensel değerler olarak tanımlanmış eserlere kültürel miras ya da kültür mirası adı verilmiştir (Tunçer, 2017).

Tarihsel süreçte kültürel miras kavramı daha geniş ve kapsamlı bir hal almıştır. Anıt koruması anlayışından, insan odaklı ve insana ait olan tüm kültürel değerleri içine alan bir anlayış haline dönüşmüştür. Antik çağlardan kalan bir eser ya da 19. Yüzyıldan kalan bir ambarda kültürel mirasın parçası kabul edilmiştir. İnsan hakları, ırksal farklılıklar ve eşitlik kavramı kültürel mirasın tanımını oluşturmaktadır. İnsan eliyle ortaya koyulmuş, önceki nesillerden geleceğe aktarılmak istenen ve korunmaya değer olan, toplumun kimlik gelişimine katkı sağlayacak ve kimliğini koruyacak eserler

bütününe kültürel miras denir. Bu eserler genel olarak mimari, teknolojik, arkeolojik ve bilimsel eserlerdir (Anonim, 2021a).

Müzelerde korunan ve korunabilecek kültürel miras objeleri, doğa içinde bulunan taşınmaz kültürel miras yapılarına oranla nispeten daha rahat korunabilen eserlerdir. Fakat doğal kültürel mirasımız da günümüzde yapılan çalışmalar ile eskiye oranla daha sağlıklı bir şekilde korunmaktadır.

Kültürel mirasımız yakın zamana kadar tek yapı ölçeğinde ve obje merkezli bir yaklaşım ile korunmaktaydı. Atina Tüzüğü'nde (1931), “Kültürel miras; sadece anıtsal mimari eserler, tarihi ya da sanatsal öneme sahip yapılar ve taşınmaz kültür varlıkları; resim, heykel gibi sanat eserleri, kitaplar, arşivler, el yazmaları, bilimsel açıdan önemli koleksiyonlar gibi sanatsal, tarihi veya arkeolojik öneme sahip taşınabilir kültür varlıkları” olarak ele alınmaktadır (Aksoy ve Enlil, 2018).

Kültür mirası ulusal ve uluslararası yasal çerçevede “*somut kültürel miras*” ve “*somut olmayan kültürel miras*” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

1.1.1. Somut kültürel miras

Arkeolojik sit alanları, tarihi şehirler, tarihsel değeri olan yapılar, kültür alanları, taşınabilir kültür varlıkları, yer altında ve üstünde kalan bütün antik şehirler, hanlar, kalıntılar, insanlar tarafından kullanılan aletler ve bu değerlerin tamamını kapsayacak çeşitlilikte olan varlıklar somut kültürel miras olarak tanımlanır.

2863 sayılı kültür ve tabiat varlıklarını koruma kanununda; taşınır kültür varlıkları ve taşınmaz kültür varlıkları şeklinde iki bölüm halinde tanımlanmıştır (Ünsal ve Pulhan, 2012).

1.1.1.1. Taşınır kültür varlıkları

Tarihsel süreçte jeolojik, arkeolojik ve sanatsal değer taşıyan belgeler, kültürel, sosyal ve teknolojik açıdan ait oldukları dönemlerin izlerini taşıyan bütün varlıklar taşınır kültür varlıkları olarak nitelendirilir (Gökalp, 2019).

Bir heykel arkeolojik açıdan ne kadar önemliyse bir tıraş bıçağı ya da bir giysi, bir oya ait oldukları kültürü anlatmak açısından aynı ölçüde önemlidir. Kullanılan el

aletleri dönemin teknolojisi, estetik anlayışı, temizlik anlayışları hakkında bilgi vermektedir. Giysilerde kullanılan dokuma, ipek ve boyalar yerel ekonomiyi, üretimi ve estetiği anlatmaktadır (Emre, 2017).

Eski dönemlerde kullanılan her türlü eşya yani taşınır kültürel mirasımız geçmişimiz ile aramızdaki bağı daha anlaşılır kıldığı ve ait oldukları dönemler hakkında detaylı bilgilere sahip olduklarından dolayı korunması ve yaşatılması gerekmektedir.

1.1.1.2. Taşınmaz kültür varlıkları

Toprak altında ya da üstünde, su altında bulunan daha çok yapı gruplarından oluşan mimari değerlere denir. Arkeolojik alanlardan kalan kalıntıların geçmişine bakarsak yaklaşık iki buçuk milyon yıldan beri bu eserlerin korunduğunu söyleyebiliriz. Arkeolojik kazılarla bulunan kalıntılardan birçok şey hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Örneğin bir kemikten insanların zaman içindeki gelişimine, tahılların dönemin iklimsel özelliklerine dair bilgi sahibi olabiliriz. Taşınmaz kültür varlıkları; tek yapılar, korunması gereken alanlar ve yapı grupları olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır.

1.1.1.2.1. Tek yapılar-mimari ölçekte kültür varlıkları

•Arkeolojik Kültür Varlıkları

Tarih öncesi dönemlerden bu yana kısmen ya da tamamen su altında ya da toprak altında kalan yapıtların tümüne arkeolojik kültür varlığı denilmektedir. Arkeolojik kültür varlıklarının bulundukları alanlara ise arkeolojik alan olarak tanımlanmaktadır. Arkeoloji tanımının ilk olarak 2.5 milyon yıl önce ortaya çıktığı bilinmektedir, bu bilgi insanlık tarihinin ve kültürel gelişiminin önemli bir bilgi kaynağıdır. Taş işçiliği için kullanılan aletler, yemek kültürünün sembelleri olan bakır taslar, aydınlatma araçlarının örneği olan gaz lambaları arkeolojik varlıkların somutlaşmış örnekleridir. Arkeolojik alanlarla yapılan kazılar bizlere sosyal hayat ve yaşam biçimleri hakkında bilgi verir. Bugün yaşadığımız coğrafyada tarih öncesi dönemlerde yaşayan insanlığın günümüz kültürünün oluşmasındaki etkisini anlamalı,

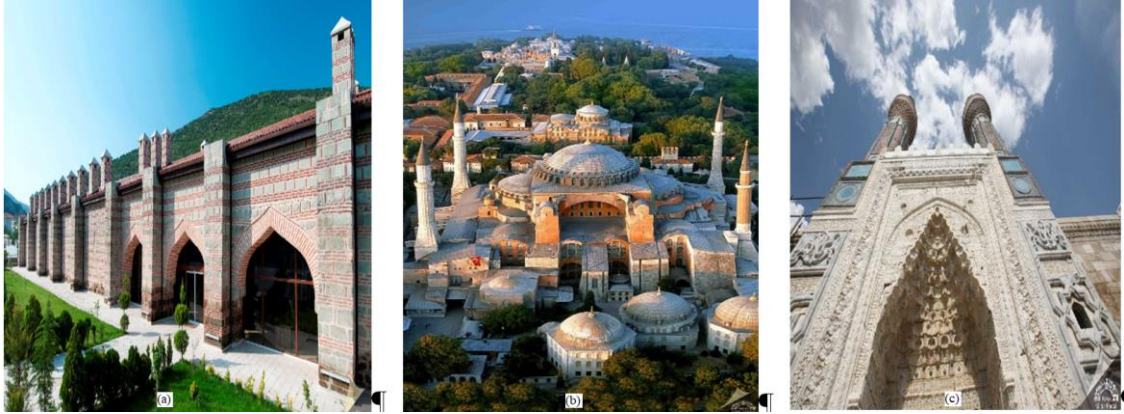
kültür varlıklarının ve onların bulunduğu arkeolojik alanların kültürel miras tanımının önemli bir bölümünü oluşturduğunu unutmamalıyız (Asatekin, 2004).

•Anıtsal Yapılar

Anıtsal yapılar bir döneme ait mimari biçim, yapı tekniği, estetik ve ait oldukları topluma ait kültürel, ekonomik ve politik özelliklerini yansıtan genellikle konut dışı işlevleri olan yapılar olarak tanımlanabilir, genel olarak ekonomik, politik, sosyal ve kültürel nitelikleri yansıtan eserlerdir (Şekil 1.1). İşlevlerine göre sıralarsak;

•Dini Yapılar

Tüm tarihsel süreçlerde farklı kültürlerin bir arada ortak bir yaşam kültürüyle yaşadıkları uyumlu bir ortam oluşturan Anadolu, bu özelliğiyle nadir bir yer olmuştur. Anadolu topraklarında farklı dinlere sahip bireyler bir toplumu oluşturmuş ve ortak çözümlerin belirlendiği mimari yapılar geliştirmişlerdir. Bunlardan en önemlisi Ankara Hacı Bayram Camii'dir (Darkot, 1950).

Şekil 1.1. Anıtsal yapılar a. Köprülü Mehmet Paşa Kervansarayı, b. Ayasofya-i Kebir Cami, c. Gök Medrese (Anonim, 2022h).

Kiliseler, mescitler, camiler, sinagoglar aynı coğrafyada yaşayan farklı kültürlerdeki insanların yaptığı mekânları oluşturmuştur. Zamanla kullanımını yitiren kiliselerin camiye dönüşmesi çok sık karşılaşılan bir durumdur. Her dine ait olan mekânlar eğer

anıtsal niteliği varsa korunması gereken varlıklardır. Türbeler, mezarlıklar, kaya mezarları gibi alanlar dini yapıtlar arasında sayılmaktadır (Asatekin, 2004).

•Eğitim Yapıları

Anadolu da yaşayan insanlar yaşadıkları süreç içinde eğitime önem vermiştir bu nedenle medrese yapıları kentlerin odak noktası haline gelmiştir. Medreselerde ağırlıklı olarak din eğitimi verilmiş olup astronomi, tıp, gibi farklı bilimlerin eğitimlerinin yapıldığı medreseler de yapılmıştır. Mimari nitelikleri bakımından daha çok dikdörtgen planlı ve kapalı avlulu planlara sahipken sekizgen ve farklı planlı medreseler kültür varlıklarımızın önemli unsurlarındandır (Sözen, 1972).

•Ticaret Yapıları

Anadolu, tarihsel süreç boyunca önemli ticaret güzergâhlarının geçiş noktası olmuştur. Asya ile Avrupa'yı birleştiren İpek Yolu ve Baharat Yolları gibi önemli yollar Anadolu topraklarındadır ve bu yüzden asırlardır önemini koruyan ticaret ağları ile örülmüştür. Ticaret işlevlerinin yürütülebilmesi için kervan yollarının bitiminde kervansaraylar inşa ettirilmiştir (Erdmann, 1972).

Kent ticaretinin önem kazanmasıyla ticaret fonksiyonları için kullanılmak üzere kent içi hanlar yapılmıştır. Osmanlı döneminde aynı zanaatı yapan ustaların ticaret merkezleri için Arastalar yapılmış, ticaret merkezinin önemli yapılarından olan bedestenler de yine ticaret yapılarındandır. Kahvehaneler, mahalle bakkalları, imalathaneler, fırınlar küçük ölçekteki yapılarda önemli kültür varlıklarındandır (Asatekin, 2014).

•Askeri Yapılar

Anadolu önemli bir stratejik konuma sahip olması nedeniyle savaflara sahne olan ve yüzyıllar boyunca stratejik noktalarda konumlandırılan savunma yapılarına sahip, yerleşim bölgelerinde savunma yapılarıyla birlikte var olan bir coğrafyadır (Akarca, 1972).

Savunma yapılarını kaleler, surlar, kule yapıları olarak sıralayabiliriz. Hemen hemen tüm yerleşim yerlerinin surlarla çevrili olduğu bilinmekle birlikte tümünün var olmadığı görülmektedir. İlk kurulan kentlerin savunma amaçlı olarak en yüksek tepelere kurulduğu, daha sonra nüfus artışıyla birlikte düz bölgelere yayıldığı sonrasında bu alanların etraflarının da surlarla çevrelendiği bilinmektedir (Sevgen, 1969).

•Temizlik Yapıları

Çok eski dönemlerden beri var olan hamamlar, Anadolu toplumunda temizliğin önemini ve toplumsal bir olgu haline dönüştüğünün gösteren yapılardır. Türkiye'nin her bölgesinde hamamları görmek mümkündür. Sosyal hayatı anlatan hamamlar özellikle kadınlar için bir eğlence unsuru haline gelmiştir. Hamamlar annelerin erkek çocuklarına gelin adayları aradıkları bir geleneğin uygulandığı yapılardır. Sadece temizlik amaçlı kullanılan alanlar dışında bir toplanma alanı ve sosyalleşme mekânıdır. Günün belirli saatlerinde erkek ve kadınların ayrı ayrı kullanımına açılan hamamlar bazen de yan yana iki ayrı hamam şeklinde tasarlanmış böylece tüm gün hizmet verebilecek nitelikte olması sağlanmıştır (Asatekin, 2014).

•Konutlar

Konut gruplarını; büyük ölçekli, geleneksel konutlar ve diğer yapı türleri olarak üç grupta inceleyebiliriz (Şekil 1.2).

Şekil 1.2. Konutlar a. Eflanlı Konağı, b. Kırkodalı Konağı, c. Osmanlı Sarayı (Anonim, 2021b).

•Büyük Ölçekli Konutlar

Konut amaçlı kullanılan saray, yalı, köşk gibi yapıların sahiplerinin ya da tasarlayanların saray ailesinden olmaları, ya da seçkin aileler ve üst gelir düzeyine sahip olmalarından dolayı sıradan olmayan ayrıcalıklı yapı çözümlerine sahip mimari özellikleri nedeniyle anıtsal kültür varlıkları arasında yer alırlar. Yalılar, köşkler, kasırlar özellikle Osmanlı döneminde üst düzey elitlere ait olan yapılar olup, genellikle batılılar ile ilişkilerinden nasıl etkilendiklerini ve kendi yaşamlarına nasıl adapte ettiklerini fiziksel olarak yansıttığını gördüğümüz yapı gruplarıdır (Altuner, 1997).

•Diğer Yapı Türleri

Zengin bir tarihsel geçmişi olan ülkemizde mimari yapı türlerinin çeşitliliği de aynı ölçüde zengindir. Su yapıları, çeşme, sebil, köprü, istasyon yapıları, saat kuleleri gibi yapıları sıralayabiliriz. Ülkenin hemen hemen her yanında bu kültür varlıklarına rastlamak mümkündür (Asatekin, 2014).

•Geleneksel Konutlar

Geleneksel konutların önemi 1975 yılında Amsterdam’da yapılan uluslararası düzeydeki toplantıda gündem olmuş ve Türkiye’de kendi yapı stokunda oldukça fazla yer alan bu yapı grubuna gereken önemi göstermiştir (Anonim, 2020a).

Anadolu’da var olan geleneksel mimariye sahip konutların 17. Yüzyıl civarında yapıldığı düşünülmektedir. Anadolu da konut mimarisinin nicelik ve nitelik olarak çok zengin olması ve bu oluşuma katkı sunan etkenlerin karmaşıklığı nedeniyle çok sayıda çalışmalar yapılmıştır, “Türk evi” kavramı birçok araştırmanın ana konusu olmuştur. Türk kimliği bazı durumlarda ahşap iskelet sistemi, ya da taş yapı malzemesinin kullanıldığı Rum mimarisi gibi yapılarla özdeşleştiği görülmüştür. Büyük ölçekteki zengin bezelerle süslenmiş konutların Rumlara, daha sade ve gösterişsiz konutların ise Türklere ait olduğu düşünülmektedir. Anadolu’da bulunan geleneksel konutlarla ilgili koşullara uyum sağlayan etnik ya da dini kimlikle tam olarak özdeşleşmeyen bir sürecin

ürünü olduğu söylenebilir. Var olan geleneksel konutların yapım sistemlerinin sınıflamasını şu şekilde yapabiliriz:

1. Yığma yapım tekniği ile yapılan konutlar (ahşap, kerpiç, tuğla, taş).
2. Ahşap iskelet sistemli konut yapıları (bağdadi, kerpiç dolgu, taş dolgu, tuğla dolgu, ahşap dolgulu) (Asatekin, 2014).

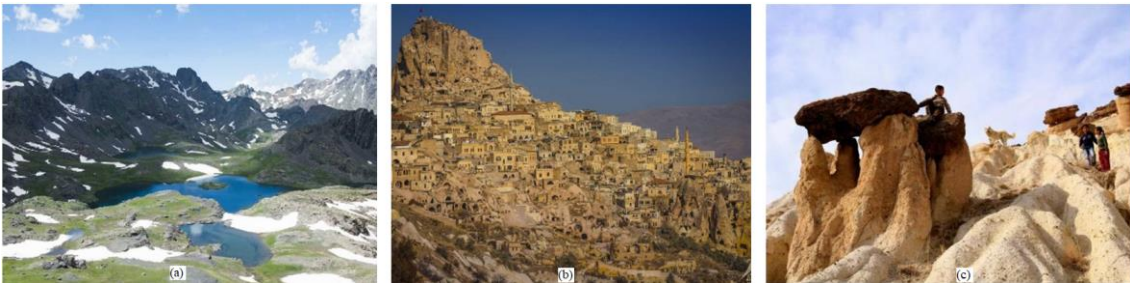
1.1.1.2.2. Yapı grupları

Bir arada bulunan mimarı yapı gruplarının bir bütün olarak değerlendirilen birlikteliklerine denir. Örneğin eğitim yapıları, dini yapılar gibi mimari de baskın unsurların etkilerinin hissedildiği tarihi yapılardan oluşmaktadır. Bu yapılara "külliye" denilmekte ve merkezi otoritenin mimari üslubunu da yansıtmaktadır (Kozan, 1969).

1.1.1.2.3. Korunması gerekli çevreler

•Tarihsel/Geleneksel Çevreler

Günümüzde koruma müdahalelerinin, çağdaş koruma yaklaşımları açısından bakıldığında tekil ölçekten bütünsel bir çevre ölçeğinde biçimlendiği görülmektedir. Yapıların tek başına var olmadığı, her mimari yapının çevresiyle bütünleştiği ve onun bir parçası olduğu kabul edilmektedir. Bu bakış açısıyla kültür varlığının tanımı daha çok genişlemiş ve çevresel ölçekteki araştırmaların önemi artmıştır. Bu doğrultuda (Şekil 1.3), iki ana başlık oluşmuştur (Asatekin, 2014).

Şekil 1.3. Korunması gereken çevreler a. Yedigöller, b. Göreme, c. Vanadokya (Anonim, 2021f).

•Arkeolojik Yerleşmeler

Arkeolojik yerleşmeler Anadolu'nun birçok uygarlığa ev sahipliği yapmasından dolayı ülkenin neredeyse her bölümünde yer almaktadır. Bu alanları Tarih öncesi ve tarihi dönem yerleşmeleri olarak sıralayabiliriz.

•Tarihsel/Geleneksel Konut Dokuları

Geleneksel konut dokularının birlikte bulunması önemlidir çünkü gündelik hayatın sokağa yansıdığı, çocukların sokakta oynadığı, hanımların meydan da toplanarak sosyal aktivite yaptıkları bilinmekte ve yaşamın sürekliliğin sağlandığı görülmektedir Yaşam alanları konutlar kadar, yaşamın devamlılığı sağlayan alanların mahalleler, meydanlar ve sokaklar olduğu bilinmektedir. Sonuç olarak meydanların, sokakların, çıkmaz sokakların, avluların, ağaçların tümüyle değerlendirilerek kent bütünü oluşturduğu ve öyle değerlendirilmesi gerektiği söylenebilir (Asatekin, 2014).

•Tarihsel/Geleneksel Ticaret Merkezleri

Geleneksel ticaret merkezleri, dükkânlar, hanlar, bedestenlerden oluşmaktadır. Müslüman kentlerinde özellikle avlular etrafına dizilmiş birimlerden meydana gelen han ve kervansaray gibi yapı tipleri görülmektedir (Ertaş, 2006).

•Tarihsel Çevreler

Tarihsel süreçte önemli bir tarihsel olayın geçtiği ve dönüm noktası betimlenen alanlar tarihi alan olarak tanımlanır. Örneğin, Çanakkale savaşının geçtiği yarımada, Malazgirt Ovası bu tür alanlardandır (Anonim, 1990).

•Doğa Varlıkları Ve Bunların Oluşturdukları Doğal Çevreler

2863 sayılı yasada "ender bulunan", doğal güzellikler korunması gereken doğa varlıkları olarak tanımlanmıştır. Ender bulunabilme özelliği korunması için yeterli

sayılabilmektedir. Jeolojik bir oluşum, özel bir canlının yaşadığı biyogenetik alanlar bu doğal çevrelere örnektir (Anonim, 1990).

Doğa varlıklarını tekil örneklerle kısıtlamak yerine topoğrafik, jeolojik, jeomorfolojik niteliklerine göre, bölgenin baskın karakterini oluşturan bitki bütünlüğü bakımından incelemek daha doğrudur. Bazen çok yaşlı bir ağaç da kültür varlığı niteliği taşıyabilmektedir. Anadolu da büyük çoğunluktaki kentlerde arkeolojik alanlar ve korunmaya değer kentler bulunmakta ve onları oluşturan doğal çevreler ve güzellikleriyle birlikte korunmalıdır. Sonuç olarak tekil ve bağımsız gruplarda olan yapıları doğru ilişkilendirmek ve bütüncül bir yaklaşım işe korumak önemlidir (Asatekin, 2014).

1.1.2. Somut olmayan kültürel miras

Somut olmayan kültürel miras, toplumların sahip olduğu ve nesilden nesile aktarılan kültürel değerlerdir. UNESCO, bu miras değerlerinin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla 2003 yılında koruma ve hayatta kalma temelinde “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesini” imzalamıştır. 2006 yılında Sözleşmeye taraf Türkiye Cumhuriyeti Devleti; belirli kültürel değer ve miras özelliklerine sahip olan değerleri belirleyerek “Somut Olmayan Kültürel Miras Listesini” oluşturmuştur. Konu ile ilgili araştırmalarda kültürel değerlerin; sosyal, ekonomik, kültürler arası etkileşim, tanıtım ve turizm açısından bölgesel ve ulusal düzeylere katkı sağladığına değinilmiştir.

Kültür, bir milletin tarihte ortaya koyduğu maddi ve manevi değerdir. Kültürel miras, geçmişten gelen ve günümüze kadar devam eden somut ve somut olmayan değerlerdir. Somut olmayan kültürel miras; sözlü bir şekilde kulaktan kulağa gelen anlatımlar, sahne sanatları, doğa ve evrenle ilgili toplumsal uygulamalar, bilgi ve uygulamalar el sanatları (Şekil 1.4), başlığı altında toplanmıştır. Somut olmayan kültürel mirasın korunması, somut kültür mirasının korunması kadar önemli ve gereklidir. Somut olmayan kültürel mirası oluşturan öğeler; dil, din, adetler, gelenekler, adetler, şarkılar, danslar, ritüellerdir (Doğaner, 2010).

Şekil 1.4. Somut olmayan kültürel miras, kukla, mask, tepsi üretim tekniği; Somut kültürel miras, tarihten günümüze kalmış kukla, mask tepsi örnekleri (Alioğlu, 1993).

Meddahlık Geleneği, Mevlevi Sema Törenleri, Âşıklık Geleneği, Karagöz, Nevruz, Geleneksel Sohbet Toplantıları (Yaren, Barana, Sıra Geceleri ve diğer), Alevi-Bektaşî Ritüeli Semah, Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali, Geleneksel Tören Keşkeği, Mesir Macunu Festivali, Türk Kahvesi ve Geleneği, Ebru Sanatı, İnce Ekmek yapımı ve paylaşımı geleneği, Geleneksel Çini Sanatı, Bahar Bayramı Hıdırellez, Dede Korkut-Korkut Ata Mirası Kültürü, Efsaneleri ve Müziği somut olmayan kültürel miras olarak kaydedilmiştir (Gökalp, 2019).

1.2. Arkeolojik Sit Alanları ve Koruma Yaklaşımları

Arkeolojik sit alanları, Eski uygarlıkların yaşadığı ve onlardan kalan izleri taşıyan, ya da antik yerleşmelerin bulunduğu korunması gerekli alanlardır. Söz konusu alanlar geçmişte yaşamış topluluklar hakkında ekonomik, sosyolojik ve kültürel alanlarda bilgi sahibi olmamız açısından önemlidir

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 05.11.1999 gün ve 658 sayılı ilke kararına göre arkeolojik sit "*İnsanlığın var oluşundan günümüze kadar ulaşan eski uygarlıkların yer altında, yer üstünde ve su altındaki ürünlerini, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan her türlü kültür varlığının yer aldığı yerleşmeler ve alanlardır.* "

Van Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü verilerine göre Van’da 90 adet arkeolojik sit alanı mevcuttur ( izelge 1.1).

Çizelge 1.1. Van Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu envanter tablosu
(Anonim, 2020a)

�l	Enerji kaynağı kullanım seçenekleri				
	Tescilli taşınmaz kültür varlıkları	Arkeolojik sit alanları	Tarihi sit alanları	Kentsel sit alanları	Kentsel arkeolojik sit alanları
Ağrı	54	84	1		
Bitlis	627	47		5	1
Hakkâri	84	47		1	
Muş	110	5	1	1	
Van	232	90	1	1	
Toplam	1107	355	3	7	1
Toplam			1473		

Arkeolojik sit alanlarının koruma kullanma dereceleri ve koşulları 658 sayılı ilke kararıyla belirlenmiştir. Arkeolojik sit alanları taşıdıkları önem ve alandaki koruma uygulamalarına göre   c derecelendirmeye ayrılmıştır.

1.2.1. I. Derece arkeolojik sit alanı

Bilimsel  alışmalar dışında aynen korunması gereken alanlardır. İmar planlarında aynen korunacak sit alanı olarak belirlenmiş olup, bilimsel amaçlı kazılar dışında hiçbir müdahale yapılamaz. İlgili Koruma Kurulu izni ile gezi yolu, otopark, meydan gibi temel kazı gerektirmeyen düzenlemeler ile alt yapı uygulamalarına ait düzenlemeler yapılabilir Tarımsal  retim ve ağaçlandırma gibi faaliyetle izin verilmez fakat mevcut a a lardaki ürünler alınabilir.

1.2.2. II. Derece arkeolojik sit alanı

Koruma kurulları tarafından koruma ve kullanım koşulları belirlenecek olan, bilimsel çalışmalar dışında aynen korunması gereken sit alanlarıdır. I. Derece arkeolojik sit alanları için belirlenen kurallar aynen geçerlidir. Mevcutta olan tescilsiz yapıların

basit onarımları yürürlükte olan ilke kararı doğrultusunda yapılabilirken, yeni yapılaşmaya izin verilmeyen alanlardır.

İlgili bölge kurulunun özel izni alınmak koşulu ve varsa kazı heyetindeki kişilerin raporları ile; I. ve II. derece arkeolojik sit alanlarında bulunan ören yerlerindeki taşınır kültür varlıklarının mekan ile bağlarının kurulabilmesine olanak sağlaması amacıyla, yerinde korunması, bakım ve onarımları, restorasyon ve tanıtımlarına yönelik ihtiyaçlar doğrultusunda ziyaretçilere hizmet verecek nitelikteki güvenlik odası, bilet satış gişesi, açık ve kapalı sergi mekanları ve otopark alanları yapılabilir.

Ören yerlerin yakın çevresinin işlevsel bir şekilde yaşatılabilmesi için alan kararlarını içeren 1/500 ölçekteki Çevre düzenleme projeleri ile ön izin alınmalıdır. Alan içinde düzenlenecek olan mekânların kullanma koşulları, yapılaşma durumları, kapasitesi gibi konular çevre düzenleme proje raporları doğrultusunda Koruma Bölge Kurulu tarafından belirlenir. 1/200 ve 1/50 ölçekli uygulama projeleri ile restorasyonu tamamlanacak depo alanı ve sergi mekânları gibi yerlerin ihtiyaçları karşılanabilir ¹.

1.2.3. III. Derece arkeolojik sit alanı

Koruma kurulu tarafından kullanım kararları doğrultusunda yeni yapılacak düzenlemelere izin verilen alanlardır. Koruma amaçlı imar planlarının olması ya da geçiş dönemi yapı konuşlarına sahip olan alanlarda sınırlı olarak kullanıma açılan yerlerdir. İlgili koruma bölge kurulunun denetimi ve izni doğrultusunda parsel düzenlemeleri, enerji santralleri, su ürünleri yetiştirme tesisleri ve kamu yararı doğrultusunda düzenlemeler yapılabilir².

Arkeolojik alanların zamana yenik düşmemesi, yapıların yıpranmaması, en iyi şekilde korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için doğru bir planlama çalışması yapılarak kullanıcılar için gerekli tesis ve hizmetlerin geliştirilebilir olması önemlidir. Bu anlamda planlamayı yapacak kişilerin ve kurumların yeterli bilgi ve donanımına sahip olmaları gereklidir. Bu planlama çalışmaları yapılırken alanın ziyaretçilerinin ihtiyaçları doğrultusunda yakın çevreyi ve bölgesini kapsayan planlamaların yapılması

¹ 714 sayılı İlke Kararı.

² 658 sayılı İlke Kararı.

gerekmektedir. Halka açık bir sit alanının sürdürülebilirlik yönetim planı, yıllar içinde uygulanabilir ve gelişmeyi destekleyecek nitelikte olmalıdır (Ahunbay, 2019).

1.2.4. Türkiye’de koruma politikalarının gelişimi

Koruma kavramı Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet dönemi olmak üzere iki dönemde incelenmektedir. Osmanlı Döneminde uygulanmış nizamnamelerin Cumhuriyetin ilk dönemlerinde uygulanmasından dolayı iki döneme ayrılmaktadır.

1.2.4.1. Cumhuriyet dönemi öncesi koruma politikalarının gelişimi

Osmanlı arazileri içinde Avrupalı devletlerin yaptıkları kazıları sınırlayabilmek için 1869 yılında “Asar-ı Atika Nizamnamesi” yürürlüğe koyulmuştur. Kabul edilen kararlar 1874 yılında imzalanan II. Asar-ı Atika Nizamnamesi ile kapsamı genişletilmiş, eski eserlerin hepsinin yapıt olarak değerlendirilmesi ve devlet malı sayılması hükmüne varılmıştır (Madran, 2009).

1881 yılında Sanay-i Nefise Mektebi Müdürlüğü görevine atanan Osman Hamdi bey kültür varlıklarının korunması için çalışmış ve önemli adımlar atmıştır. 1884 tarihinde III. Asar-ı Atika Nizamnamesi kabul edilerek kültür varlıkları ile ilgili kavramlar genişletilmiş, ülke dışına eser götürülmesi yasaklanmıştır. Bu Nizamname ile eserlerin kaybolması, zarar görmesi, tahribata uğraması engellenmiş olmuştur. Osmanlı döneminde son olarak IV. Asar-ı Nizamnamesi imzalanarak taşınmaz kültür varlıkları ve eski eser kavramına ait hükümlerin kapsamı genişletilmiştir (Madran, 2009).

Tarihi Vilayetler Kanunu ile İstanbul ‘da görev yapan memurların konaklaması için bir merkez oluşturularak, Hükümet Konağı, Belediye, Adliye gibi yeni yapılar inşa edilerek, Küçük ve orta ölçekteki kentlerde Halkevleri kültür merkezleri görevini üstlenecektir (Osmay, 1998).

Dersaadet ile birlikte tüm vilayetleri kapsayan “Belediye Kanunları” 1877 yılında tüm Osmanlı Devletine yayılmaya başlamıştır. Daha sonra 1882 yılında Ebniye Kanunu uygulamaya koyulmuştur (Tekeli, 1998). Bu kanun ile birlikte kent planlamaları, 1850 yılından sonra İstanbul dışındaki şehirlere de yayılmıştır. Tanzimat

dönemiyle birlikte başlayan koruma, ilk başlarda taşınır eserleri kapsıyorken zamanla anıtsal yapılarından korunmasını sağlamıştır (Tekeli, 1985).

Batıda kent planlaması, Osmanlı Devletinde yolların genişletilmesi, yangınların engellenmesi, yeni alanların oluşturulması gibi hayat bulmuş ve Cumhuriyet döneminin temelini oluşturan kavramlar olmuştur (Dinçer ve Akın, 1994).

Haussman (1910), yaklaşımı ile başlayan düşünce, Türkiye de hâkim olmuştur. Cumhuriyetin kurulması ile çağdaş ve güncel koruma politikalar ortaya atılmıştır. “Hars Müdürlüğü” kurulmuş ve ülkemizde müzecilik kavramı gelişmeye başlamıştır (Ekinci, 1997).

1.2.4.2. Cumhuriyet dönemi koruma politikaları

Cumhuriyet dönemi politikaları oluşturulurken Batı ülkelerinden esinlenildiği görülmüştür. Uluslararası düzenlemelerden etkilenen koruma politikaları yerelde de etkilerini göstermiştir. Ulus devlet anlayışına önem verilmiş olup, tarihi mirasımızın, kimliğimizin oluşmasına ne şekilde katkı sağlayacağı bu dönemde üzerinde durulan bir konu olmuştur.

1.2.4.2.1. 1923-1983 yılları arası koruma politikaları

Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasıyla birlikte, 20. Yüzyılda, arkeolojiye, arkeolojik eğitime önem verilmiş ve bilinçlenme çalışmaları hızlanmıştır. Türkiye nüfusunun az olması, yatırımların fazla olmaması nedeniyle kentsel ve kırsal alanlarda bulunan arkeolojik eserler çok fazla tehdiye maruz kalmamıştır. 1960 yılından itibaren artan altyapı faaliyetleri, gecekondulaşma, hızlı kentleşme ve turizm gibi etmenler koruma alanındaki sorunların artmasına neden olmuştur. Mevzuatta bulunan ilk arkeolojik sit tanımı şöyle açıklanmıştır: “*Antik bir yerleşmenin veya eski bir medeniyetin kalıntılarının bulunduğu yer veya su altında bilinen veya meydana çıkarılan yerlere arkeolojik sit denir.*”³

³6.5.1973 tarih ve 14527 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 25.04.1973 tarih ve 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu’nun 1. Maddesi.

Ulusal ve uluslararası; UNESCO, İCOMOS ve Avrupa Konseyi gibi kuruluşların mirasımızı korumaya yönelik kararlarından bazıları bizim ülkemizde de kabul görmüştür (Ahunbay, 2010).

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında taşınır kültür varlıklarına önem verilmiştir fakat taşınmaz varlıklara yeteri kadar önem verilmediğinden bu eserler tahribata uğramıştır.

1920 yılından itibaren halen geçerliliği olan önemli yasal düzenlemeler yapılmıştır. Modernleşme projeleri kapsamında Ankara kenti ilk olma özelliğini kazanmıştır. Cumhuriyet'in kurulmasıyla sanayileşme gelişmiş, Ankara Başkent olmuş, tren hatlarının yapımı hız kazanmış ve demir yolları güzergâhları üzerindeki kentlerde fabrikaların konumlandırılması planlanmıştır. Sanayileşmenin ve nüfusun artması ile birlikte daha pratik, objektif, güzellik kavramından daha ziyade barınmanın ön planda olduğu kentleşme modeli hız kazanmıştır (Dinçer ve Akın, 1994).

Cumhuriyet Dönemi yönetimi bu dönem de çıkardıkları yasalarla, Eski dönemden kalan yasaları değiştirerek yeni düzenlemeler yapmışlardır. 1930 yılında çıkarılan 1580 sayılı Belediye Kanunu, 1593 sayılı “Umumi Hıfzıssıhha Kanunu” , 2033 sayılı “Belediye Bankası Kuruluş Kanunu”dur. Anadolu da kurulan devlet işletmelerinin bu kanunlarla modernleşme çalışmaları yapılmaya başlandı. Kentlerin tarihi dokularının bulunduğu anayollar ve yolların sonlandığı bölgelere bağlanan meydan, Hükümet Konağı ve resmi binaların etraflarında alanlar açılarak, halkında dikkatini çekerek korunması amacıyla 1/500 ölçekli planlar uygulanmıştır.

1933 yılında kabul edilen “Belediye Yapı ve Yollar Kanunu” çevrenin yapılarla birlikte bir bütün şeklinde ele alınarak korunmasından bahsetmiş, tarihi eserlerin yoğunlaştığı bölgelerde özel planlama yöntemlerinin olması gerektiğinden ve anıtsal nitelikli eserlerin etrafında yapı yaklaşma sınırının olmasından bahsedilmiştir. İmar planlarının önemi bu dönemde artmıştır (Dinçer ve Akın, 1994).

Bu çabalar doğrultusunda Müzeler 1934 yılında, Vakıflar ise 1935’de yeni yapılacak düzenlemeler kapsamında değerlendirilmeye alınmıştır (Akçura, 1972). 1930 yılından sonra taşınmaz eserlerinde eski eser kavramı içine girmesiyle koruma kavramı ve anlayışı gelişmeye başlamıştır. Atatürk döneminde ilk kez koruma politikalarının tartışıldığı ve imar planlarına yansıdığı görülmüştür (Tekeli, 1998). 1980 yılları ve sonrasında kadar devam eden dönemde ki kent planlaması ve yönetimi konusundaki

yaklaşımların temelinde, 1930’lu yıllarda oluşturulan kurumsal sistemlerin etkisi olduğu görülmektedir. 1945 yılında ‘‘İller Bankası’’ kurulmuş olup amacı; Belediyelere projelendirme ve teknik hizmet sunmak, yapılacak uygulamaların finansmanını sağlamaktır (Tekeli, 1998).

Belediyelerin yeterli bütçeye sahip olmamaları, gelirlerinin arttırılamaması, Tarihi dokuya sahip kentlerde planlama çalışmalarının yetersiz kalmasına, gecekondulaşma ve ticari amaçlı inşaat faaliyetlerinin artmasıyla tarihi dokunun bozulmasına neden olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı’ndan bu yana arkeolojik sit alanlarının korunması anlamında çalışmalar yapılmıştır. Bu süreç zaman içinde sosyolojik ve politik nedenlerden kaynaklı değişime uğramıştır.

1951 yılında Mimari ve tarihi değeri değere sahip eserler üzerinde her türlü görüş bildirmeye yetkili olan; (GEEAYK) Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kurulmuştur. Kurul üyelerinin yüksek öğrenimli, tarihçi, mimar, şehir planlamacısı, restoratör, arkeolog ve ya bu alanlarda tecrübeli ve eserlere sahip kişilerden seçilmesi şartı getirilmiştir.

Koruma yasası toplumda şimdi bile geçerli olan koruma bilincinin temelini oluşturuyordu. Sonraki dönemlerde kentsel sit kavramını da kapsayacak şekilde düzenlenmiştir.

Kentsel planlama da koruma sorunları 1960’lı yılların sonlarında doğru yasalarda yer almıştır. 1964 yılında yayınlanan Venedik Tüzüğü’nün Türkiye’de ki ilk etkileri görülmüştür. 1970’li yıllardan sonra anıtsal yapı ölçeğinde tespit-tescil işlemleri uygulanmaya başlamıştır. Tarihi çevrenin bir bütün olarak değerlendirilmesi, ‘‘Sit’’ kavramının oluştuğu görülmüştür (Salman, 1976).

1960 ve 1970 yılları arasındaki dönemde korumadaki ana amaç olan gelecek nesillere aktarabilmek düşüncesi yerini işlev kazandırarak yapıların geliştirilmesi ve değerlendirilmesi anlayışına bırakmıştır (Cantimur, 2011).

Türkiye’de gerekli yasal düzenlemelerin, tarihi çevreyi bütünüyle değerlendiren bakış açısının oluşması 1970’li yıllardan sonra olmuştur. Bu bilinçlenmenin oluşmasında; Avrupa’daki gelişmeler, UNESCO, Avrupa Konseyi gibi kurumların etkisi olmuştur. Türkiye Uluslararası alanda ICOMOS’a katılmıştır. Venedik Tüzüğü,

Atina Sözleşmesi ve Amsterdam sözleşmeleri için meclis kararları çıkarılarak yasal gale getirilmiştir (Salman, 1976).

1973 yılında çıkarılan ‘‘Eski Eserler’’ kanunu ile birlikte eski eserlerin korunması anlamında ciddi bir adım atılmıştır. 1710 ve 5805 sayılı yasalarla Kültürel mirasın korunması kapsamında çalışmalar yapılmıştır. Külliye, anıt, Arkeolojik sit gibi kavramlar ayrıntılarıyla belirtilmiştir. Sit kavramı tanımından sonra koruma, parsel ölçeği tanımından alan ölçeğine geçmiştir. Koruma konusu disiplinler arası bir sorumluluk halini almıştır (Avcı, 2001).

Devlet Planlama Teşkilatının hazırladığı 5 yıllık kalkınma planları kapsamında 1979 ve 1983 dönemleri arasındaki yıllarda genel olarak; Tarihi mirasın korunması, fonksiyon kazandırılarak kullanımın sağlanması, ekonomik, ergonomik ve işlevsellik ile birlikte bütüncül bir yaklaşım doğrultusunda yasal düzenlemelerin yapılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Turizm faaliyetleri için korunacak alanların tarihi dokusuna zarar vermeyecek şekilde işlev kazandırılması hedeflenmiştir.

Koruma planlamalarında kurumsallaşma döneminin başladığı bir dönemdir. Turizm sektörüne verilen yatırımların hız kazandığı görülmüştür.

1980’li yıllarda Türkiye’de ki çalışmaların uluslararası ölçekte paralellik gösterdiği görülmüştür. 1983 yılında çıkarılan 2863 sayılı ‘‘Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası’’ ile Sit alanlarının başka bir plan dâhilinde yapılması yasalaşmıştır. Kurumsallaşma ve akademisyenlerin planlamaya katılımları sağlanarak, uluslararası iş birlikleri yapan belediyeler kent korumasında en önemli rolü oynamıştır (Kejanlı, 2007).

2863 sayılı kanunla; Sit alanı, korunma alanları, bakım, onarım, yeniden yapım gibi kavramlar tanımlanmıştır. Bölge kurulları oluşturulmuş, koruma alanlarında zaman sınırlamasın koyulması gündeme gelmiştir. Korunacak alanların devlet malı olduğu belirtilmiştir.

2863 sayılı yasa doğrultusunda sit alanlarına yapılaşma yasakları getirilmiş, mal sahiplerinin mağduriyetlerini önlemek amacıyla başka bir yerde bulunan hazine arazilerinin isteğe bağlı olarak takas edilmesi yoluna gidilebilmesinin yolu açılmıştır (Madran ve Özgönül, 2005).

T.C Anayasası’nın 63.maddesinde ‘‘devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici tedbirleri alır. Bu varlıklar

ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar, tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir” hükmü ile devletin tarihi değere sahip olan kültür ve tabiat varlıklarını koruyacağı belirtilmiştir.

1.2.4.2.2. 1984-2003 yılları arası koruma politikaları

Yeniden yapılanma sürecine girilen 1980 sonrası dönemde Türkiye’de yeni yasal düzenlemeler yapılmıştır. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu 1983 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla bütün kültür ve tabiat varlıklarının Devlete ait olduğu kabul edilmiştir. Koruma kavramları yeniden değerlendirilerek tanımlanmıştır. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu oluşturulmuştur (Taşmektepligil, 2019).

1987’de çıkarılan 3386 sayılı Koruma Kanunu’nun bazı maddeleri değiştirilerek yeni maddeler eklenmiştir. Bu değişikliklerle birlikte tek yapı ölçeğinde kültür varlıklarının tanımlamaları genişletilerek, kentsel sit, Tarihi sit ve Arkeolojik sit kavramları yasaya eklenmiştir. 2004 yılına kadar geline süreçte kanunların değişikliğe uğrayarak tek yapı ölçeğinden bütünsel bir korumaya ve planlama anlayışına geçildiği görülmüştür (Kejanlı, 2007).

1.2.4.2.3. 2005 ve sonrası koruma politikaları

Ülkemizde Koruma kavramının tek anıt korumasından, bütüncül bir bakış açısıyla korunması bilincinin oluşması uzun yıllar almıştır. 2004 yılında çıkarılan 5226 sayılı “ *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun*” ile uluslararası standartlar sağlanmıştır. 5226 sayılı 2863 sayılı kanun ile çeşitli kanunlarda değişiklik yapılmıştır. Koruma da bütüncül bir yaklaşımı öngörerek, mevzuata; sit alanı, ören yerleri için yönetim alanları ve yönetim planları kavramları eklenmiştir. Sit alanlarının kent ile bütünleşmesi amacıyla 1/25.000 ölçekli planların ve raporların birlikte değerlendirilerek sit alanları statüsünde yeniden değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu planlamalar yapılırken sivil toplum kuruluşları, merkezi ve yerel yönetimler ve ilgili kamu kurumlarının iş birliklerinin sağlanması hedeflenmiştir. Belediyeler bünyesinde kurulan koruma birimlerine tescilli

yapılar için bakım ve onarım yapma yetkisi verilerek uygulamada meydana gelecek karışıklığı en aza indirmek hedeflenmiştir. Bu birimlerde ilgili çeşitli meslek gruplarının görev alması sağlanmıştır. Alanında uzman mimari arkeolog, sanat tarihi, şehir planlamacı gibi kişilerden oluşan denetim büroları kurulmuştur. Bu ekipler Koruma amaçlı imar planları, proje uygulamaları ve çeşitli tadilatların denetimlerinden sorumlu tutulmuşlardır. Yasa ile birlikte gönüllü kurum ve kişilerin, sivil toplum kuruluşları, akademik katılım vakıf ve derneklerinde katılımının önü açılmıştır (Kejanlı, 2007).

2005 yılında uygulamaya konulan 5366 sayılı kanunun amacı; Özelliğini kaybetmeye yüz tutan mirasımızın, kültür ve tabiat varlıkları koruma kurulu tarafından tescillenmiş ve sit alanı olarak ilan edilen bölgelerde, ihtiyaçlar ve bölgenin gelişimi doğrultusunda restorasyon çalışmaları yapılarak konut alanları, turizm ve kültürel etkinlik alanları, sosyal alanlar oluşturularak yenilenerek ve işlevsellendirilerek korunma hedeflenmiştir.

2011 yılında çıkarılan 648 sayılı kararname ile koruma sorumluluğu doğal sit alanları ve tabiat varlıkları için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından oluşturulan Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'ne aktarılmıştır (ÇŞB, 2011).

Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğünün görevleri şunlardır;

1. Tabiat parkları, sulak alanlar gibi sit alanı statüsünden bulunan alanların tescillenmesi, ilan edilmesi usullerinin belirlenerek sınırlarının tescilleme.
2. Özel çevre koruma bölgelerinin tespit edilmesi, onaylanması, ilan edilmesi usullerinin belirlenmesi ve yönetilmesi.
3. Tabiat koruma alanları, sulak alanlar, özel çevre koruma alanları, doğal sit alanları ve benzeri alanların yapılaşma kararlarını belirlemek ve her ölçekte nazım uygulama planları yaparak uygulanmasını kontrol etmek.
4. Arkeolojik ve Kentsel sit, doğal ve tarihi alanlar ile korunacak diğer alanların çakıştığı noktalarda koruma ve kullanımına yönelik bakanlık görüşü almak, hangi kurumlar tarafından yürütüleceğine karar vermek ve uygulama aşamaların denetlemek.
5. Ormanlar dışında kalan koruma alanları ve taşınmaz kültür varlıklarının, Bakanlık tarafından belirtilen ilke kararları doğrultusunda, onaylanmış planlar çerçevesinde tahsis etmek ve uygulamaların denetimini yapmak.

6. Gerekli projeleri yaptırmak, incelemek, onaylamak, her türlü inceleme, eğitim, bilinçlendirme çalışmalarını yürütmek, kamulaştırma çalışmaları yapmak, çevre kirliliği ile mücadele kapsamında yatırımlar yapmak, Devletin her türlü tasarrufunda işletmek ve finansal kaynak sağlamak (Al ve ark., 2011).

1.3. Arkeolojik Sit Alanları ve Sürdürülebilir Turizm Yaklaşımı

Dünyanın çeşitli bölgelerinde bulunan arkeolojik miras alanların korunması, restore edilerek kullanıma sunulması ve geliştirilmesi sürdürülebilir turizm kavramının gelişmesi ile birlikte önem kazanmaya başlamıştır.

Sürdürülebilir turizm kavramının gelişmesiyle birlikte tehlike altındaki dünya mirası alanlarının korunması, restorasyonu ve geliştirilmesi gibi konulara duyarlılık da artmaya başlamıştır. Sürdürülebilir turizm kaynakların korunması, sürdürülebilir sosyal kalkınma, turizm ve yapısal restorasyon faaliyetlerine yönelik fon ve projelere gönüllü katılım şeklinde yürütülen bir turizm türüdür. Temelde maddi kazanç elde etmeye dayanmayan ve çevreye ve insanlara fayda sağlayan faaliyetlerde bulunmaya dayanır (Kozak ve Türktarhan, 2012).

Sürdürülebilirlik kavramının tanımını yaptıktan sonra turizm ile ilişkili yönlerini anlatmak daha doğru olacaktır. İkinci Dünya savaşı birçok alanda olduğu gibi özellikle sanayileşmede de değişimlere neden olmuştur. Hızlı bir sanayileşme sürecine girilmesi de; kaynakların hızla tüketilmesi ve çevrenin bilinçsizce tahrip edilmesini hızlandırmıştır. Çevresel kirlilik yeryüzünün bütününe etkilemeye başlamıştır (Sipahi, 2010).

Sanayileşmenin getirdiği en önemli ve tehditkâr sonuç olan çevre kirliliğini önleyebilmek için Stockholm'de yapılan konferans ile bir bildiri yayınlanmıştır. Stockholm bildirisi sonraki yıllarda ülkelerin çevre hukuklarının temellerini oluşturacak, sürdürülebilir kalkınma kavramını göz önünde bulundurularak, onlara yol gösterecek önemli bir çalışma olmuştur. Bu kurulda sonraki birkaç ay içinde ‘‘Dünya Doğa Şartı’’ kabul edilmiştir. Devletlerin genel uygulama prensiplerinin belirlenmesi açısından önemlidir. Bu Şart daha çok koruma ve doğal kaynakların nasıl kullanılması ile ilgilidir. Stockholm bildirisinden hukuki anlamda daha fazla etki oluşturmuştur (Pallemaerts, 1997).

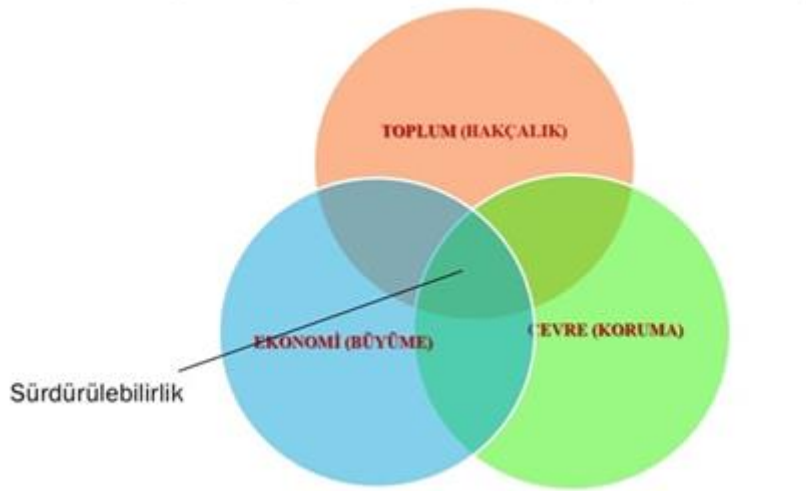
Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından yayınlanan Brutland Raporu (1987)'e göre; Sürdürülebilir kalkınma, gıda güvenliği, enerji kaynakları, sürdürülebilir dünyada ekonomi başlıkları yer almaktadır. Gelecek nesillerin ihtiyaçları ve beklentilerini tehlikeye atmayacak şekilde, günümüz ihtiyaçlarının karşılanması gerektiği vurgulanmıştır.

1992 yılında Global sorunların artması ve çevresel kirliliğin önlenememesi nedeniyle ‘‘Yeryüzü Zirvesi’’ toplantısı yapılmıştır. İklim değişikliği, su kaynaklarının korunması, ormanların arttırılması, kıyıların korunması, biyolojik çeşitliliğin korunması, insanların ekonomik ve sağlık koşullarının iyileştirilmesi konuları konuşularak gerekli kararlar alınmıştır (Erdem, 1992).

Bu toplantıların sonucunda Uluslar, küresel ölçekte bütüncül koruma önlemleri ve iklim değişikliği ile mücadele konusunda kararlar almıştır.

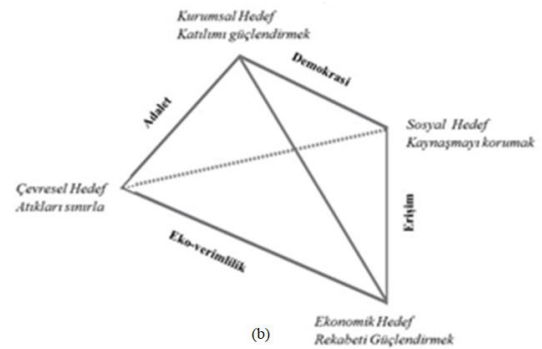
1.3.1. Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir turizm

Sürdürülebilirlik kavramı, 1990'lardan beri kentsel gelişme paradigmasının merkezinde yer almaktadır. Kavramsal yaklaşımlardan biri, kavramı tanımlamaya çalışmaktır. Farklı bir yaklaşımla kavram tanımlanmamalıdır, ancak Brundtland raporunun Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından yaygın olarak kabul edilen 'Ortak Geleceğimiz' tanımı kullanılmaktadır. Brundtland Raporundaki tanıma göre sürdürülebilir kalkınma, "bugünün ihtiyaçlarını, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılama süreci" olarak tanımlanmaktadır. Bunun kalkınmada "önce büyüme" yaklaşımına bir dönüş olduğuna işaret edilmektedir. Raporda sürdürülebilir kalkınma; Doğa ve ekonomi arasında düzenli olarak dengelenen kalıcı, uzun vadeli ekonomik büyüme ve gelişme olarak tanımlanmaktadır (Şekil 1.5). Brundtland Raporundan bu yana sürdürülebilirlik, sosyal adalet, ekonomik kalkınma ve çevre koruma ile birlikte kavramsallaştırılmıştır (WCED, 1987).

Şekil 1.5. Sütunlu sürdürülebilirlik modeli, ekonomi (büyüme), toplum (hakçalık), çevre (koruma) (Elkington, 1997).

Sürdürülebilirlik; Birçok alanda olmak üzere ekolojik, sosyal, politik ve ekonomik bir etki alanına sahiptir (Şekil 1.5). Turizm faaliyetlerinin gündelik hayatın bir parçası haline gelmesi ve sanayi devriminden sonra gelişen ağır sanayi, sunduğu faydalarla birlikte yıkıcı çevresel zararlara da neden olmuştur. Ayrıca hızlı nüfus artışı ve doğal kaynakların aşırı tüketiminin sonucun olan çevresel bozulma; çevreyi korumayı gerekli kılmıştır. Dolayısıyla toplumlarda doğal kaynakların aşırı ve bilinçsiz tüketimine karşı bir tepki oluşmuştur. Bu bağlamda sürdürülebilirlik; gelecek nesillerin yaşam standartlarını etkilemeden bugünün ihtiyaçlarının karşılanması olarak tanımlanabilir. Başka bir tanıma göre; Sürdürülebilirlik, bir toplum veya ekosistem gibi sürekli bir sistemin çalışmalarını kesintiye uğramadan, değiştirmeden veya önemli kaynakları aşırı kullanmadan devam ettirebilme yeteneğidir (Karaman, 1996).

Şekil 1.6. a. Güçlü sürdürülebilirlik modeli, b. Prizma modeli (Scotth, 2009).

Sürdürülebilirlik kavramının ilk kullanımı çok eski tarihlere dayanmaktadır (Şekil 1.7). Sürdürülebilirlik tanımının akademik alanda ortak bir söylemi bulunamamakla birlikte; Yalın haliyle sürdürülebilirlik tanımı değerlendirildiğinde, öteden beri devam eden durumları korumak için bir amaç olduğu söylenebilir. Sürdürülebilirliğin pozitif yönde bir değişim hedefi vardır (Marcuse, 1941).

Her kuşak bir önceki dönemde edindiği kültürel değerleri ve kazanımları yeni kuşaklara aktarma, diğer kültürlerle etkileşime girme ve yeni kazanılmış gelenekleri de ekleyerek bir sonraki döneme aktarmayı benimsemelidir.

Şekil 1.7. Sürdürülebilirliğin tarihçesi (Anonim, 2022b).

Sürdürülebilirlik kavramı turizm için çok büyük önem taşımaktadır. Sürdürülebilir bir gelişmenin sağlanabilmesi için bölgenin, tarihi, doğal, kültürel ve

biyolojik çeşitliliğinin devam etmesi ve korunması gerekmektedir. Turizm Dünyada en hızlı büyüyen sektörlerdendir. Turizmin var olabilmesi için doğal ve kültürel kaynakların olması gerekmektedir. Bu kaynakları korumak, yaşatmak turizmin devamı için zorunludur (Demir ve Çevirgen, 2006).

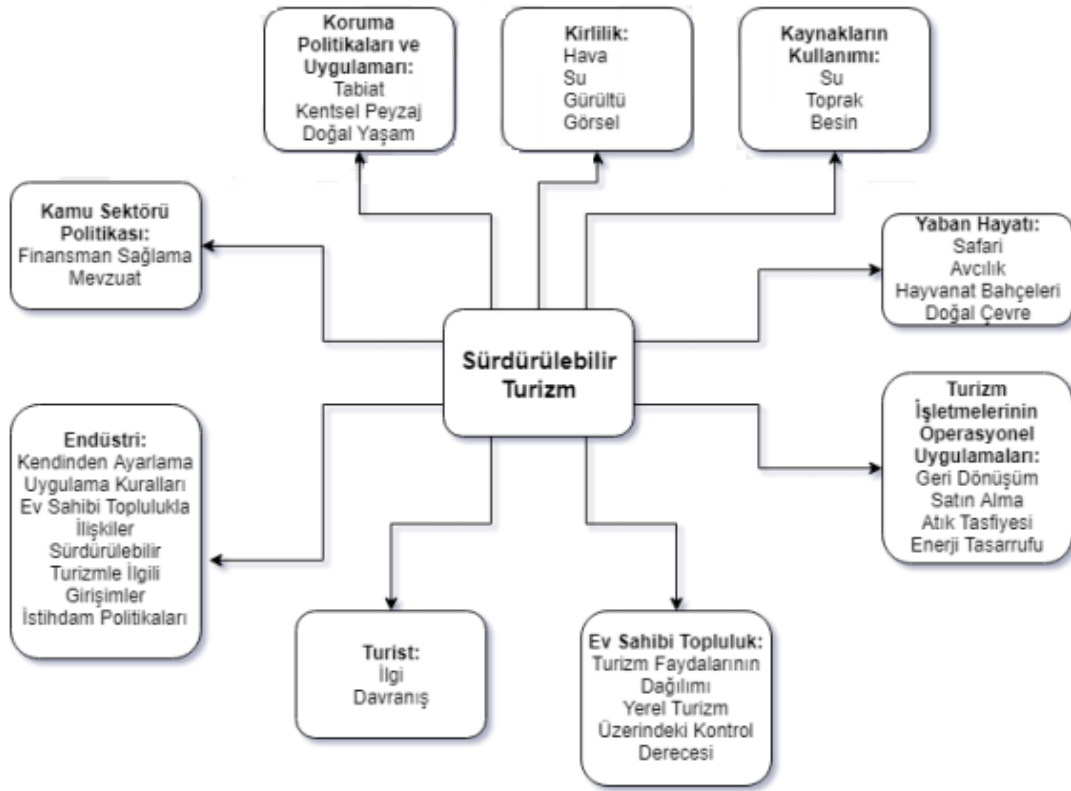
“Sürdürülebilir turizm, turizm endüstrisi, ziyaretçiler, çevre ve tatilcilere ev sahipliği yapan topluluklar arasındaki karmaşık etkileşimler tarafından yaratılan gerilimleri ve sürtüşmeleri azaltmaya yönelik pozitif bir yaklaşımdır... Hem doğal kaynakların hem de insan kaynaklarının daha uzun süre yaşayabilmesi ve kalitesi için çalışmayı içerir” (Bramwell ve Lane, 1993).

“Sürdürülebilir turizm gelişimi, geleceğe yönelik fırsatları artırırken ve bunları korurken mevcut turistlerin ve ev sahibi bölgelerin ihtiyaçlarını karşılamak olarak düşünülebilir... Kültürel bütünlük, temel ekolojik süreçler, biyolojik çeşitlilik ve yaşamdestek sistemleri korunurken ekonomik, sosyal ve estetik ihtiyaçları karşılayabileceğimiz bir şekilde kaynakların yönetilmesine yol açar.” (Inskeep, 1991).

Sürdürülebilir turizm anlayışında çevreyi, canlıları, toplumu her anlamda koruma ve geliştirme amacı vardır. Sürdürülebilir turizm ve bağlantılı olduğu terimleri birlikte değerlendirmek daha doğru bir yaklaşımdır. Diğer terimler ile ilişkili kavramlar: Soft turizm, sorumlu turizm, minimum etkili turizm, alternatif turizm olarak sıralanabilir (Swarbrooke, 1999).

Bu kavramlar tek başına sürdürülebilir turizmi ifade etmemekle birlikte sürdürülebilir turizm ile ilişkili kavramlardır. Sürdürülebilir turizm; kontrollü ve yavaş bir kalkınma sağlayarak uzun vadede nitelikli bir kalkınmayı amaçlamaktadır. Turizm amaçlarının çoğunu kapsayan bu kavram aynı zamanda kullanıcıyı ve çevreyi korumayı hedeflemektedir. Turizm kullanıcıları, işletmecileri ve sektörüne önemli görevler düşmektedir.

Sürdürülebilir turizm; doğanın ve biyolojik çeşitliliğin korunmasını, kültürel mirasın korunmasını ve yaşayan kültürlere saygı gösterilmesini, kültürler arası hoşgörünün sağlanmasını, uzun vadeli sürdürülebilir ekonomik faydaların üretilmesini, toplumun her kesimi için fırsatların adil dağılımını içerir. Hızla değişen teknoloji dünyasında bilgi ve bilgi sistemlerinin yenilenmesi, kullanımı ve yaygınlaştırılması, sürdürülebilir turizm ilkelerinin uygulanması için büyük önem taşımaktadır.

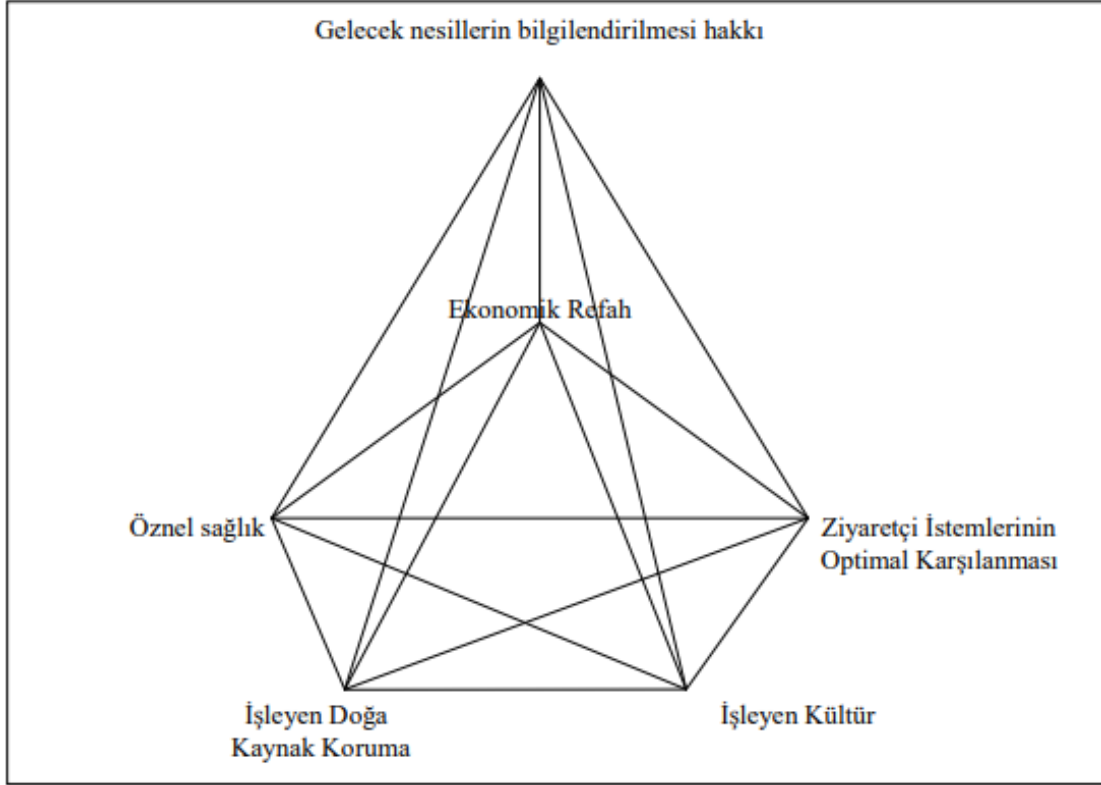
Şekil 1.8. Sürdürülebilir turizmin kapsamı (Swarbrooke, 1999).

Sürdürülebilir kalkınma, çevre üzerinde tahribata neden olmadan, ekonomik bir kalkınmanın sürekliliğini sağlaması gerekmektedir (Şekil 1.8). Turizm sektörünün; doğal çevreyi, içinde yaşan toplum ve insan kaynaklarını olumsuz etkilerden koruyarak turizm kapasitesini ve kalitesini arttırmayı hedeflemesi beklenmektedir (Hawkins, 2004).

Turizm için cazip alanların sürekliliğinin devamının; yeni keşfedilmiş alanların daha iyi hedeflere ulaşabilmesi için, yeni ziyaretçiler açısından daha cazip hale gelmesi ve kültürel mirasın korunmasının alan ile adaptasyonu sağlaması gerekmektedir (Bianchi, 2004).

Sürdürülebilir turizm, gelecek nesillerin devamlılığının sağlanmasından ödün vermeden turistlerin ve yerel halkın ihtiyaçlarını karşılamaktır. Sürdürülebilir turizm; turizmi, doğal, kültürel ve sosyal kaynakların uzun vadeli korunması ve güzelleştirilmesi, ekonomik kalkınmanın etkin ve uygun bir şekilde desteklenmesi olarak tanımlanmaktadır (Scharpf, 1998).

Müler (1996), sürdürülebilir turizm kavramını nesnelleştirebilmek amacıyla beşgen piramidini oluşturmuştur (Şekil 1.9). Doğanın ve kültürel faaliyetlerin sürekliliği; yerel toplumun ekonomik refahı, öznel sağlığı ve turistlerin ihtiyaçlarının karşılanması sağlandığında mümkündür.

Şekil 1.9. Sürdürülebilir turistik gelişmenin sihirli beşgen piramidi (Müler, 1996).

1.3.2. Sürdürülebilir turizmin hedefleri

Sürdürülebilir turizmin çok çeşitli etkileri mevcuttur. Kitlesel turizm ve küçük ölçekli sürdürülebilir turizm hedefleri vardır (Çizelge 1.2).

Çizelge 1.2. Sürdürülebilir turizm hedefleri (Clarke, 1997)

Büyük ölçekli turizm (kitle turizmi)	Küçük ölçekli turizm (alternatif turizm)
• Küresel etkiler • Ekolojik ve fiziksel etkiler • Çevre yönetim sistemleri • Çevresel etki değerlemesi • Çevresel denetim • Tekrar kullanım, geri dönüşüm-azaltma • Sürdürülebilir turizm için rehberler • Eşitlik • İşletme/örgüt odağı konuları	• Yerel alan tanımlamaya odaklanma • Eşitlik • Sürdürülebilir turizm için rehberler • Yerel kontrol • Turist/yerel halkın eğitimi • Turist özellikleri • Otantiklik • Bütünlük

İş turizmi ile çevre üzerindeki olumsuz etkiyi azaltarak topluma ekonomik fayda sağlar. Sürdürülebilir turizmin ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel faktörlerini birbirine bağlayan 12 hedefini değerlendirecek olursak;

1. Destinasyonların ve işletmelerin canlılığını ve rekabet gücünü sağlarken, sürekli olarak refah seviyeleri ve uzun vadeli faydalar yaratmak,
2. Turizm destinasyonlarının ve işletmelerinin canlılığını ve rekabet gücünü sağlarken uzun vadede refah düzeyinin oluşmasını ve faydaların temin edilmesini sağlamak,
3. Ziyaretçi harcamalarının yerel ölçekte korunmasını içeren, ev sahibi destinasyonun refahı için turizm payının en üst düzeye çıkarılması,
4. Cinsiyet, ırk, engel ya da başka şekillerde ayrımcılık yapmadan herkese eşit ücret, hizmet ve elverişlilik sağlayarak turizm tarafından yaratılan ve desteklenen yerel işlerin sayısını ve kalitesini güçlendirmek,
5. Yoksullara sunulan fırsatların, gelirlerin ve hizmetlerin geliştirilmesini içerecek şekilde turizmden sağlanan ekonomik ve sosyal yararların alıcı toplum içerisinde geniş çapta dağıtımını sağlamak,
6. Ziyaretçileri cinsiyet, ırk, engel ya da herhangi bir şekilde ayırmaksızın hepsine güvenli, tatmin edici ve yeterli bir deneyim yaşatmak,
7. Yerel toplulukları ve diğer paydaşları işbirliği için bir araya getirmek ve bölgedeki turizm endüstrisinin yönetimi ve gelecekteki gelişimi ile ilgili planlama ve karar verme sürecinde onları güçlendirmek,

8. Ev sahibi toplulukların tarihi mirasına, kültürüne, geleneğine ve ayırt edici özelliklerine saygı duyulmasını sağlamak ve bunları geliştirmek,
9. Kentsel ve kırsal alanların kalitesini korumak ve iyileştirmek, çevrenin fiziksel ve görsel olarak bozulmasını önlemek,
10. Doğal alanların, habitatların ve yaban hayatının korunmasını destekler ve bunlara verilen zararı en aza indirmek,
11. Turizm tesis ve hizmetlerinin geliştirilmesi ve işletilmesinde kıt ve yenilenemeyen kaynakların kullanımını en aza indirmek,
12. Turizm işletmeleri ve ziyaretçiler tarafından üretilen atık ve hava, su ve toprak kirliliğini azaltmaktır (Garrod ve Fyall, 1998).

1.3.3. Sürdürülebilir turizmin ilkeleri

Sürdürülebilir turizmi daha etkin kullanmak ve anlamak için temel ilkeler vardır. Temelde var olan bu on ilke aşağıdaki şekilde özetlenebilir (McIntyre, 1993).

1. Aşırı tüketimin ve israfın azaltılması, uzun vadeli çevresel zararları telafi etme maliyetini ortadan kaldırabilir ve turizm kalitesinin iyileştirilmesine fayda sağlayabilir.
2. Uzun bir dönemde iş hacmini arttıran doğal, sosyal ve kültürel kaynakların kullanımını korumak ve sürdürülebilmek önemlidir.
3. Turizmin, uzun vadede sürdürülebilirliği artırmak için çevresel etki değerlendirmeleri ile ulusal ve bölgesel stratejik planlarla uyumlu olması gerekir.
4. Sosyal, kültürel ve doğal çeşitliliğin korunması ve teşvik edilmesi uzun vadeli sürdürülebilir turizm için önemlidir ve turizm işletmecileri için elverişli bir temel sağlar.
5. Turizm sektörüne toplumun bütününün katılımı, kendilerine ve genel olarak çevreye fayda sağlamakla kalmaz, aynı zamanda seyahat tecrübelerinin niteliklerini de artırır.
6. Turizm, çevre maliyetlerini ve değerlerini dikkate alarak bölgenin çeşitli ekonomik faaliyetlerini destekler, ekonomiyi korur ve çevreye verilen zararı önler.
7. Turizm hakkında kapsamlı ve güvenilir bilgi sağlayan turizm pazarlaması, turistik destinasyonların doğal, sosyal ve kültürel çevrelerine saygıyı teşvik eder ve müşteri memnuniyetini artırır.
8. Sürdürülebilir turizmi iş uygulamalarına entegre etmek için eğitim seviyesine bakılmadan yerel personeli işe alarak eğitmek, turizm ürünlerinin kalitesini iyileştirir.

9. Potansiyel çıkar çatışmalarını çözmek ve herkesin bir arada çalışabilmesi için turizm endüstrisi, toplum, ajanslar ve kuruluşların işbirliği içinde olması esastır.

10. Endüstri verilerini iyi analiz yaparak, turizm alanında sürekli bir araştırma halinde olmak destinasyonlara, endüstrilere ve tüketicilere çözümler sağlamak için kritik öneme sahiptir. Bu ilkelere dayalı olarak sürdürülebilir turizm, doğal kaynakları ve çevreyi korurken, tüketici ile diyalog halinde olunması gerektiği ve aynı zamanda nitelikli personel ile turizmin kalitesinin arttırılabileceğini söylemek mümkündür.

1.3.4. Arkeolojik sit alanlarında sürdürülebilir turizm

Turizm sektörünün gelişmesiyle birlikte kültürel miras alanları ilgi odağı haline gelmiştir. Turizmin bu bölgelerin ve çevrelerinin özgünlüğünü korumak için bir araç olarak kullanılması gerektiği kabul görmektedir. Turizmin öncelikle yerel kimlik ve özgünlük üzerine kurulu bir sektör olduğu düşünüldüğünde, miras alanlarında koruma ve kullanım arasında bir dengede olması önemlidir (Tandoğan, 2011).

Arkeolojik sit alanlarında turizmin sürdürülebilir olması için tarihi, doğal, kültürel ve diğer kaynakların korunması, yönetilmesi ve gelecekteki kullanımlarının sürekliliği için planlanması gerekmektedir.

Turizmin korunan alanların sürdürülebilirliği açısından bazı potansiyel faydaları olmakla birlikte, bu korunan alanların çeşitli maliyetleri de bulunmaktadır. Bu etkiler kendilerini çeşitli şekillerde gösterebilir. Bu anlamda planlamacıların etkin bir şekilde planlama yaparak turizmin faydalarını en üst düzeye çıkarmaları ve maliyetlerini olabildiğince düşürmeleri gerekmektedir. Korunan alanlarda planlı turizm uygulamasının temel amaçları; Söz konusu alanlarda ekonomik fırsatları artırarak, kültürel ve doğal mirası koruyarak ve bölgede yaşayanların yaşam kalitesini artırarak korunan alanların turizm bağlamında değer kazanmasını sağlamaktır (Eagles ve ark., 2002).

Turizmin güçlendirilmesine yönelik stratejilere bakacak olursak; ilerleyen dönemlerde turizmin yoksullukla mücadele etme ve eşitsizliklerin giderilebilmesi için güçlü bir planlama yöntemi olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda Farklı kurumların birbirleri ile koordineli bir şekilde yapacağı yatırımların dengeli ve tutarlı olması gerekmektedir. Ulusal ve bölgesel anlamda gelişmeye açık bir turizm için, Devlet

Planlama Teşkilatları tarafından geliştirilen ulusal kalkınma planlarının Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından geliştirilen planlara uygun olması, belirlenen alanlara alt yapı projelerinin ve yatırımların gerçekleştirilebilmesi ile mümkündür. Yapılacak tüm yatırımların kültürel, doğal ve sosyal yapıya zarar vermeden ekonomik olarak olumlu etki sağlayacak, turizm sektörünü olumlu bir şekilde geliştirmeye yönelik ve birbiriyle entegreli olan uygulama projeleri olmalıdır (Anonim, 2022f).

2. KAYNAK BİLDİRİŞLERİ

Yürütülen çalışma kapsamında, arkeolojik sit alanlarında koruma ve arkeolojik sit alanlarının sürdürülebilir turizm faaliyetleri yönünden değerlendirilmesi ve alana yönelik öneriler geliştirilebilmesi amacıyla literatür taramaları yapılmıştır. Bu bölümde, tez çalışmasına katkıda bulunan çalışmalar, araştırma alanı ile ilgili yapılan çalışmalar, arkeolojik sit alanları ve sürdürülebilir turizm konularına ilişkin yapılan çalışmalar incelenmiş ve bu bölümde özet olarak verilmiştir.

Asatekin (2004), “Kültür ve Doğa Varlıklarımız Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız” adlı eserinde, Koruma bilincinin oluşturulması, yöntem ve içerik, kültür varlıklarını tehdit eden etmenler, korumanın nasıl yapılacağı, Türkiye’nin kültür varlıklarının durumu, ilgili yasal çerçeve, koruma kurum ve kuruluşlarının eğitim yaklaşımları incelenmiş ve önerilerde bulunmuştur.

Ünsal ve Pulhan (2012), “Kültürel Miras Yönetimi” adlı eserinde; miras-toplum ilişkisi, sürdürülebilirlik, katılımcılık gibi giderek karmaşıkleşan konuları ele almaktadır. Bu kitapta bu çok yönlü alanın somut olmayan kültürel miras gibi bazı konuları ele alınmamıştır. Uluslararası ve ulusal sözleşme ve düzenlemeler somut olmayan mirasın önemi ve değeri üzerine ilkeler önermekte, kararlar çıkarmaktadırlar. Ancak bu alandaki çalışmalar meyvelerini henüz vermektedir. Bir diğer konu kültür turizmi ile kültür miras yönetimi ilişkisidir. Kültürel mirasın kültür turizmi çerçevesinde değerlendirilmesi için altyapı oluşturacak bir takım fikir, karar, yasa ve uygulamalara referansları bu ünitelerin içinde bulacaksınız. Ancak mirasın kültür turizmi çerçevesinde stratejik yönetimi, genel turizm stratejileri bağlamında kültürel mirasın değerlendirilmesi konusunda bir analiz yapabilmek için Türkiye’deki örneklerin artması gerekmektedir.

Ahunbay (2004), “Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon” adlı eserinde, kuramsal temeller, koruma düşüncesinin gelişimi korunacak değerler, anıtlarda bozulmaya neden olan unsurlar, ve değerlendirme ölçütleri, restorasyon öncesi ve sonrası çalışmalar, proje aşaması, restorasyon teknikleri, kültür varlıklarının korunması, yasalar, uluslararası çerçeveler ve tüzüklere restorasyon öncesinde yapılan çalışmalar, restorasyon projesinin

hazırlanması, restorasyon teknikleri, tarihi çevre koruma, kültür varlıklarının korunması ile ilgili örgütlenme, yasalar ve uluslararası tüzükler yer almıştır.

Madran ve Özgönül (2005), “Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması” eserlerinde, 1923-1940 yılları arası Cumhuriyet Dönemini kapsayan dönemde kültürel miras varlıklarının korunması, nelerin korunması gerektiği, doğal ve kültürel varlıkların sorunları ve yasal düzenlemeleri, korumanın uluslararası ve ulusal ölçekteki finansman ve işleyişini incelemiştir.

Akyüz (1999), “Tarihi Çevre Korumacılığı ve Turizm” adlı çalışmasında tarihi çevre ve turizm etkileşimine ışık tutacak nitelikte konulara değinmiştir. Yazarın turizm ve tarihi çevre ile ilgili yaptığı birçok makale ve araştırmaları mevcuttur.

Cros ve McKercher (2002), “Cultural Tourism – The Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management” adlı eserinde sürdürülebilir turizm, turizm, planlama, kültürel miras ve yönetimi hakkındaki araştırmalara yer verilmiştir.

Christaller (1963), ve Butler (1980), yıllarında gerçekleştirdiği çalışmalarda Turizmin etkileri ve ziyaret mekânlarında ortaya çıkan değişimleri araştırmışlardır. Turizmin kavramsal çalışmalarının artmaya başladığı yıllarda Christaller ve Butler’in geliştirdiği kavramlar turizm için önemli literatürlerden olup güncelliğini halen korumaktadır. Çalışmaların önemli bir kısmı, turizmin etkileri doğrultusunda ziyaret edilen alanlarda ortaya çıkan değişimi üzerine odaklanmıştır. Bu bağlamda Christaller 1963 yılında gerçekleştirdiği ve Butler’ın 1980 yılında gerçekleştirdiği çalışmalar oldukça önemlidir. Turizmin kavramsal çalışmalarının hız kazandığı yıllarda Christaller ve Butler tarafından öne sürülen kavramlar turizm literatüründe oldukça önemli bir yere sahip olup güncel çalışmalarının pek çoğunda halen kullanılmaktadır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın ana materyali tanımlanarak, araştırma süresince incelenen yazılı ve görsel malzemeler ve bu malzemelerin değerlendirilmesinde kullanılan programlar hakkında bilgi verilmiş ve araştırmanın yöntemi açıklanmıştır.

3.1. Materyal

Araştırmanın ana materyalini; Van'ın Gürpınar ilçesi, Van-Hakkâri karayolu üzerindeki Hoşap(Güzelsu)'da yer alan, Van'a 60 km, Gürpınar ilçe merkezine ise 40 km uzaklıktaki Güzelsu Mahallesi'nde bulunan I. ve III. derece arkeolojik sit alanı ve çevresi oluşturmaktadır (Şekil 3.1). Çalışmada Hoşap Kalesi ve çevresindeki bölgenin mevcut potansiyelinin değerlendirilerek korunması, yaşatılması ve bu çerçevede sürdürülebilir turizm açısından süreklilik oluşturmaya amaçlanmaktadır. Hoşap Kalesi ve Çevresini kapsayan bu çalışma için gerçekleştirilen arazi çalışmaları, etütler, literatür çalışmaları değerlendirilerek sorunlar ve olanaklar saptanmış, sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi yönünde çalışmalar yapılması hedeflenmiştir.

Şekil 3.1. Hoşap Kalesi ve çevresi çalışma alanı sınırı.

Çalışmanın ikincil materyalini; alan içinde bulunan mimari yapılara ait belgeler, arkeolojik ve tarihi araştırmalar, yerleşim alanına ait görsel malzemeler, akademisyenler, uzman kişiler ve yöre halkı ile yapılan görüşmeler oluşturacaktır.

Bu bölümde kullanılan araştırma bulguları için; Gürpınar Belediyesi arşivinden alınan ‘Hoşap Güzelsu Mahallesi Koruma Amaçlı İmar Planı’ndan yararlanılmıştır.

3.2. Yöntem

Tez çalışması ile Hoşap Kalesi ve Çevresi I. ve III. derece arkeolojik sit alanı içinde kalan bölge için; somut ve somut olmayan kültürel miras öğelerinin belirlenerek, bu değerlerin gelecek kuşaklara aktarılabilmesi, alanın yaşatılarak korunması, ticari faaliyetlerinin canlandırılması ve sürdürülebilir turizm açısından geliştirilmesi için öneriler getirilmesi hedeflenmiştir.

Çalışma alanında koruma ilkeleri çerçevesinde, sorunlarının ve avantajlarının saptanarak Çalışma alanı için ilk olarak alan hakkında kapsamlı literatür çalışmaları incelenmiş, arazi çalışmaları yapılarak detaylı veri analizleri çıkarılmıştır. Tartışma ve sonuç kısmında koruma, yenileme ve yeni işlevler verilmesi ile çalışma alanının sürdürülebilir turizm yönünden geliştirilebilmesi için öneriler sunulmuştur.

Çalışma alanının ulusal ve uluslararası düzeyde koruma ilkeleri kapsamında değerlendirilerek sürdürülebilir kültürel turizm çerçevesinde GZFT analizi yapılarak sürekli bir şekilde turizm hareketliliğinin oluşması ve çevrenin bütünü kapsayacak şekilde önerilerin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Alanın peyzaj tasarım ve mimari tasarımına yönelik önerilerin geliştirilmesini amaçlayan çalışmada, arkeolojik alan korunması, tarihi çevre koruma, sürdürülebilir turizm kavramları, kentsel peyzaj, turizmin tarihi çevreler üzerindeki etkileri gibi konularda yapılan çalışmalar incelenmiştir.

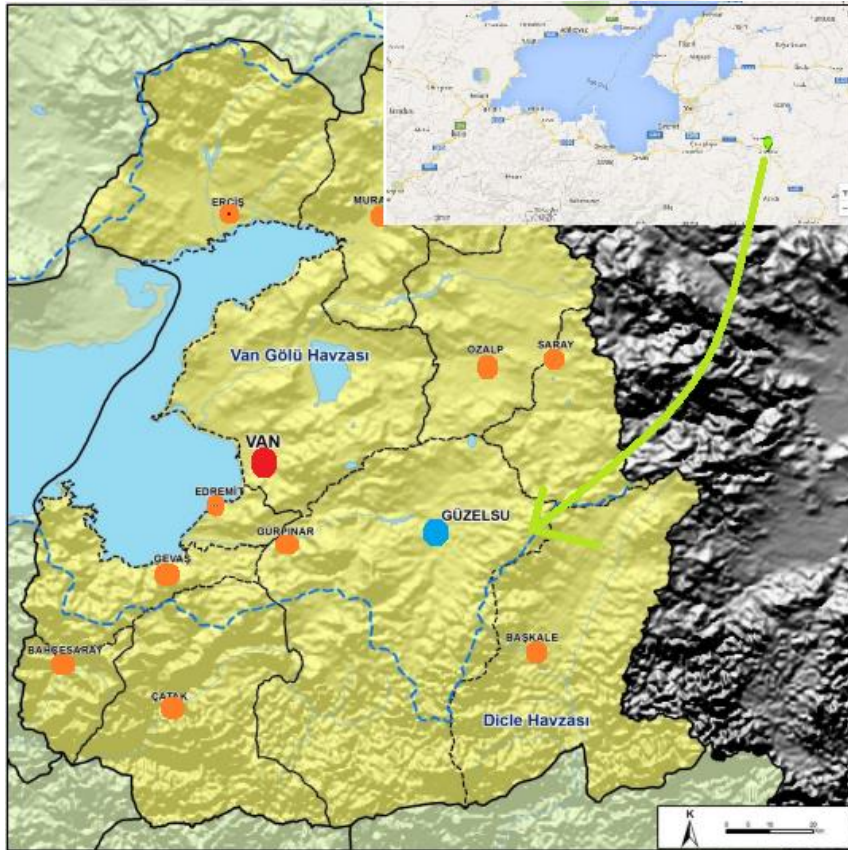
Yapılan saha çalışmaları, envanter taramaları, ve yerel halk ile yapılan görüşmeler ile elde edilen veriler doğrultusunda, alanın yerel halk ile birlikte yaşatılarak korunması, sürdürülebilir turizm açısından canlandırılması ve gelecek nesillere aktarılabilmesi için öneriler getirilmiştir.

4. BULGULAR

Hoşap Kalesi ve çevresi için, araştırmanın amaçları doğrultusunda toplanan veriler bu bölümde sunulmuştur.

4.1. Coğrafi Konum

Hoşap kalesinin içinde bulunduğu Hoşap (Güzelsu) Mahallesi, Doğu Anadolu Bölgesindeki, Van'ın Gürpınar ilçesine bağlıdır (Şekil 4.1.). Kuzeyden Van, Güneyden Hakkâri, Doğudan Başkale, batıdan ise Çatak ve Gevaş ilçeleriyle çevrilmiştir. Van-Hakkâri yolu üzerinde, İran ile bağlantılı olan Hoşap, Van'a olan uzaklığı 40 km, Gürpınar merkeze ise 40 km'dir (Anonim, 2021d).

Şekil 4.1. Van ili ve Gürpınar ilçesi Güzelsu mahallesi Türkiye'deki konumu (Anonim, 2021d).

Gürpınar ilçesinin etrafındaki dağlar permokarbon tabakalarla kaplıdır. Bu dağlar üzerinde yaşlı kalker tabakaları, flişler ve marnlar bulunmaktadır. Kalker tabakaları yaşlı oluşumlar olan paleozoiklerdendir (Erinç, 1957).

Güzelsu, Erçek Gölü'nün ve Van Gölü'nün güneybatısında bulunmaktadır. Kuzey tarafında Altınboğa, Mehmetalan, güneyde Boyaldı, Sarıköy, Doğusunda Tepedam, Batısında ise Aşağımollahasan Mahalleleri yer almaktadır. Güzelsu mahallesi, Gürpınar ilçesinin kuzeyindeki Güzelsu deresi ve Dönemeç çayının devamındaki platoda ilçenin kuzeyinde Güzelsu deresinin ve devamında Dönemeç çayının oluşturduğu yayla da bulunmaktadır.

Van-İran yol güzergâhı üzerinde olmasın ve İran'a olan yakınlığından dolayı stratejik bir önem arz etmektedir.

Çalışma alanı, Türkiye'nin en büyük ikinci ilçesinde bulunmaktadır. (Cihanbeyli) Konya ilinden sonra alan olarak en büyük ilçedir. 4063 km² alana sahip olan ilçenin rakımı 1730 metredir. Doğu sınırı sonrasında İran yer alır (Anonim, 2022a).

4.2. İklim

Hoşap kalesinin içinde bulunduğu Güzelsu, 430 22' doğu boylamları ile 380 30' kuzey enlemi arasında bulunmaktadır. Yıl boyunca farklı hava kuvvetlerinin etkisinde bulunan karasal bir iklime sahiptir. Değişken hava kuvvetleri mevsimsel değişimlerde etkilidir. Kışlar kasaba da ılıman geçmektedir, Van Gölü ılıman iklim seyrinde etkili olmuştur. Yaz ayları sıcak ve kurak geçmekte iken, Kışlar soğuk, kar yağışlı ve uzun geçmektedir (Koçman, 1993). 1939-2021 yılları arasında Van ili için yapılan sıcaklık ölçümlerine göre en yüksek sıcaklık 36.7 °C ile Ağustos ayında, en düşük sıcaklık ise -28.7 °C ile Ocak ayında ölçülmüştür (Çizelge 4.1).

Çizelge 4.1. 1939-2021 yılları arasında Van iline ait sıcaklık ölçümleri (Anonim, 2021e)

VAN	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Yıllık
Ölçüm Periyodu (1939-2021)													
Ortalama Sıcaklık (°C)	-3.1	-2.5	1.6	7.8	13.2	18.3	22.3	22.2	17.8	11.3	4.9	-0.4	9.4
Ortalama En Yüksek Sıcaklık(°C)	2.0	2.7	6.6	12.9	18.6	24.0	28.3	28.5	24.4	17.4	10.3	4.5	15.0
Ortalama En Düşük Sıcaklık(°C)	-7.6	-7.1	-2.8	2.6	7.1	10.9	14.7	14.6	10.8	5.7	0.4	-4.6	3.7
Ortalama Güneşlenme Süresi (saat)	4.6	5.4	6.0	7.3	9.3	11.7	12.1	11.3	9.8	7.0	5.5	4.2	7.9
Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	6.54	7.62	10.23	9.54	10.85	4.54	1.54	1.38	2.08	7.54	6.92	8.46	77.2
Aylık Toplam Yağış Miktarı Ortalaması (mm)	35.3	32.7	46.6	55.1	45.4	18.6	6.3	5.8	15.5	46.5	47.1	37.9	392.8
Ölçüm Periyodu (1939-2021)													
En Yüksek Sıcaklık(°C)	12.6	14.3	22.7	27.2	29.3	33.5	37.5	36.7	35.0	28.8	20.1	15.5	37.5
En Düşük Sıcaklık(°C)	-28.7	-28.2	-22.7	-13.1	-3.5	-2.6	-3.6	5.0	-0.1	1-4.0	-18.6	-21.3	-28.7

4.3. Ekonomi

TÜİK verilerine göre ekonomik faaliyet kolları 4 sektöre ayrılmıştır; tarım, ormancılık, avcılık, balıkçılık), sanayi (Taş ocakçılığı ve madencilik, elektrik ve imalat sanayi), Hizmet (Toptan ve perakende satış, otelcilik, lokanta, haberleşme ve ulaşım, mali kurumlar, yardımcı işler, sosyal hizmetler ve inşaat) ile bazı farklı faaliyetlerden oluşur. Güzelsu Mahallesinde en önemli pay Tarım sektörüne aittir. Gürpınar ilçesi tarım faaliyetleri açısından Türkiye geneli ortalamasının üstündedir.

Güzelsu'da tarım faaliyetleri gelişmiştir. Kadın nüfusunun büyük bir bölümü tarım sektöründe çalışmaktadır. Tarımdan sonra ticaret gelişmiştir. Daha çok günlük ihtiyaçların karşılanmasına yönelik bir ticaret yapılmaktadır. Araştırma sahası İran'a yakın olmasından dolayı sınır ticareti önemli bir yer almaktadır. Sanayi gelişmediğinden

dolayı sektörel bazda Türkiye'nin en son sıralamalarındadır. Hayvansal ürünler, halı, el dokuma, kilim gibi ürünler pazarlanmaktadır (Güleşce, 2006).

4.4. Hidrografya

Araştırma sahasının bulunduğu bölge de iki önemli akarsu bulunmaktadır. Hoşap (Güzelsu) Çayının rejim tipi yağmur, kar ya da plüvionival rejimdir (Erinç, 1957).

Başkale ve İspiriz dağları ile Norduz Yaylasından beslenen Hoşap çayı, aynı zamanda Gelispiri, Kelereş ve Koçkırın dağlarından gelen küçük derelerden de beslenmektedir. Tensin, Ağıl, Kelen derelerinde içine alarak kuzeybatı yönünde büyüyerek devam eder. Hoşap çayı 1989 yılında yapımı tamamlanan Zerneke barajına kadar devam eder. Daha sonra Havasor ovasından geçer. Bu ovanın yapısı uzun ve dardır. Van Gölü'ne ulaşana kadar Arıhan, Zerneke, Dimkosni gibi bir çok dere ile birleşerek Mijinger Suyu adını alır. Bataklık ve sığ bir su halini alarak Van Gölü'ne dökülür. Hoşap Çayı yaklaşık 130 km boyundadır, 150 milyon m³'e yakın su taşımaktadır.

4.5. Doğal Bitki Örtüsü

Gürpınar, İran-Turan bölgesi sınırları içinde yer alan bölge de sıcaklık ve yağış rejimlerinde farklılıklar görülmektedir. Yazlar kurak ve sıcak kışlar ise soğuk karlı ve uzun geçmekte, karasal iklim görülmektedir. Bu nedenle yazın sıcak geçmesinden dolayı kuruyan otsu bitkiler ile nem artışının fazla olduğu yüksek kısımlarda ise meşe ve karaçam türünde ormanlık ve ardıç toplulukları görülmektedir (Atalay, 1984).

İlkbaharda yağın yağmurların etkisiyle yeşeren bozkırlar, yağışların azaldığı yaz aylarında sararır. Bu bölge de bitki örtüsü nem oranı ve yüksekliğe bağlı olarak oluşmuştur. Hoşap Çayı'nın etkisiyle vadilerde ve akarsu kenarlarında küçük koruluklar görülmektedir. Bu alanlarda kavak, ığde, söğüt, armut, elma ve erik ağaçları vardır. Ormanlar ve bozkırlar birbirleriyle iç içedir. Yeşil alanlar geçmişten bugüne gelen insanlık tarihinin yerleşim yerleridir. Bu alanlar insanlar tarafından yapılan tahribatın en fazla görüldüğü alanlardır. Tahribatlar sonucunda bitki örtüsü ve ormanlar

ortadan kalkmıştır. Otsu bitkiler ve antropojen step türlerine rastlamak mümkündür. Meşe ve bodur ağaçları başlıca türlerdendir. Çalılık halini alan meşeler görülmektedir. Bu bölgede sıkça rastlanan türlerden biri de Gevenelerdir (Güleşçe, 2006).

4.6. Toprak Özellikleri

Araştırma sahasında alüvyal toprak türü görülmektedir. Akarsular ile taşınan topraklar yığılarak genç sedimenterlerle düze yakın bir progil oluşturan azonal topraklardandır. Alttakü ve üstteki topraklar topoğrafyada homojen bir yayılım göstermektedir. Alt tabakalarda ıslaktır ve genellikle gley horizonu görülmektedir. Hoşap çayının etkisiyle oluşan bu toprakların esas kaynağı çakıldır (Anonim, 2003).

Araştırma sahası genel olarak mera alanları için uygun olan fakat tarım için elverişsiz topraklardan oluşur.

Saha içinde kahverengi toprak türlerine de rastlanmaktadır. ABC profile sahip kalsifikasyonlu topraklardır. Belirli bir gözenek yapısına sahiptir ve organik maddelere içerir. Orta ve kısa boylarda bitkiler bulunur ve neredeyse yıl boyu kurumuş bitki örtüsü hâkimdir. Kireç, kil ve marn toprağın ana maddesini oluşturur. Eğimin az olduğu yerlerde kuru tarım, fazla olduğu alanlarda ise hayvancılık için otlaklara ayrılmıştır (Şen, 1993).

4.7. Nüfus

Hoşap için ilk nüfus verilerine vilayet salnamelerinde rastlanır. Erzurum 1872 tarihli vilayet salnamelerinde Hoşap için sadece erkek nüfusa yer verildiği görülmüştür. 1500 erkek nüfusun olduğu, 1200 kişinin Müslüman, 300 kişinin ise Hristiyan olduğu belirtilmiştir, Van vilayet salnamelerinde Hoşap'ın nahiyelerinde 8386 kişinin yaşadığı 4786 erkek, 3600 kişinin ise kadın olduğu belirtilmiştir (Talay, 1999).

TÜİK (2021), verilerine göre; Güzelsu Mahallesi nüfus dağılımı verileri değerlendirildiğinde 0-14 yaş arası nüfusun fazla olması dikkat çekmektedir. 0-14 yaş arası nüfusun oranı %37, 15-64 yaş arası %60, 65 yaş üstü ise %3 olduğu görülmüştür. Güzelsu Mahallesi okuryazarlık oranına göre bakıldığında; %25'nin okuryazar olmadığı ve bu oranın Türkiye ortalamasının üstünde olduğu görülmüştür. Okuryazar olmayan

nüfusun %60'nı kadınlar oluşturmaktadır. Güzelsu Mahallesi'nin %20'si ilkokul mezunu, %2'si ilköğretim, %4'ü ise lise, %2'si ise üniversite mezunudur.

4.8. Göçler

Göçler doğum ve ölümler gibi bir yerin gelişim seyrinde çok önemli bir etkidir. Göç kavramı; ailelerin ya da gruplar halindeki kişilerin yaşadıkları yerleri geçici ve ya sürekli olarak terk ederek farklı bir yere gitme hareketine denir. Geçim kaynakları ve nüfus dağılımı arasında denge kurma hareketi de göç olarak yorumlanabilmektedir (Akkayan, 1979).

Araştırma sahasında nüfus düzenli olarak artmasına rağmen geçim kaynakları sınırlı kalmıştır. Mevcut kaynakların iyi değerlendirilememesi sonucunda tarım arazileri sınırlı kalmış, şehrin çekiciliği, işsizlik oranının artması, daha iyi şartlarda yaşama düşüncesi, başka yerlere göçü teşvik etmiştir (Doğanay, 1997).

1970-1980 yılları arasında ülkede yaşanan olumsuzluklardan dolayı iç göç artmıştır. Büyük şehirlerde artan istihdam ve yeterli iş imkânları Güzelsu ilçesi gibi küçük şehirlerde nüfusu olumsuz etkilemiş ve yerleşim dışı göç vermiştir.

4.9. Yerleşmenin Tarihi Gelişimi

Gürpınar ve çevresi coğrafi özellikleri ve savunma kolaylığına sahip yerleşim birimlerinden oluşması nedeniyle çok eski dönemlerden beri farklı medeniyetlerin yerleşmesine neden olmuştur. Gürpınar ilçesi gibi çeşitli dönemlerde Anadolu'ya gelen devletlerin egemenliğine girmiştir ve bu şekliyle de Anadolu'nun en eski yerleşim alanlarından biridir. M.Ö. 9. yüzyılda tarih sahnesinde görülmeye başlayan Urartulardan öncede kasabada yerleşim olduğu bilinmektedir. Yedisalkım köyündeki mağara resimleri bunu en belirgin kanıttır. Araştırma sahamıza Urartulardan sonra sırasıyla Medler, Persler, Makedonyalılar, Partlar, Sasaniler, Müslüman Araplar egemen olmuş egemenlik daha sonra Bizanslıların eline geçmiştir. Malazgirt savaşıyla bölge Selçuklu Hükümdarlığına girmiş Selçuklulardan sonra sırasıyla İlhanlılar, Celayiroğulları, Akkoyunlular ve Safeviler egemenliklerini sürdürmüştür (Şen, 1993).

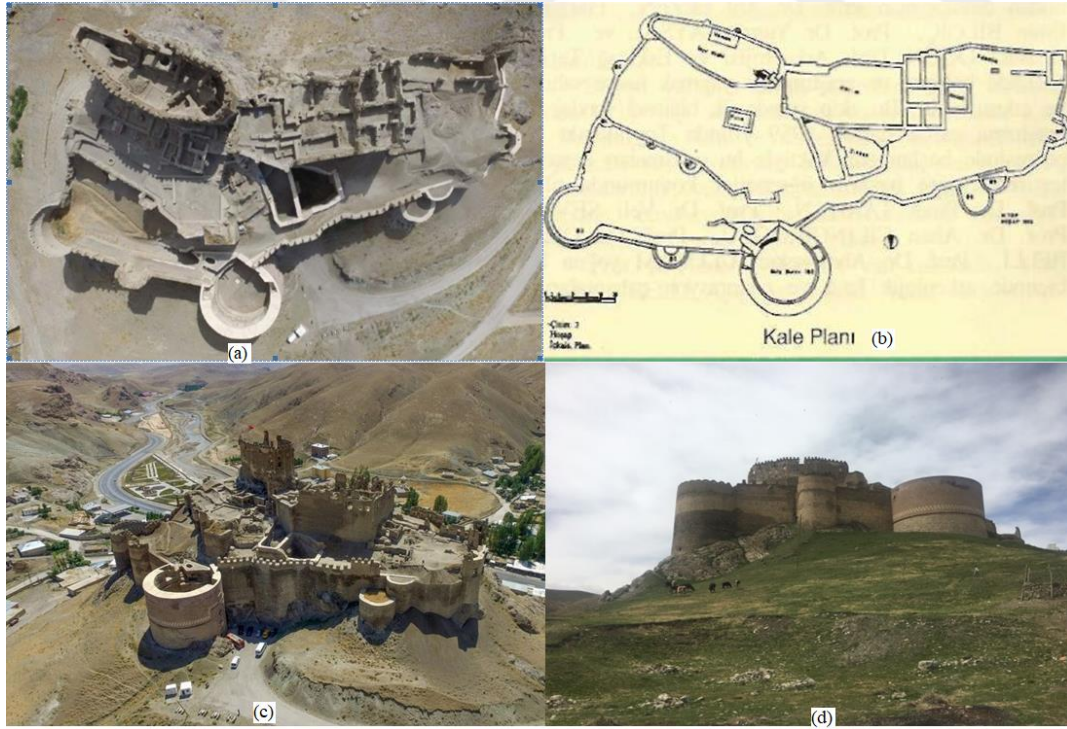
4.10. Kültürel Değerler

Zengin bir Kültürel turizm potansiyeline sahip olan Hoşap, günümüze kadar gelebilmiş gelenekler, görenekler çok sayıda somut ve somut olmayan kültürel değerlere sahiptir. Hoşap Kalesi, Bey Hanı, Süleyman Bey Türbesi, Hasan Bey Medresesi ve Türbesi, Evliya Bey Medresesi ve Hoşap Evliya Bey Köprüsü çalışma alanı içinde bulunan somut kültürel miras öğeleridir.

4.10.1. Hoşap Kalesi

Van-Hakkâri yolunun kuzey tarafında, Güzelsu çayının kuzey doğusunda yer alan kalenin sınırından Hoşap Çayı geçtiği için Hoşap Kalesi adını almıştır (Top, 1998).

Kalenin Urartular tarafından kurulduğu; Selçuklular, Bizans, Abbasiler, İlhanlılar, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safevi dönemlerine de ev sahipliği yaptığı, son olarak da Kalenin giriş kapısı üzerindeki kitabeden; Mahmudi beyliğinden sarı Süleyman tarafından alınarak kullanıldığı bilinmektedir (Uluçam, 2000).

Şekil 4.2. Hoşap Kalesi, a. Uydu görüntüsü (Top, 2015)., b. Kale planı (Top, 2015)., c. Kuş bakışı görsel, d. Kale siluet (Anonim, 2022c).

Kale girişinin kuzey tarafındaki duvarların temellerindeki taş malzemesinden üretilen bloklardaki işçilikten yola çıkılarak Urartu dönemine ait olduğu kesinleşmiştir. Ana kayaya kadar işlenmiş basamaklar ve koridorlarda yine bu döneme aittir (Kılıç, 2006).

Hakkâri dağlarından akan nehir, Hüsni yaylalarında toplanarak kalenin alt kısımlarında toplanır. Batıya doğru akarak Edremit ilçesinin bağlarından geçer. Vustan Kalesi'nin sınırlarından geçerek Van Gölü'ne akar (Çelebi, 1996). Bazalt taş sövelerin üzerine oturan kapı atkı taşıyla örülmüştür. Kapının genişliği 1.60 metredir. Kapı kanatları som demir kaplamadır (Top, 1998).

Hoşap Kalesi, Mimari yapı olarak dış kale ve iç kaleden oluşur. Dikdörtgen planlı yapıya sahip kale doğu ve batı yönünde konumlanmıştır (Şekil 4.2b). Doğudan batıya doğru daralan bir yapıya sahiptir. Dış kale ise yukardan aşağıya doğru meyilli bir dere içinde yer almaktadır. 1970-73 ve 1986 yıllarında Kültür Bakanlığı tarafından restore edilmiştir. Şimdiki hali ile koruma altına alınmış olup turistik ziyaretlere açıktır (Top, 1998). Dış kalenin surlarının büyük bir kısmı yıkılmıştır.

Günümüze kadar sağlam bir şekilde gelen Kale kapısı günümüze kadar sağlam bir şekilde gelmiş olup bazı kısımlarında aşınmalar mevcuttur. Giriş burcu kesme taş ile örülmüştür. Bu özellikleriyle görkemli bir yapısı vardır. Kalenin kuzey doğusunda ikinci bir kapı vardır.

Kalenin giriş burcu kule görünümündedir ve oldukça ihtişamlıdır. Doğu ve kuzey tarafının alt kısımları büyük blok taşlarla örülmüştür. Üst kısımlar ise kırmızı renkli kum taşı görünümlü kesme taştan yapılmıştır. Doğu ve batı tarafında olmak üzere toplam 4 adet burç vardır. Kuzey duvarı tarafındaki burçlardan birisi silindirik, diğeri ise yarım silindirik bir forma sahiptir. Batı tarafında bulunan burçlar ise beş köşeli ve yarım silindirik şeklindedir (Top, 1998).

İç kale kayalık ve sarp bir tepededir. Kale duvarları kuleler ve burçlarla güçlendirilmiştir. Kuzey yönünde bulunan bir kapı ile girilmektedir. Güney bölümünde Mahmudi Sarayı yer alır. Bu saray içinde seyir köşkü, harem ve selamlık bölümleri bulunmaktadır. Bu bölümler dışında zindan, sarnıç, mescit ve fırın yer almaktadır. 19. Yüzyıldan bu yana kullanılmayan Hoşap Kalesi günümüze kadar sağlam kalmayı başarmıştır (Kılıç, 2006).

Harem bölümünde iki oda bulunmaktadır, beyler için olan bölümü dikdörtgen bir şekle sahiptir. Odaların pencereleri kemerli olup, dolap ve ocak nişlerinin üstleri prizmatik üçgenlerle zenginleştirilmiştir. Kalenin fırın ve zindan bölümleri günümüze kadar gelebilmiştir. Fırın bölümü oval planlı olup ön tarafında çalışma bölümü bulunmaktadır (Kılıç, 2006).

Hoşap Kalesi'nin 2006 yılında rölöve, 2007 yılında restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanmıştır (Anonim, 2022i).

4.10.2. Bey Hanı

Van-Hakkâri karayolunun Güneyinde, Hoşap merkezinde bulunur. Han ile ilgili tarihi belgeler yetersizdir. XVI-XVII yüzyıllar arasında Mahmudi Beyleri tarafından yaptırıldığı düşünülmektedir.

Cephesi dükkânlardan dolayı kapalı olan han, toprakla örtülmüş durumdadır. Plan olarak kare ve dikdörtgen arasında bir forma sahip, güney ve kuzey yönünde konumlanmıştır. Sivri kemerler üzerinde oturan kemer tonozlarla örtülmüştür

Plan ölçüsü olarak; 21.10x22.40 metre boyutlarındadır. Avlular 1.25 metre kalınlıktaki duvarlar ile örülmüştür. Duvarla arasında iletişimi sağlamak amacıyla 3.10 metre yüksekliğinde iki adet açıklık vardır. Avluların boyutları 3.60x19.59 metredir. Şimdiki durumu dış tarafından toprak ile örtülmüş bir dam görünümündedir. Dış duvarla 1.50 metre yüksekliğindedir. Açıkta olan duvarlarda toplam 4 adet gözetleme penceresi bulunmaktadır (Top, 1998).

Günümüzde ise cephesi dükkânlar tarafından kapatılmış, bir kısmı toprak altında kalmış ve özel mülkiyetin kullanıma ait olup harabe durumundadır.

4.10.3. Süleyman Bey Hanı

Gevirhan Mezarlığı'nın güneydoğusunda yer alan kümbetin 17. yüzyılda Süleyman Bey'e inşa edildiği düşünülmektedir. Plan olarak kare bir form üzerinde sekizgen ve tek katlı bir yapıya sahiptir. Düzgün hatlı kesme taşlardan yapılmıştır. Yapının kuzey tarafında sivri bir kemerden oluşan kapı mevcuttur. Dış kısmı petek

şeklinde iç kısımlara kadar uzanan geometrik bir kenarlık ile içine almıştır. Yapının üç cephesinde farklı formlarda pencereler bulunmaktadır (Kılıç, 2006).

2007 yılında rölöve-restitüsyon ve restorasyon projeleri tamamlanarak turizme kazandırılmıştır (Şekil 4.3b.) (Anonim, 2022i).

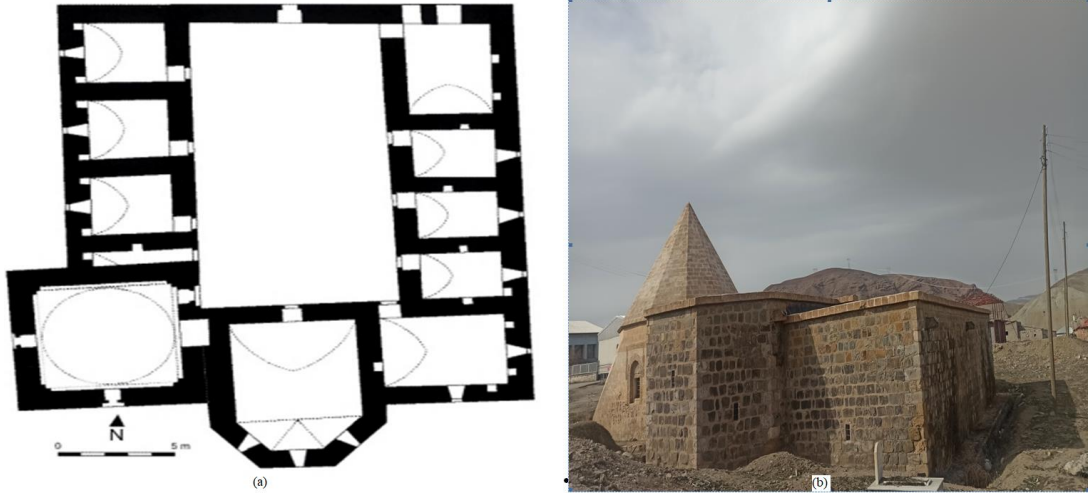
Şekil 4.3. a. Hoşap Süleyman Bey Kümbeti restorasyon öncesi (Top, 1998)., b. Restorasyon sonrası.

4.10.4. Hasan Bey Medresesi ve Türbesi

Hakkâri- Van yolunun Hoşap girişinin kuzey yönünde düzlük bir alanda konumlanmıştır. Kuzey –Güney yönünde inşa edilen yapı dikdörtgen bir plan yapısında, avlulu ve tek katlıdır.

Van-Hakkâri karayolunun üzerinde bulunan mezarlık içinde bulunan yapılardan medrese İvaz Bey'in oğlu Hasan Bey tarafından 1563 tarihinde, türbenin ise 1585 yılında Hasan Bey'in oğlu Sir Bey tarafından yaptırılmıştır. Medresenin ölçüleri kuzey yönünde 8.45 m, güneyde 8.75 m, batıdan 16.85 m, doğudan ise 16.3 metre boyutlarındadır (Kılıç, 2006).

Medresenin cepheleri süslemelerden uzak ve sadedir. Cepheyi hareketlendiren sekizgen kesitli çıkma şeklinde olan dersane ile batı yönündeki medrese eklentisidir. Duvarlarda kesme taş ve kaba yonu taşı kullanılmıştır.

Şekil 4.4. a. Hoşap Hasan Bey Medresesi (Uluçam, 2000)., b. Görünüş.

Plan olarak dikdörtgen formda, kuzey-güney doğrultusunda konumlanan tek katlı bir yapıdır. Medresenin güneybatı tarafına sonradan eklenen türbe bu cepheyi hareketlendirmektedir (Şekil 4.4). Dış cephe kaplama malzemesi yonu taş, araları kireçle harcıyla doldurulmuş moloz taş dolgu tekniğidir. İç duvarlarda çamur sıva ile doldurulmuş moloz taş kaplama üzeri badana uygulanmıştır. Türbe ise kesme taşlar ile örülmüştür. Doğu, güney ve batı cephelerinde 13 adet gözleme penceresi bulunmaktadır. Medresenin güney bölümünde dersane bulunmaktadır. Güneybatı tarafında sonradan yapılan 8.32x8.32 ölçülerinde kare plan formunda tek katlı türbe bulunmaktadır. Mekânın iç kısımlarında gri ve beyaz renkli kesme taşlardan inşa edilmiş kemerler bulunmaktadır. Medrese oldukça sade ve süslemesizdir. Türbe duvarları kesme taş ile kaplanmış, diğer duvarlar ise kaba yonu taş kaplamadır. Hoşap Hasan Bey medresesi için bilinen ilk restorasyon çalışması Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1993 yılında yapılmıştır (Öztürk, 2009b).

2008 yılında rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanarak turizme kazandırılması sağlanmıştır (Anonim, 2021g).

4.10.5. Evliya Bey Medresesi

Hoşap Gevirhan Mezarlığının doğu yönünde Evliya Bey medresesi bulunur. Medresenin batısında ise Süleyman Bey Kümbeti mevcuttur (Şekil 4.5).

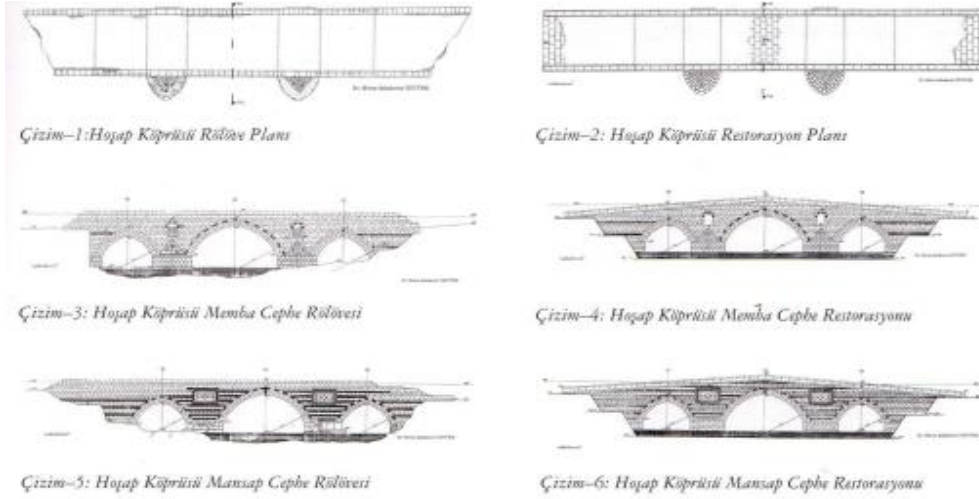
Şekil 4.5. Evliya Bey Medresesi ve Süleyman Bey Kümbeti.

Yapının 17. Yüzyılda inşa edildiği düşünülmektedir. Yapının yapım tarihini saptayabilecek bir belge bulunamamıştır. Tarihi olmayan bir yazıttan anlaşıldığı üzere Medrese, Mahmudi Evliya Bey tarafından yaptırılmıştır. 20.5x19.5 m boyutlarında olan yapı, bölmeler, sekizgen mescit ve iki odadan oluşur. Kuzey ve güney yönünde konumlanmıştır. Avlunun ölçüleri 13.8x4.7 metredir. Kuzey ve güney yönündeki 2 adet kapı ile girişler yapılmaktadır. Kuzey kapısının bulunduğu duvar yıkılmış durumdadır. Güney duvarında bulunan kapı düz atkı taşı ve sivri kemerlerle çevrilmiştir. Medresenin cephelerinde moloz taş ve bazı bölümlerde ise ahşap hatıllar kullanılmıştır. 1992 yılında onarım yapılmak üzere Vakıflar genel müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır (Kılıç, 2006).

2007 yılında rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanarak turizme kazandırılması sağlanmıştır (Anonim, 2021g).

4.10.6. Hoşap Evliya Bey Köprüsü

Hoşap Evliya Bey Köprüsü Van Başkale karayolunun kuzeyinde, Hoşap çayının üzerinde kuzey ve güney istikametinde konumlanmıştır. Köprünün ölçüleri 37.65x5.85 metre, yüksekliği ise 5.85 metredir (Şekil 4.6).

Şekil 4.6. Hoşap Evliya Bey Köprüsü plan ve görünüşler (Öztürk, 2009a).

Köprü'nün altında üç adet sivri kemer bulunmaktadır. Kemerler yerden 1.00 metre yükseklikte kaba yonu taş ve moloz taş ile örülmüştür. Ortada bulunan kemerin genişliği 7.30 metre, diğer iki kemerin açıklığı ise 4.25 metredir. Memba tarafındaki dış kemerlerin kenarlarında iki sıra ortadaki kemeri de içine alacak şekilde kesme taşlarla örülmüş cepheye bir hareketlilik kazandırılmıştır. Memba yönünde bulunan topuk mahfuzlar tekne şeklinde, sel yaranlar ise üçgen prizma formundadır. Köprüde bulunan kitabeler mukarnaslı kıvrık dal ve bitkisel dolgulu çerçeveler ile yapılmıştır. Köprü'nün alt kısımlarındaki kemerler iki renk ile süslenmiştir (Şekil 4.7). Köprüde kaba yonu ve moloz taş kullanılmışken, diğer bölümlerde kesme taş kullanılmıştır. Taşları bağlayıcı olarak kireç kullanılmıştır. Evliya Bey Köprüsü, kemerleri, renkli taş dizilimleri ve süslemeleri ile hareketli bir görüntüye sahiptir (Öztürk, 2009a).

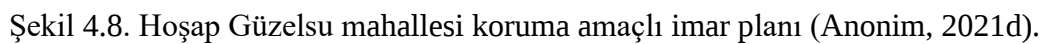
Şekil 4.7. Hoşap Evliya Bey Köprüsü.

Hoşap çayı üzerinde güney-kuzey doğrultusunda konumlanan köprü; üç gözlü düz köprüler sınıfındadır. Uzunluğu 32.10 metre, genişliği 6.30 metre genişliği ise 5.10 metredir. Yürüme yolunun iki yanı kesme taş korkuluklarla örülmüştür (Top, 1998). Köprünün mansap yönünde iki yanında kitabeler bulunmaktadır. Kitabelere göre köprünün Mahmudi beylerinden Evliya Bey tarafından H.1082, M.1671 yıllarında yaptırıldığı bilinmektedir. Köprü açıklığı ortadaki daha büyük olmak üzere üç adet sivri kemer ile geçilmiştir. Köprünün günümüze kadar gelebilmesinde yapılan restorasyon çalışmalarının önemi büyüktür. Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 16.05.2003 yılında 3156 sayılı karar ile Yüzüncü Yıl Üniversitesi tarafından röleve-restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanmıştır. Restorasyon çalışmaları 2004 yılında Karayolları 11. Bölge Müdürlüğü teknik elemanları tarafından kontrol edilerek tamamlanmıştır (Öztürk, 2009a).

Hoşap Evliya Bey Köprüsü'nün, Van Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 2017 yılında Rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri tamamlanmıştır (Anonim, 2021g).

4.11. Hoşap Koruma Planlaması Çalışması

Çalışma alanı, Güzelsu Mahallesi içinde I. ve III. derece arkeolojik sit alanları mevcuttur. Bir adet I. derece, bir adet III. derece, beş adet tescilli yapı ve bir adet tescilli mezarlık bulunmaktadır. Hoşap kalesi GEEAYK'nun 08.06.1979 tarih ve A-1673 no'lu

Kültür; insanların hayata bakışlarını, bireyleri, yaşanan olayları anlama şekillerini belirlemektedir. Topluluğun bireylerince nesilden nesile aktarılan davranışlar, tutumlar inanç ve yaşayış tarzlarını yorumlayabilmeyi sağlayan bir olgudur (Berberoğlu, 1991).

Kültürel miras turizminde başlıca çekici unsur yapılardır. Yapılar ise mekânla ilgilidir. Bu yapılar kopyası yapılamadığı ve taşınamadığı için turistlerin yerinde görme isteklerini harekete geçirir. Turizm bir mekân değiştirme hareketidir. Kültürel miras

turizmin avantajı yılın her mevsiminde yapılabilir olmasıdır. Kentlerin ekonomisini canlandırmak için önemli bir araçtır. Tarihi alanların turizme yönelik düzenlenmesi maliyeti yüksek bir yatırım olup aynı zamanda avantajları olan büyük bir pazardır (Doğaner, 2010).

Kültürel miras turizminin çekici yönleri; arkeolojik sit alanları; köprüler, saraylar gibi tarihi değeri olan anıtlar, askeri yapılar, dini yapılar ve tarihi evlerdir. Tematik parklar, müzeler, tarihi yollar ise diğer çekici alanlardır.

Doğu Anadolu bölgesinin sınırında yer alan Van, Urartulardan Osmanlılara kadar sahip olduğu kültürel doku yönünden önemli bir yere sahiptir. Van Kalesi, Hoşap Kalesi, Akdamar Adası gibi farklı kültürlerin eserlerini bulundurmaktadır. Bu nedenlerden dolayı Van'ın Kültürel Miras turizmi açısından önemli bir yerinin olduğu görülmektedir. Coğrafi konumu bakımından ulaşım olarak zor sayılabilecek bir konumdadır. Geçiş noktaların üzerinde bulunduğu şehir, insanlığın ilk dönemlerinden beri stratejik bir konumdadır. Kervan yolları, ticaret yolları gibi önemli güzergâhlara sahiptir.

Çalışma alanı olan Hoşap; Van ilinin Gürpınar ilçesine bağlıdır. Doğuda Başkale, batıda Gevaş ve Çatak, güneyde Hakkâri, kuzeyde Van, Özalp ve Saray ile çevrilidir. Yüksek dağların arasında bir plato üzerine kurulmuştur. Tarihi İpek yolu üzerindedir. İran ile bağlantılı Van-Hakkâri yolu üzerinde yer alır (Van İl Yıllığı, 1968; 69).

Van gölü çevresinde bulunan tarihi mekanlar Hoşap ilçesi ile tamamlanmaktadır. Hoşap'a 20 km uzaklıkta güney tarafında kalan Yedisalkım köyü Kızların Mağarası resimleri, ilk uygarlığın M.Ö.8000 yılına kadar uzandığını kanıtlamaktadır. bölge sırasıyla Hurri Krallığı, Urartu, Persler ve Medlerin idaresinde kalmıştır. Uzun yıllar boyunca yarı bağımsız bir yönetimle Vaspurakanlar tarafından idare edilmiştir. 1064 yılında Selçuklular tarafından fethedilmiş, 1100 yılında ise Ahlatşahların egemenliğine girmiştir. Sırasıyla Eyyübiler, Selçuklular, İlhanlılar ve son olarak da XVI. Yüzyılın ortalarında Karakoyunluların hâkimiyetine girmiştir (Uluçam, 2000).

İçerisinde geçen akarsudan adını alan Hoşap, daha çok kalesi ile bilinmektedir. Hoşap Kalesi, Hoşap'ın kuzeyinde, Güzelsu çayının kuzey doğusunda bulunmaktadır. Kalenin Urartular tarafında inşa edildiği, Bizanslılar, Abbasiler, Vaspurakanlar, İlhanlılar, Karakoyunlular, Selçuklular ve Safevi dönemlerini de gördüğü bilinmektedir.

Son halini Osmanlı devletine bağlı Mahmudi Beyleri tarafından aldığı iç kale giriş kapısı üzerindeki kitabeden anlaşılmaktadır (Uluçam, 2000).

Hoşap Kalesi'nin Osmanlı'nın son dönemi olan 19. Yüzyılda terkedildiği bilinmektedir. 1913 yılında Walter Bachman Kale'nin son halini gösteren fotoğraflarını yayımlamıştır (Bachman, 1913).

Tarihsel ve Kültürel bir değeri olan Hoşap Kalesi'nin mevcut dokusunun korunması ve gelecek nesillere aktarılabilmesi için ilk restorasyon çalışmaları 2007 yılında başlamıştır. 2014 yılında restorasyon çalışmaları açısından önemli mesafeler alınmıştır. Van Gölü Havzası'nda yer alan Kale'nin dokusunun korunması için buranın değeri ve turizme kazandırılabilmesi açısından önemlidir (Top, 2015).

Çalışma alanındaki Mahmudi döneminden kalan yapılardan olan; Hoşap Kalesi, Bey Hanı, Sarı Süleyman Türbesi, Hasan Bey Medresesi ve Türbesi, Evliya Bey Medresesi, Hoşap Köprüsü gibi tarihi değerler bölgenin turizm potansiyelini arttırmaktadır. Kale'nin üzerinde bulunduğu kayalık alan, çevredeki farklı formlardaki kayalar ve Güzelsu Deresi doğal ve görsel bir değer oluşturmaktadır.

Tarihi yapıların ve kültürel dokunun korunması, gelecek nesillere aktarılması için mirasımızın korunması gerekmektedir. Sit alanlarında turizm faaliyetlerini arttırmak için yapılacak yatırımların daha özenli olması, bölgenin mimari, tarihi ve kültürel yapısına koruyarak yapılması gerekmektedir.

Hoşap Kalesi iç kale ve dış kaleden oluşmaktadır. Dikdörtgen plan formunda doğu batı yönünde konumlanmıştır. Doğudan batıya doğru daralan bir plana sahiptir. Dış kale yukardan aşağı yönlü çukurlaşan dere içindedir (Top, 1998).

İç kale dört kademedan oluşmuştur. İlk kademede selamlık, zindan ve mescit ikinci bölümde hamam, üçüncü bölümde harem, dördüncü kısımda ise bey hamamı ve seyir köşkü bulunmaktadır (Top, 2010)

Seyir köşkü iç kalenin en yüksek yerinde yer almaktadır. Batı-Doğu yönünde yamuk formunda bir plana sahiptir, girişi kuzey batıdan sağlanmaktadır. Haremin batısındaki selamlık doğu-batı yönünde dikdörtgen formundadır. Uzun bir salon ve odadan oluşmuş yapı iki katlıdır. Kullanılan süslemeler ve mimari özellikleri bakımından hareme benzemektedir. Pencereler ve dolap nişleri diğer bölümlere nazaran salonda daha fazladır (Uluçam, 2000).

Hoşap Kalesi; Giriş Burcu, Zindan, Kale Mescidi, Selamlık, Hamam, Fırın, Harem, Seyir Köşkü ve Bey Hamam'ı bölümlerinden oluşmaktadır. Urartulardan beri önemli amaçlar için kullanılan Hoşap Kalesi Kültürel turizm açısından önemli bir yere sahiptir. Çevresinde bulunan yapılar, inşaat teknikleri, geleneksel yapı malzemesi, kendine özgü mimarisi ile tarihi ve kültürel olarak turizm potansiyeli oluşturmaktadır. 1979 yılında eski eser olarak tescillenmiştir. 2002 yılında ise 1. derece arkeolojik sit alanı olarak ilan edilmesinden dolayı çevresindeki anıtlar günümüze kadar korunabilmiştir.

Çalışma alanında tarihi değerlerin yanı sıra, tarım ve hayvancılık gelişmiştir. Güzelsu çayı tarım için elverişli bir ortam sağlamaktadır. Doğal güzelliklerinin korunuyor olması, önemli tarihi güzergâhlar üzerinde bulunması turizm potansiyelini arttıran etkenlerdendir.

Hoşap kalesi ve çevresini; doğal ve kültürel turizmi açısından değerlendirdiğimizde sahip olduğu ihtişamlı kale yapısı, Tarihi medeniyetlerine ev sahipliği yapması, tarihi yolların üzerinde olması gibi özelliklerinden dolayı sahip oldukları son derece önemlidir. Osmanlı ve Mahmudi döneminin kültürlerini taşıyan bir geçmişe sahiptir. Bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda gerçek bir tarihsel öneme sahip olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Alanın arkeolojik potansiyelini koruyarak, kontrollü ziyaretlere açılması turizme yönelik yapılacak düzenlemeler ve bölgenin gelişimi için büyük önem taşımaktadır. Hoşap Kalesi Özellikle arkeolojik sit alanlarında yapılabilecek kültürel turizm için önemli bir yer alabilecek düzeydedir, fakat bölgedeki turizm teşviklerinin yetersiz olması, arkeolojik sit alanlarının bilinçsizce yıpratılması, siyasi nedenler, alt yapı sorunları, ulaşım problemleri, cazibe alanlarının olmaması gibi nedenlerden dolayı Hoşap Kalesi hak ettiği değeri hala bulamamıştır.

4.13. Güzelsu Mahallesi GZFT Analizi

Hoşap Kalesi ve çevresi sit alanında yapılan etüt çalışması ve literatür araştırmaları sonucunda elde edilen veriler değerlendirilerek, araştırma alanı ile ilgili sorunlar ve olanaklar irdelenmiştir. Güçlü ve zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler çerçevesinde oluşturulan analizler aşağıda değerlendirilmiştir.

•Güçlü Yönler

- İnanç Turizmi, yayla, doğa, kış turizmi gibi alternatif turizm türlerinin geliştirilebilmesi,
- Savat, kökboyama, gümüşçülük, iğne oyası, halıcılık, kilimcilik, yün ve ipek çeşitli el sanatlarının varlığı ve yaygın olması,
- Kültür katmanlılığının çeşitliliği, turizmi geliştirmeye açık olma bilinci,
- Geleneksel tarım faaliyetlerin devam etmesi,
- Birçok farklı medeniyetinin yaşadığı bir bölge olması,
- Arkeolojik bir öneme sahip olması, tarihi ipek yolunun üzerinde olması,
- Otlı peynir, tereyağı gibi yöresel ürünlerine talep olması ve marka değeri,
- Gastronomi turizminde önemli bir yer alan Van kahvaltısının varlığı,
- Havzanın elverişli iklim özelliği nedeniyle turizmin her mevsimde yapılabilir olması,
- Van Gölü'nün dünyada markalaşma yolunda olması
- Sit alanı ilan edildiği için koruma altında olması, Koruma amaçlı imar planının bazı alanlarda yapılmış olması,
- Turizm alanında çalışmaya elverişli genç nüfusun varlığı,

•Zayıf Yönler

- El sanatları ustalarının sayılarının azalması ve yeni zanaatkarların yetişmemesi,
- Ticari kaygılar nedeniyle yöresel ürünlerin üretilmemesi,
- Yöresel ürün çeşitliliğinin azalması
- Kadınların ve gençlerin üretime katılmamaları, atölye faaliyetlerinin yapılmaması,
- Turistleri çekecek faaliyetleri olmaması ya da var olan etkinliklerin cazibesinin kaybetmesi
- Cazibe alanlarının olmaması,
- Turizm teşviklerinin yetersiz olması,
- Tur şirketlerinin ve tur rehberlerinin yetersiz olması
- Arkeolojik alanların bilinçsizce yıpratılması ve korunamaması,
- Ticaretle uğraşan kişilerin organizasyon yetersizliği,

- Yenilikçi bir vizyonun eksikliği,
- Yöresel ürünlerin fiyat ve kalite standardının olmaması,
- Destinasyon pazarlamasının doğru şekilde yapılmaması,
- Reklam, fuar, tanıtım gibi organizasyonların yetersiz olması,
- Bölgeye karşı oluşmuş yanlış algılar,
- Turizme yönelik konaklama tesislerinin hijyen, gıda vb. gibi dikkat etmemeleri,
- Otellerin turizmi geliştirme yatırımlarının düşük olması,
- Yetersiz altyapı eksikliği kaynaklı sorunlar,
- İmar planların yeterli olmaması, denetimsiz yapılaşmalar,
- Koruma amaçlı bilinçlendirme faaliyetlerinin yetersiz olması,

•Fırsatlar

- Van ilinin Turizm cazibe merkezi olarak geliştirilmesi için DAP Eylem planı kapsamında olması,
- Çok katmanlı bir tarihi dokuyu barındırması,
- Van ilinin kongre turizmin yapıldığı bir merkez olması için yatırımcıların desteklemesi,
- Kamu kurumlarının ve STK'ların ortak çalışmalarında kadınlara istihdam oluşturacak faaliyetlerde bulunmaları,
- Van ilinde yapılan fuar, festival gibi organizasyonlarla turizmin olumlu yönde etkilenmesi,
- Van'da çekilen film, belgesel, tv gibi görsel basın araçları sayesinde yöreye olan ilginin artması
- DAKA'nın bölgenin kalkınması için ödenek ayırması,
- Muş, Ağrı ve Van havaalanlarının varlığı
- Komşu ülkeler ile vizelerin kaldırılması,
- Doğalgaz altyapısının genişletilmesi,
- İleri biyolojik atık tesisinin faaliyete geçmesi ile Van Gölü'nün kirlenmesinin önlenmesi
- Yerel halka yönelik yerel yönetimlerin artan çevre bilinci politikaları,

•Tehditler

- Siyasi kaynaklı yaşanacak olumsuz olayların, bölgedeki turizmi etkilemesi,
- Sınır ülkelerde yaşanan gerilimler,
- Yurtiçi ve yurtdışındaki yanlış tanıtımların bölge turizmi hakkında olumsuz bir algı oluşturması,
- Eksik denetimlerden dolayı kaçak kazıların yapılması,
- Kale çevresindeki metruk binalar ve düzensiz yapılaşma,
- Yerel markaların artan enflasyon ve maliyetlerden dolayı tanınırlık faaliyetlerin azalması sonucu rekabet gücünü kaybetmesi
- Kamu kurumları arasındaki iş birliğinin yetersizliği
- Turizm teşviklerinin yeterince desteklenmemesi
- Turizmdeki istihdamın azalması ve nitelikli gençlerin başka yerlere göç etmesi
- Altyapı eksikliklerinden kaynaklı projelendirmelerde yaşanan gecikmeler,

4.14. Çevresel ve Görsel Değerler

Planlama Çalışma alanı Hoşap Kalesi ve Çevresidir. Uzun yıllar boyunca Mahmudi Beyleri tarafından yönetilmiş Hoşap, Urartulardan da izler taşımaktadır. Hoşap Kalesi çalışma alanındaki en görkemli ve Turizm turizm açısından en büyük değere sahiptir. Türbe ve Medreseler, Hoşap Köprüsü gibi taşınmaz kültür varlıkları da alan içinde yer almaktadır. Çalışma alanını kapsayan bölge arazi kullanımı açısından daha çok konut alanlarından oluşmaktadır. Van Hakkâri karayolunun kuzey ve güney yönündeki taraflarında ticari faaliyet gösteren dükkânlar bulunmaktadır. Eğitim binaları, sosyal tesisler ve sağlık tesisleri karayolunun devamında yer almaktadır (Çizelge 4.2). Kalenin çevresinde geleneksel yapı tarzında yapılmış kerpiç evler bulunmaktadır. Güzelsu Çayı, Hoşap Kalesi'nin üzerinde bulunduğu görkemli kayalık arazi ve sivri kayalıklar alan için görsel ve doğal bir değer kazandırmaktadır. Hoşap Kalesi bölgenin en baskın yapısıdır. Kale'den sonra tescilli diğer anıtsal yapılar önemli bir değere sahiptir. Kale'nin kuzey, doğu ve batı yönlerinde burçlar mevcuttur. Alanın odağında ticaret alanları vardır. Kentin bakı noktalarından Hoşap Kalesi, surlar ve konut alanları görülebilmektedir.

Çizelge 4.2. Yapı kullanım biçimleri (Anonim, 2021c)

Kullanım	Adet	Oran (%)	Kullanım	Adet	Oran (%)
Konut	232	17.12%	Askeri Tesis	1	0.07(%)
Konut (Boş)	38	2.80	Lojman	3	0.22(%)
Ticaret	59	4.35	Taziye Evi	2	0.15(%)
Ticaret(Boş)	61	4.50	Akaryakıt Satış İstasyonu	1	0.07(%)
Konut-Ticaret	1	0.07	Müştemilat	63	4.65(%)
İlkokul	2	0.15	Ahır	37	2.73(%)
Ortaokul	1	0.07	Tandır Evi	4	0.30(%)
Lise	1	0.07	Dam	4	0.30(%)
Yatılı bölge okulu	8	0.59	Üst Örtü	775	57.20(%)
Dini tesis	5	0.37	Su Deposu	8	0.59(%)
Sosyal tesis	1	0.07	Trafo	1	0.07(%)
Sağlık tesisi	1	0.07	Harabe	46	3.39(%)
			Toplam	1355	10000(%)

4.14.1. Simgesel öğeler

Güzelsu Mahallesindeki en önemli simgesel öğe Hoşap Kalesi'dir. Evliya Bey Medresesi, Süleyman Bey Kümbeti, Hasan Bey Medresesi ve Türbesi, Evliya Bey Köprüsü diğer önemli simgelerdendir.

4.14.2. Konut alanları

Konut alanlarında güneşte kurutulmuş geleneksel kerpiç malzemeden ve briketten inşa edilmiş evler bulunmaktadır. Yapılarda tandır evi, ahır, müştemilat gibi eklentilerde mevcuttur. Kerpiç evler bakımı zor olması, düz damlı olmaları, günümüz ihtiyaçlarına cevap verememeleri, onarımlarının zor olması ve kullanıcıların bilinçsiz kullanımları sonucu genel olarak terk edilmiştir ya da ciddi zararlar görmüştür. Kerpiç malzeme yörenin iklimine uyumludur ve ısı yalıtımı açısından avantajlıdır. Kapılarda,

duvarlarda hatıl olarak, pencere ve damlarda ahşap malzeme kullanılmıştır. Son zamanlarda yapılan yapılarda ise briket malzeme ve az miktarda betonarme yapıların olduğu görülmektedir.

Yeni yapılan konutların ve dükkânların mimarilerinin geleneksel dokuya uyumlu olmaması alandaki yapısal sorunlardandır. Ayrıca elektrik ve telefon hatlarından dolayı oluşan görsel sorunlar da mevcuttur. Van-Hakkâri karayolun etrafında betonarme sistemli tek katlı ve çok katlı yapılar mevcuttur (Şekil 4.9).

Şekil 4.9. Güzelsu Mahallesi konut alanı uydu görüntüsü.

Çalışma alanındaki sokaklar belirli bir yönde ve düzenli bir aksta değildir. Genel olarak topoğrafyaya uyumludur. Evlerin bahçeleri genellikle sınırlarla bölünmemiş, açık alanlar ve otluk arazilerden oluşmuştur.

4.14.3. Sıra dükkânlar

Kale'nin eteklerinde bulunan sıra dükkânlar işlevini yitirmiş bir şekildedir. Bir bölümü yıkılmış, bir kısmı ise kısmen yıkılmıştır. Bazı dükkânlar ticari faaliyetlerini devam ettirmektedir. Genel olarak tek katlı olan dükkânlardan birkaç tanesi 2 katlıdır. Kale tarafına bakan cephelerde taş malzeme kullanılmıştır. Yığma yapılardan oluşan dükkânlar da yapı malzemesi olarak taş ve kerpiç kullanılmıştır (Şekil 4.10).

Şekil 4.10. Hoşap Kalesi eteğinde bulunan sıra dükkânlar.

4.14.4. Ahır ve tandırlar

Saha da yapılan görüşmeler sonucunda geçmişte alanda çok fazla tandır yapısı olduğu fakat günümüzde artık kullanılmamakta oldukları tespit edilmiştir. Mevcut tandırlar kullanılamaz durumdadır. Kerpiç malzemeden inşa edilmiş ve genel olarak kare planlıdır. Ahır; dikdörtgen planlı olup, kerpiç ya da taş malzemeden yapılmıştır.

4.14.5. Ticaret alanları

Hoşap Kalesi'nin güneyinde, Van-Hakkâri karayolun üzerinde ticaret alanları bulunmaktadır. Kahvehane, manav, berber, market, veteriner, tesisatçı, lastikçi, marangozhane gibi hizmetler veren dükkânlar mevcuttur.

4.14.6. Eğitim, sağlık tesisi, sosyal ve kültürel tesis alanları

Eğitim tesisi olarak, bir adet ilkokul, bir ortaokul, bir lise ve bir yatılı bölge okulu mevcuttur. Güzelsu Mahallesinde bir adet aile sağlığı merkezi bulunmaktadır. öğretmenleri ve taziye evi de mevcuttur.

4.14.7. Dini tesisler

Mahallede medrese, türbe ve 2 adet cami bulunmaktadır. Hasan Bey Kümbeti, Süleyman Bey Kümbeti, Hasan Bey ve Evliya Bey Medresesi, Tescilli Kültür varlıklarındandır.

4.14.8. Ulaşım sistemi

En önemli ulaşım aksı Van-Hakkâri karayoludur. Bu yoldan köylere giden yollar ve mahalle yollarında oluşmaktadır. Yollar genel olarak topografyaya uyumludur. Güzelsu Çayı'na paralel doğrultudaki yol taş kaplı, mahalle arasındaki yolların bir kısmı toprak bir kısmı ise kilit taşı ile döşenmiştir. Sokaklar topografyaya uyumlu konumlanmıştır. Sokaklar ve özel alanlarda duvar çit vb. gibi ayrımlar yok denecek kadar azdır.

4.14.9. Turizm

Turizm potansiyeli yüksek olan bölge de güvenlik sorunlarına paralel olarak hız kaybetmiştir.

Türkiye Turizm Stratejisi 2023 çalışması, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2007 yılında hazırlanmış olup çalışmanın vizyonu "Sürdürülebilir turizm yaklaşımının

benimsenerek istihdamın artırılmasında ve bölgesel gelişmede turizmin öncü bir sektör konumuna ulaştırılması ve Türkiye'nin 2023 yılına kadar, uluslararası pazarda turist sayısı ve turizm geliri bakımından ilk beş ülke arasında önemli bir varış noktası ve uluslararası bir marka haline getirilmesinin sağlanması” olarak belirlenmiştir (Anonim, 2022e).

Bu kapsamda belirlenen “VIII. URARTU Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesi” başlığı altında Van ve Bitlis için kültürel ve tarihsel öğeler değerlendirilerek, bölgedeki turizmin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bölgede kış turizmi ve kıyı turizminin geliştirilmesi ile Van gölü ve çevresinin uluslararası ve ulusal ölçekte bir varış noktası olması hedeflenmektedir. Yeni yapılacak yatırımlar ile nitelikli tesis sayısı ve yatak kapasitesinin artırılması sağlanacaktır. Bölgenin GAP ve kış koridoru ile olan bağlantıların da güçlendirilmesi için çalışılacaktır. Bölge içinde yer alan turizm merkezlerinin fiziki planlarının tamamlanmasından sonra turizm yatırımcılarına tahsisi stratejik plan kapsamında gerçekleştirilecektir. Yeni yapılacak yatırımlar ile nitelikli tesis sayısının artırılması sağlanarak mevcut konaklama kapasitesinin niteliğinin de yükseltilmesi sağlanacaktır (Anonim, 2022f).

Van ve ilçelerinde turizm amaçlı konaklayan kişilerin 2017, 2018 ve 2019 yılları arası turizm işletme belgeli konaklama tesislerinde kalma sürelerine göre dağılımı aşağıda ki çizelgede verilmiştir (Çizelge 4.3).

Çizelge 4.3. Turizm işletme belgeli konaklama tesislerinde tesislere geliş, geceleme ortalama kalış süresi ve doluluk oranlarının illere ve ilçelere göre dağılımı (Anonim, 2022d)

2018												
	Tesis Geliş Sayısı				Geceleme		Ortalama Kalış Süresi			Doluluk Oranı (%)		
Edremit	740	8782	9522	827	10927	11754	1.12	1.24	1.23	2.48	32.81	36.30
Başkale	88	3066	3154	99	8566	8655	1.13	2.79	2.75	0.55	47.59	48.14
Çaldıran	406	1102	1508	818	5951	6769	2.01	5.40	4.49	5.16	37.57	42.73
Çatak	592	973	1565	2155	9927	12082	3.64	10.20	7.72	6.88	31.70	38.58
Erciş	842	2686	3528	1160	3925	5085	1.38	1.46	1.44	1.94	6.57	8.51
İpekyolu	63626	62080	125706	136110	107670	243780	2.14	1.73	1.94	30.97	27.49	55.46
Muradiye	51	1643	1694	77	2656	2733	1.51	1.62	1.61	0.43	14.76	15.18
Özalp	202	855	1068	403	4144	4547	2.00	4.79	4.26	2.15	22.14	24.29
Toplam	71406	104855	176261	148935	186687	335622	2.09	1.78	1.90	20.28	25.42	45.70
2019												
Başkale	323	4029	4352	602	8119	8721	1.86	2.02	2.00	3.34	45.11	48.45
Çaldıran	780	1946	2726	1570	3591	5161	2.01	1.85	1.89	9.91	22.67	32.58
Çatak	1171	1697	2868	4263	6125	10388	3.64	3.61	3.62	13.61	19.56	33.17
Edremit	4764	21824	26588	6181	29138	35322	1.30	1.34	1.33	6.87	32.38	39.25
Erciş	2315	5243	7558	3422	7640	11062	1.48	1.46	1.46	5.73	12.78	18.5
İpekyolu	35661	64061	99722	83368	106722	190090	2.34	1.67	1.91	18.97	24.28	43.25
Muradiye	529	2190	2719	831	2957	3788	1.57	1.35	1.39	4.62	16.43	21.04
Özalp	440	885	1325	990	1788	2778	2.25	2.02	2.10	5.29	9.55	14.84
Toplam												
2020												
Başkale	118	6793	6911	127	14182	14309	1.08	2.09	2.07	0.66	73.86	74.53
Çaldıran	1488	2836	4324	2990	5647	8637	2.01	1.99	2.00	18.88	35.65	54.53
Çatak	1812	2703	4514	6594	10131	16725	3.64	3.75	3.70	21.05	32.35	53.40
Edremit	5104	18581	23685	6652	22523	29175	1.30	1.21	1.23	9.73	32.93	42.65
Erciş	319	3396	3715	373	6461	6834	1.17	1.90	1.84	0.68	10.81	11.44
İpekyolu	38487	56938	95425	99174	101450	200624	2.58	1.78	2.10	24.84	25.41	50.25
Muradiye	2980	2078	5058	2981	2624	5605	1.00	1.26	1.11	16.56	14.58	31.14
Özalp	1879	2738	4617	4080	5900	9980	2.17	2.15	2.16	21.79	31.52	53.31
Toplam	52187	96063	148250	122971	168918	291889	2.36	1.76	1.97	19.50	26.79	46.30

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışma alanı olan Hoşap Güzelsu Mahallesi, doğal ve kültürel özellikleri bakımından gelecek nesillere aktarılabilir bir kültürel miras alanı özelliği taşımaktadır. Arkeolojik alanlar tarihi bakımdan çok katmanlı birer kültürel miras niteliğinde olup korunması gereken alanlardandır.

Bulundukları coğrafyada ait olduğu yerin tarihsel sürecine ve değişimine tanıklık eden arkeolojik alanlar; bugün içinde yaşadığımız toplumun, bilimsel, hukuki, mimari, sanatsal ve diğer tüm yönleriyle daha iyi anlamamızı sağlamaktadır. Somut ve somut olmayan kültürel miras değerlerini içinde taşıyan tarihi alanlar bu özelliklerini koruyarak sürdürülebilir bir şekilde turizme kazandırılmalıdır. Urartular ve Mahmudiler gibi önemli medeniyetlerden izler taşıyan arkeolojik sit alanı olan Hoşap Kalesi ve çevresinin özgün, yöresel dokusunun korunması geleceğe aktarılması önemlidir.

Tarihsel geçmişini ve çok katmanlı yapısının izlerini bizlere aktarabilmeyi başarabilen bir alan niteliğinde olan alanın, yerleşimin tarihi geçmişi, somut ve somut olmayan kültürel miras alanları, doğal ve görsel değerleriyle bütüncül bir yaklaşım gözeterek sürdürülebilir nitelikli turizme kazandırılması önem arz etmektedir. Alanın ihtiyaçlara cevap verecek şekilde, özgün kimliğinin korunarak yaşatılması, tescilli yapıların aslının bozulmadan korunması ve alanın canlandırılması için planlama-uygulama çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Yapılacak çalışmalar turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini sağlamalı, aynı zamanda istihdamı da arttıracak nitelikte olmalıdır. Tarihi alanların sürdürülebilirliğinin olması uygulanan doğru koruma politikaları ile yakından ilişkilidir. Sürdürülebilirlik bütüncül bir yaklaşımı kapsayan yapı ölçeğinden bölgesel ölçeğe doğru genişleyen bir anlayıştır.

Dünya'nın ortak mirası olarak kabul edilen alanlarda, koruma-onarım ve bakım gibi çalışmaların yapılması Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası sözleşmelerle kabul edilmiştir. Tarihi alanların korunması için her türlü bilimsel faaliyetlerin, yeni gelişmelerin takip edilerek disiplinler arası işbirliği yapılması, sorunların, olanakların tespit edilmesi ve çağdaş bir yaklaşımla planlanması gereklidir.

Arkeolojik alanlar kültürel ve doğal miras olmakla birlikte her biri kendine özgü dinamiklere sahiptir. Bu alanların korunabilmesi ve gelecek nesillere aktarılabilmesi için öncelikle koruma-bilinçlendirme çalışmalarının yapılması gereklidir. Alanın

neden korunması gerektiğinin anlaşılması ve disiplinler arası işbirliğiyle verilerin toplanarak değerlendirilmesi yapılmalıdır. Alanın sorunları, fırsatları avantajları saptanarak alana özgü kültürel ve doğal değerlerin korunması için çalışmalar yapılmalıdır. Yapılan tespitler ve öneriler uluslararası standartlara uygun olup sağlam temellere dayanmalıdır. Alan için sunulan önerilerin sürdürülebilirliğinin olması, turizm faaliyetleri açısından avantajlar sunması, ekonomik olarak katkı sunması ve bölge halkının kültürel dokusuna da zarar vermemesi gereklidir. Alanında uzman kişilerden görüş alınması, atılacak adımların sosyolojik, psikolojik ve kültürel açıdan da irdelenerek değerlendirilmesi önemlidir.

Turizmde başarıya ulaşmış örneklerle bakıldığında yerel topluma fayda sağlayan faaliyetlerin geliştiğini görmekteyiz. Yerel halkın planlama-uygulama süreçlerine dâhil edildiği ve yerel ekonominin desteklendiği bir turizm anlayışı koruma bilincinin yaşatılmasına katkı sağlayabilir. Tarihsel ve kültürel zenginlik turistler için birincil ziyaret nedeni olmakla beraber alt yapı hizmetlerini ve kalite sürdürülebilirlik için gereklidir. Konaklama, eğlence, alışveriş, yeme-içme gibi ihtiyaçların sağlanabildiği mekânlarda başarıda kaçınılmazdır. Bu amaçlar doğrultusunda alan içinde terkedilmiş, işlevini kaybetmiş yapılarda bu ihtiyaçlara yönelik işlevlerin kültürel doku korunarak verilmesi sağlanacak yerel halkın katılımı ile sürdürülebilir turizm potansiyeli arttırılacaktır.

Alan için geliştirilen önerilerin, sergileme alanlarının, karşılama merkezinin, satış ve üretim atölyeleri gibi yapıların ileriye dönük olarak düzenli bakım ve onarımlarının yapılması gereklidir. Özellikle arkeolojik alanlarda yapılacak koruma ve onarımların titizlikle yapılması gereklidir, aksi takdirde eserlerde geriye dönüşü mümkün olmayan tahribatlar ve tarihsel veri kayıpları oluşabilmektedir. Arkeolojik değeri olan bir eserin korunması sahip olduğu bütün özelliklerinin korunması ile mümkündür.

Kültürel miras turizmi çeşitli nedenlere yapılabilir. Geçmiş dönemlerde yaşayan insanlar ve onların kalıntıları ya da teknolojik seviyeleri turistleri etkileyebilir. Bazı turistleri ise tarihsel yapılardan çok mekânın çekiciliği ve atmosferi daha çok etkiler (Özgüç, 2003).

Kültürel miras alanları için yapılacak çalışmaları öncelikle yöre halkının benimsemesi turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Alanın

kullanıcılarının alışkanlıkları, beklentileri, yaşam tarzları doğru bir şekilde irdelenmeli, alan için koruma ve uygulama çalışmaları bu doğrultuda planlanmalıdır. Halkın beklentilerinin önemsendiği ve plan kararlarında katılımının sağlandığı koruma planlarının daha başarılı olacağı yadsınamaz bir gerçektir. Arkeolojik alanlarda yapılan koruma ve canlandırma projelerinin turizmi açısından katkısı çoktur. Turizm aktivitelerinin arttığı alanlarda ekonomik olarak kalkınma artmakta bunun yanında da bir takım tahribatlar da meydana gelmektedir. Bu tahribatların en aza indirgenebilmesi için gerekli fizibilite çalışmalarının yapılması şarttır.

Turizm faaliyetlerinin arttığı bölgelerde artan ekonomik gelirlerin, sit alanlarında kullanıcı kaynaklı tahribatların giderilmesi ve önlemler alınması için kullanılması gereklidir. Düzenli bakım ve onarım yapılmayan alanlarda turizm kapasitesi zamanla azalacaktır. Sürdürülebilir bir turizm faaliyeti için sürdürülebilir koruma çalışmalarının birbiriyle doğru orantılı yürütülmesi gereklidir. Yapılacak planlama çalışmalarının kullanıcı profiline uygun olması, ziyaretçiler için ulaşım, konaklama, sosyal tesisler ve diğer ihtiyaçlarının karşılanabilir olması önemlidir.

Çalışma alanı olan Güzelsu Mahallesi Hoşap Kalesi ve çevresi arkeolojik sit alanı için, yerinde yapılan gözlemler, etüt çalışmaları ve literatür taramaları sonucunda elde edilen veriler ile yöre halkının da beklentileri doğrultusunda kültürel dokunun korunarak, halkın katılımının önemsendiği, alanın özgün değerlerinden uzaklaşmadan sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin arttırılabilmesi, alanın tanınırlığının ve ekonomik kalkınmasına da fayda getirecek şekilde öneriler sunulmuştur. Sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin arttırılması için planlamalar yapılırken bu çok katmanlı kültürel miras özelliği taşıyan alanın arkeolojik bir sit alanı olduğu bilinciyle hareket edilmiştir.

Her ne kadar I. Derece sit alanlarında bulunan tescilsiz yapıların onarımlarına ilişkin yasal bir düzenleme olmasa da; alanda bulunan ve alanın genel dokusunu yansıtan kale ve çevresinin silüet etkisine olumlu katkıda bulunan iyi nitelikli bazı yapılarda yöresel malzeme ile cephe tadilatlarının yapılması, konaklama ve diğer ihtiyaçlara yönelik düzenlemeler yapılması önerilmiştir.

Gezinme alanlarında yapılacak tasarımların doku ile uyumlu olması sağlanacak iklim koşullarına uyumlu bir bitkisel peyzaj düşünülecektir. Alan içinde tasarlanacak meydan, konut alanları, yaya yolları geleneksel dokuya uyum sağlamalı ve bütüncül bir

korumayı esas almalıdır. Alanda yapılacak uygulamaların çevre düzenleme projesi⁴ doğrultusunda yapılması planlanmaktadır.

Kentsel Ölçekte Turizm Faaliyetleri İçin Öneriler

Hoşap Kalesi ve çevresi yerleşimi I. ve III. derece arkeolojik sit alanıdır ve alanda zaman içinde kaçak yapılaşmalar görülmüştür. Alanın kültürel mirasına katkı sağladığını düşündüğümüz bu yapılardan bazıları için geleneksel konut dokusuna uyumlu öneriler getirilmesi alanın canlandırılmasına ve turizm potansiyeline katkı sunacaktır. Bu amaçla çalışma alanı için getirilecek önerilerin konut mimarisi, sokaklar ve çevresel dokunun mümkün olduğunca korunarak planlanması hedeflenmiştir. Yerleşim alanı içinde koruma-yenileme-sağlıklaştırmaya yönelik çalışmalar yapılarak alanın kültürel dokusunun, peyzaj özelliklerinin, doğal değerlerinin bir bütün içinde korunması düşünülmektedir. Turizmin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için bütünsel bir yaklaşımla planlama yapılmalı ve yönlendirilmelidir. Çalışma alanında bulunan yapılara yeni işlevler verilmesinin, kullanılamaz durumda olan yapıları kullanıma açmanın yeniden inşa etmekten daha ekonomik olacağı bilinmektedir. Mevcutta bulunan yapıları iyileştirmek, bu yapıların yaşatılarak korunması bakımından fayda sağlayacaktır.

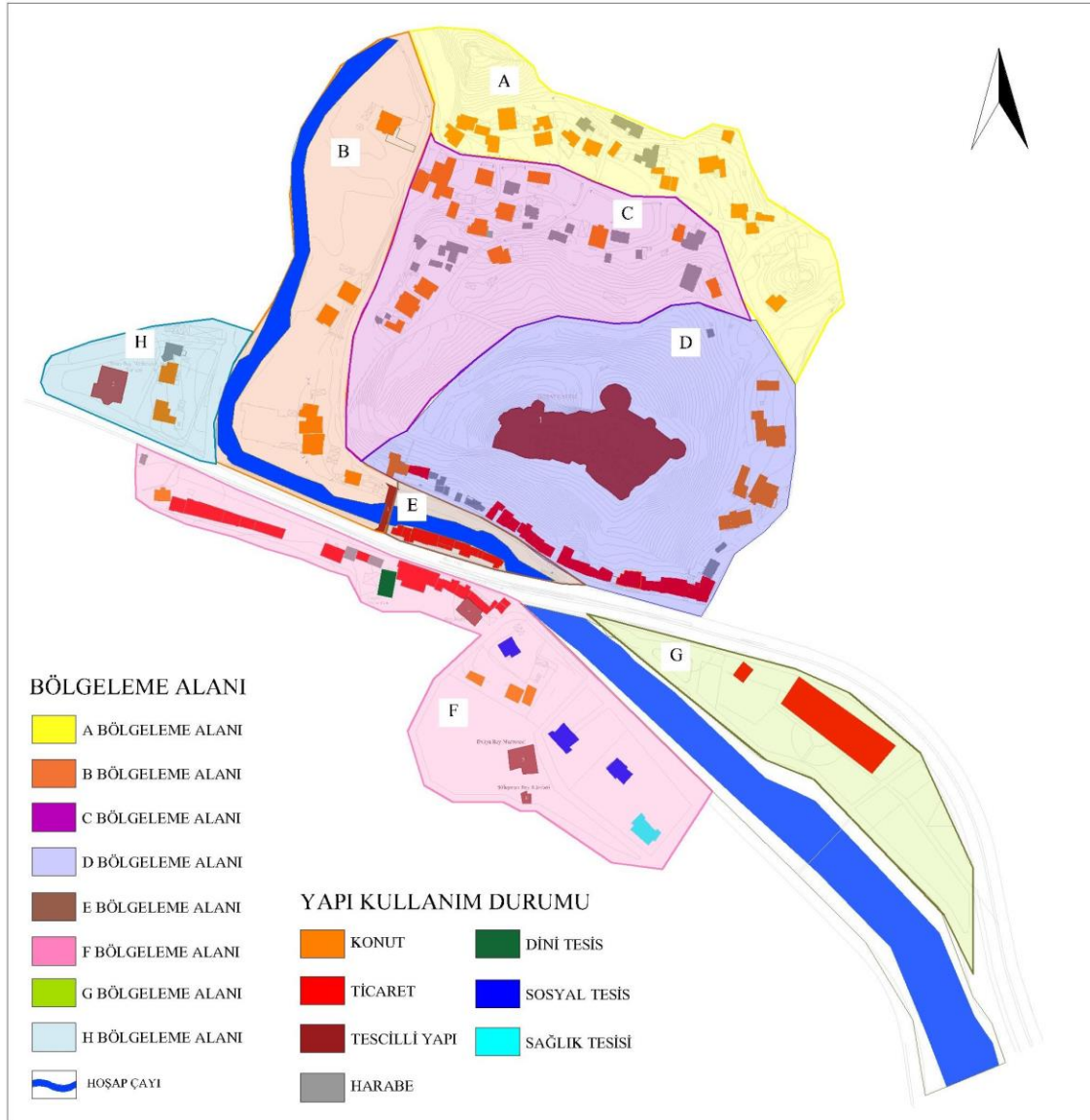
Alanın geleneksel dokusuna ait olan ve yıpranmamış tescilsiz yapıların mevcut özellikleriyle korunması gerekmektedir. Bu alan içinde Hoşap Kalesi'nin zaman içinde oldukça fazla yıprandığı ve acilen geniş çaplı bir onarıma ihtiyacı olduğu tespit edilmiştir. Tescilli yapılara komşu durumunda ve bu yapılara cephesi olan yapılar için yapılacak müdahalelerde ilgili ilke kararları dikkate alınarak müdahale yapılacaktır. Alan içinde ticari faaliyet gösteren yerlerin kullanımına devam ettirilecek, konutlardan bazılarında ise kafe, restoran, kilim atölyesi, yöresel ürünler üretim ve satış merkezleri,

⁴ 2863 sayılı Kültür ve Tabiat varlıklarını Koruma Kanunu'nda belirtilen 17. Maddeye göre Çevre Düzenleme Planları: “ Ören yerlerinin arkeolojik potansiyelini koruyacak şekilde denetimli olarak ziyarete açmak, tanıtımını sağlamak, mevcut kullanım ve dolaşımdan kaynaklanan sorunları çözmek, alanın ihtiyaçlarını gidermek amacıyla her ören yerinin kendi özellikleri göz önüne alınarak hazırlanacak 1/500, 1/200 ve 1/100 ölçekli düzenleme projeleridir”.

geleneksel takı üretim atölyesi, otel, pansiyon gibi yeni işlevler verilerek yapının sahip olduğu özelliklerinden uzaklaşmadan turizme kazandırılmasına imkân sağlanacaktır. Alan içinde işlev verilmeyen konut alanlarının dış cephelerinde geleneksel konut mimarisine yönelik sağlıklaştırma çalışmaları yapılacaktır.

Tescilli ve anıtsal yapılar için rölöve-restorasyon-restitüsyon çalışmalarının yapılması ve yapıların özgün mimarisine uygun bir şekilde işlevlendirilerek korunması yapıya sonradan dahil olan tarihsel niteliğe sahip olmayan eklentilerden arınması alınacak temel kararlardandır.

Yapılan saha araştırmaları, literatür taramaları sonucunda Hoşap Kalesi ve çevresinin yapı karakteri ve niteliği doğrultusunda sekiz bölgeye ayrılarak arkeolojik sit alanı ve sürdürülebilir turizm potansiyelinin arttırılabilmesi kapsamında kararlar oluşturulmuştur (Şekil 5.1).

Şekil 5.1. Hoşap Kalesi ve çevresi bölgeleme alanı paftası.

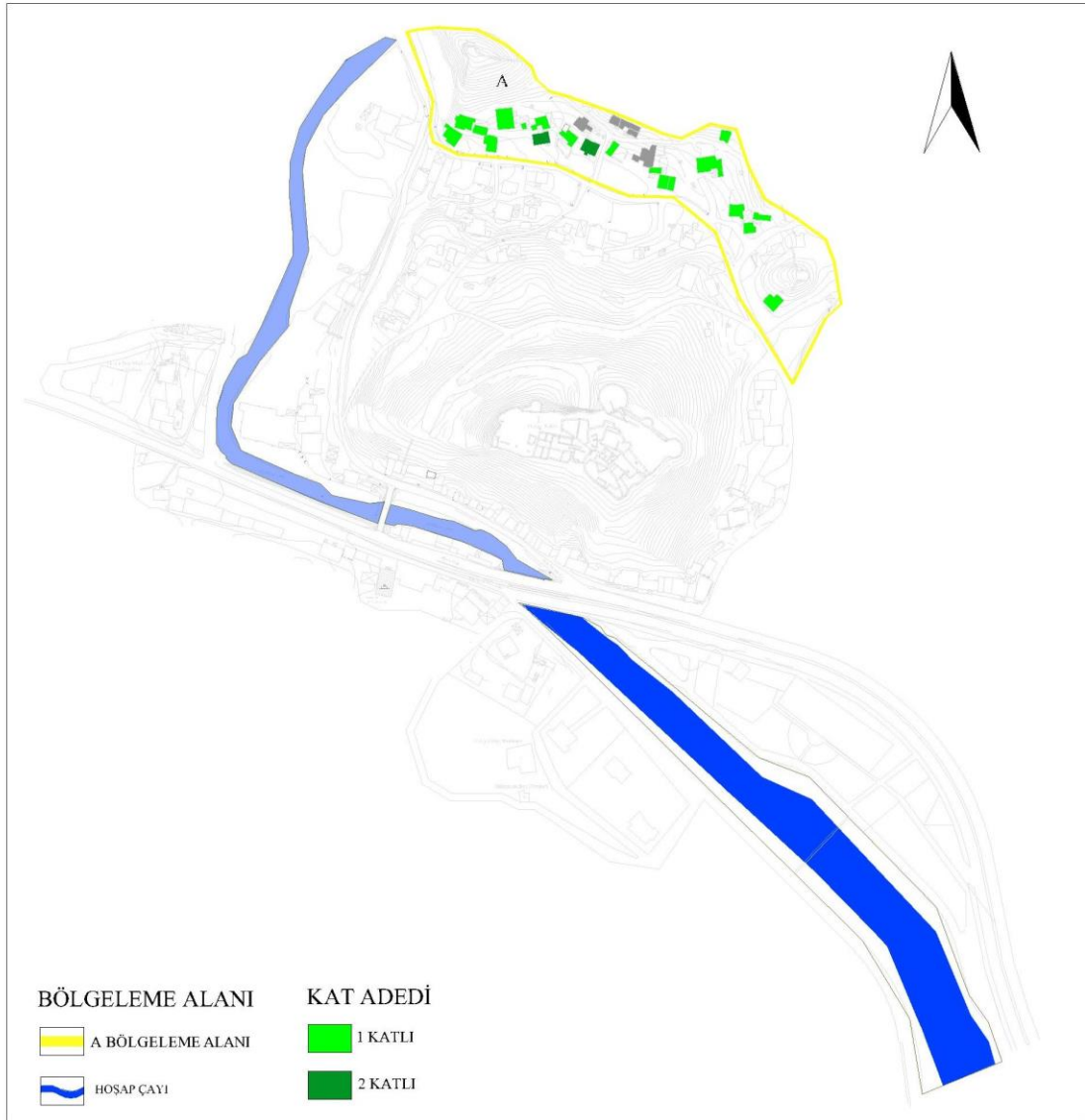
A Bölgeleme Alanı

A bölgeleme alanı Hoşap Kalesinin kuzeyinde I. derece arkeolojik sit alanı içinde kalmaktadır. Bu alanda ağırlıklı olarak konut kullanımı yer almaktadır (Şekil 5.2). Yapılar genellikle tek katlı olup (Şekil 5.3), yapı malzemesi olarak geleneksel kerpiç tuğla ile yığma yapı ve briket yapım tekniği kullanılmış (Şekil 5.4), yapı durumu ise ağırlıklı olarak kötü ve harabe niteliğindeki (Şekil 5.5), bölgeyi kapsamaktadır (Çizelge 5.1).

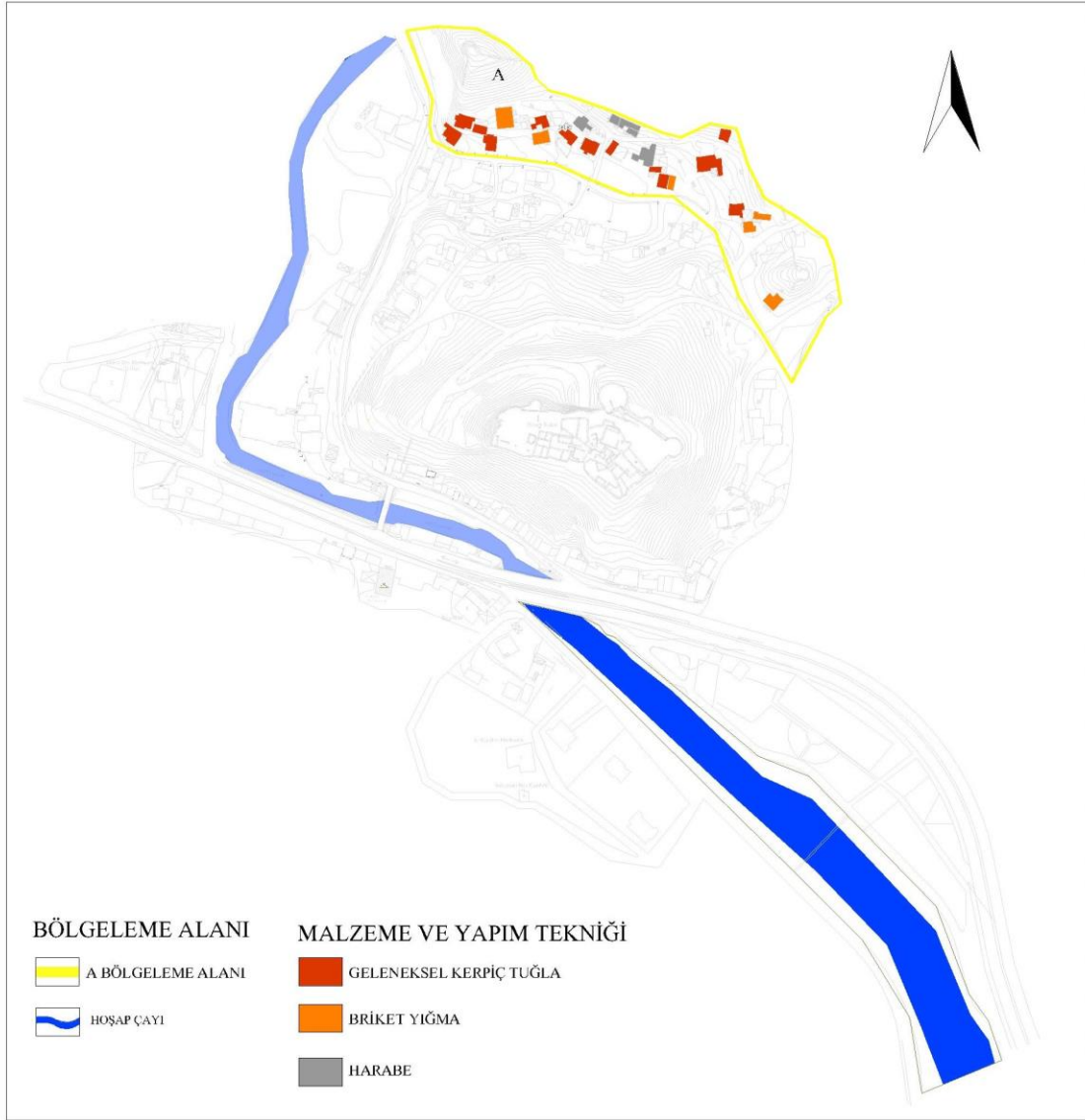

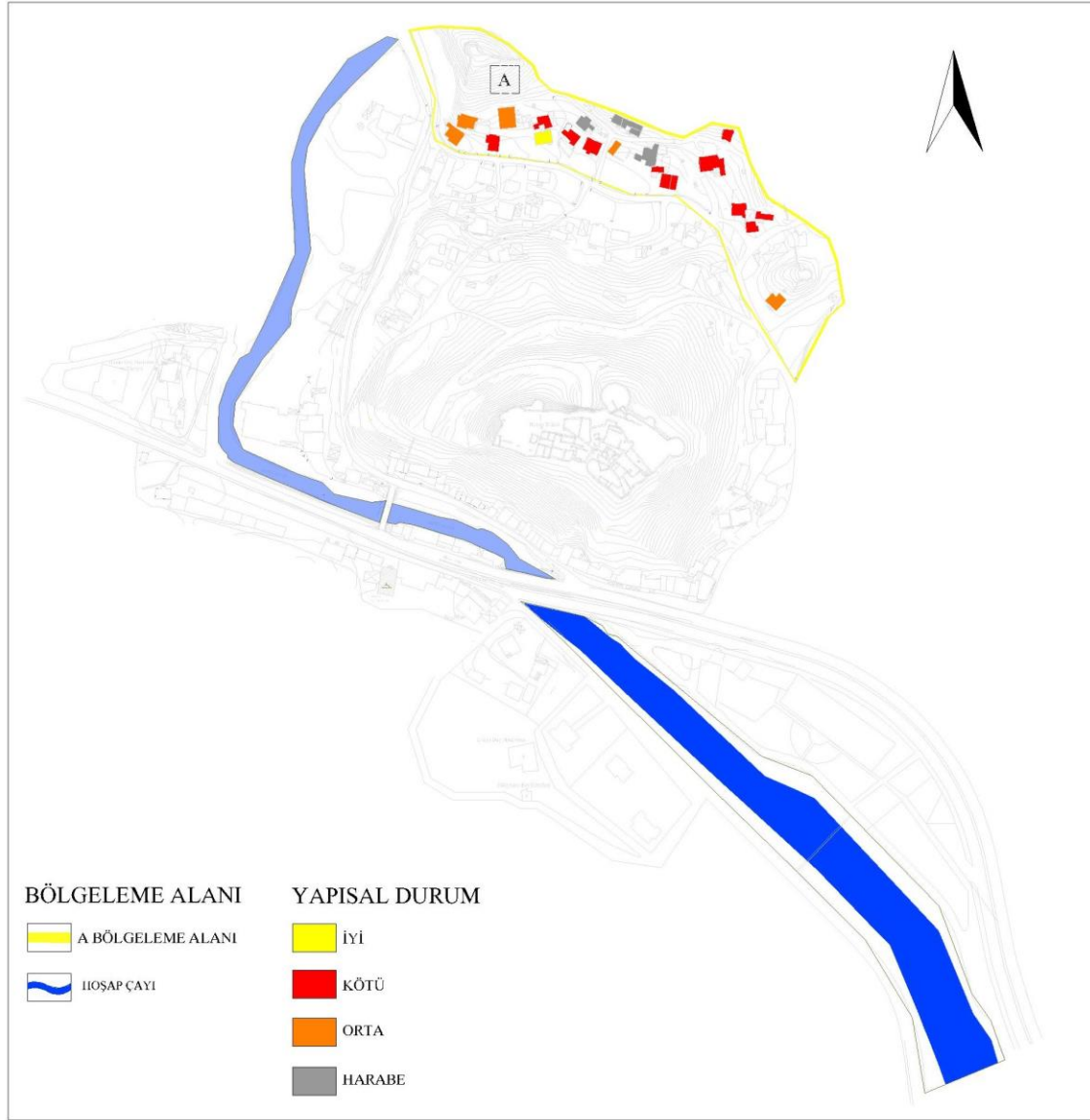
Şekil 5.2. Yapı kullanım durumu paftası.

Şekil 5.3. Kat adedi paftası.

Şekil 5.4. Malzeme yapım tekniği paftası.

Şekil 5.5. Yapısal durum paftası.

Çizelge 5.1. A bölgeleme alanı analizi

Yapı karakteri	Koruma derecesi	Malzeme yapım tekniği	Yapı durumu	Kat sayısı
- Kırsal mimari doku özellikli konut alanı	-1. Derece arkeolojik sit alanı içinde	-Geleneksel kerpiç tuğla yığma: %63 -Briket yığma: %37	İyi: %10 Orta: %19 Kötü: %48 Harabe: %23	1 Kat: %100

Kullanım Önerileri

Bölgeleme alanındaki yapı karakteri kırsal mimari doku özellikli konut alanı olup içinde çok sayıda terk edilmiş ve harabe durumunda geleneksel yapım tekniği ile yapılmış konut olarak kullanılan yapılar mevcuttur.

Turizm turistlerin ihtiyaçlarına cevap verirken, temizlik, misafirperverlik, konaklama, erişilebilirlik gibi beklentileri de karşılamalıdır. Güzelsu bölgesinde konaklama ihtiyacını karşılayacak mekânlar bulunmadığı için bazı evlere pansiyon işlevi verilmesi konaklama ihtiyacını karşılayacaktır.

Yaya patikalarının düzenlenerek, uygun eğim noktalarında doğaya uyumlu ve manzaranın zenginliğine hâkim olacak noktalarda bakı ve seyir terasları oluşturulabilir. En üst noktalarda oluşturulacak seyir terasları ile hem yamaçlar değerlendirilebilir.

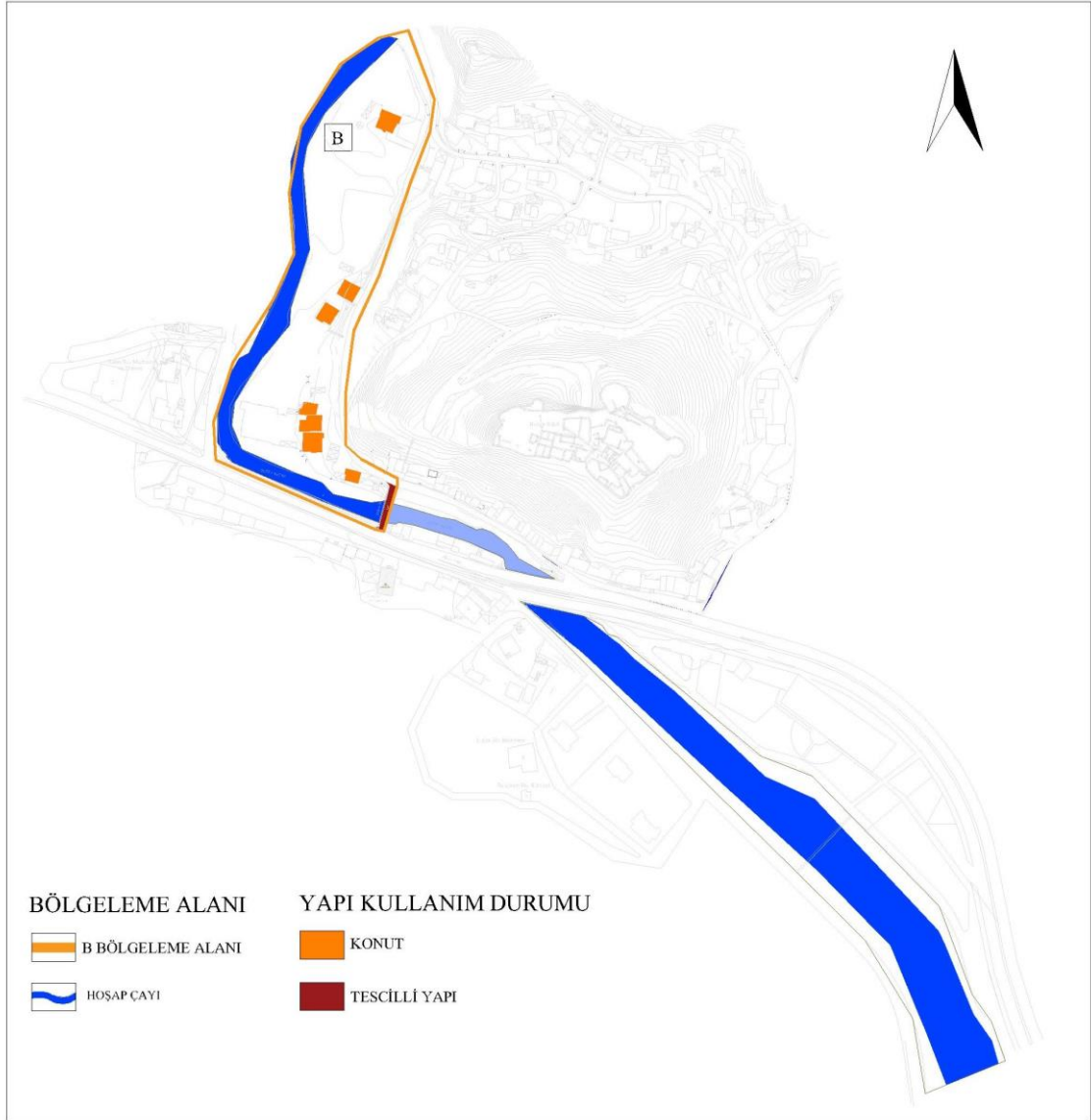
Şekil 5.6. Bölgeleme alanında bulunan geleneksel konutlar.

Bölgeleme alanı içinde sağlıklı bir erişimin sağlanabilmesi için; geleneksel mimari ile inşa edilmiş kerpiç evlerin cephelerinde yine kendi özgün dokusu ile uyumlu sıva onarımları yapılmalı, betonarme yapım tekniği ile yapılmış evlerde taş cephe kaplaması yapılarak alan ile uyumlu olması sağlanmalıdır (Şekil 5.6).

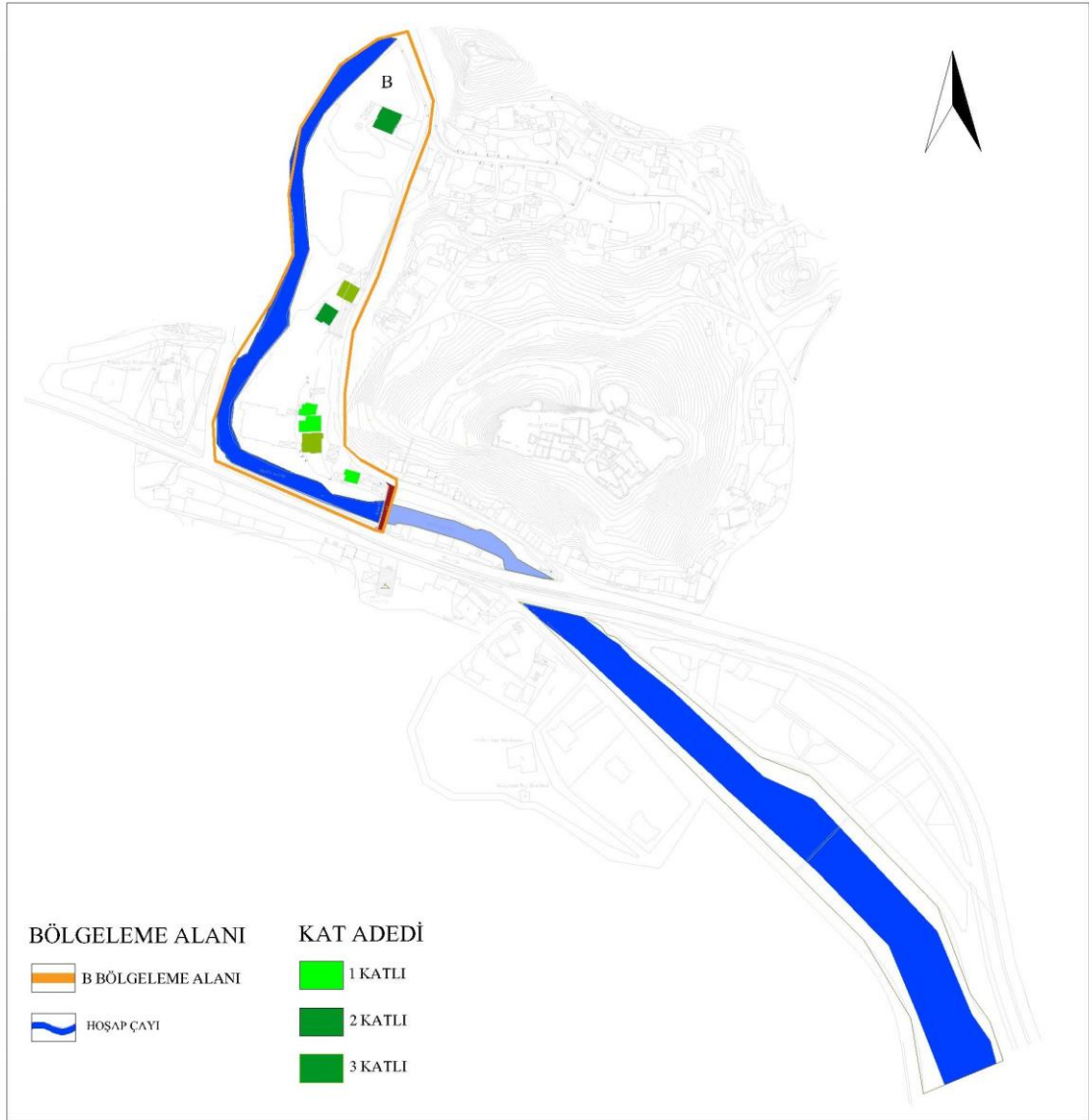
Yollar aşınmaya dayanıklı olan taş malzeme ile kaplanmalıdır. Tarım, küçük ve büyük baş hayvancılık ile uğraşan yöre halkı için özgün bir yol sistemi geliştirilmeli, bahçe ve tarımsal alanlar için yaya yolları oluşturulmalıdır.

B Bölgeleme Alanı

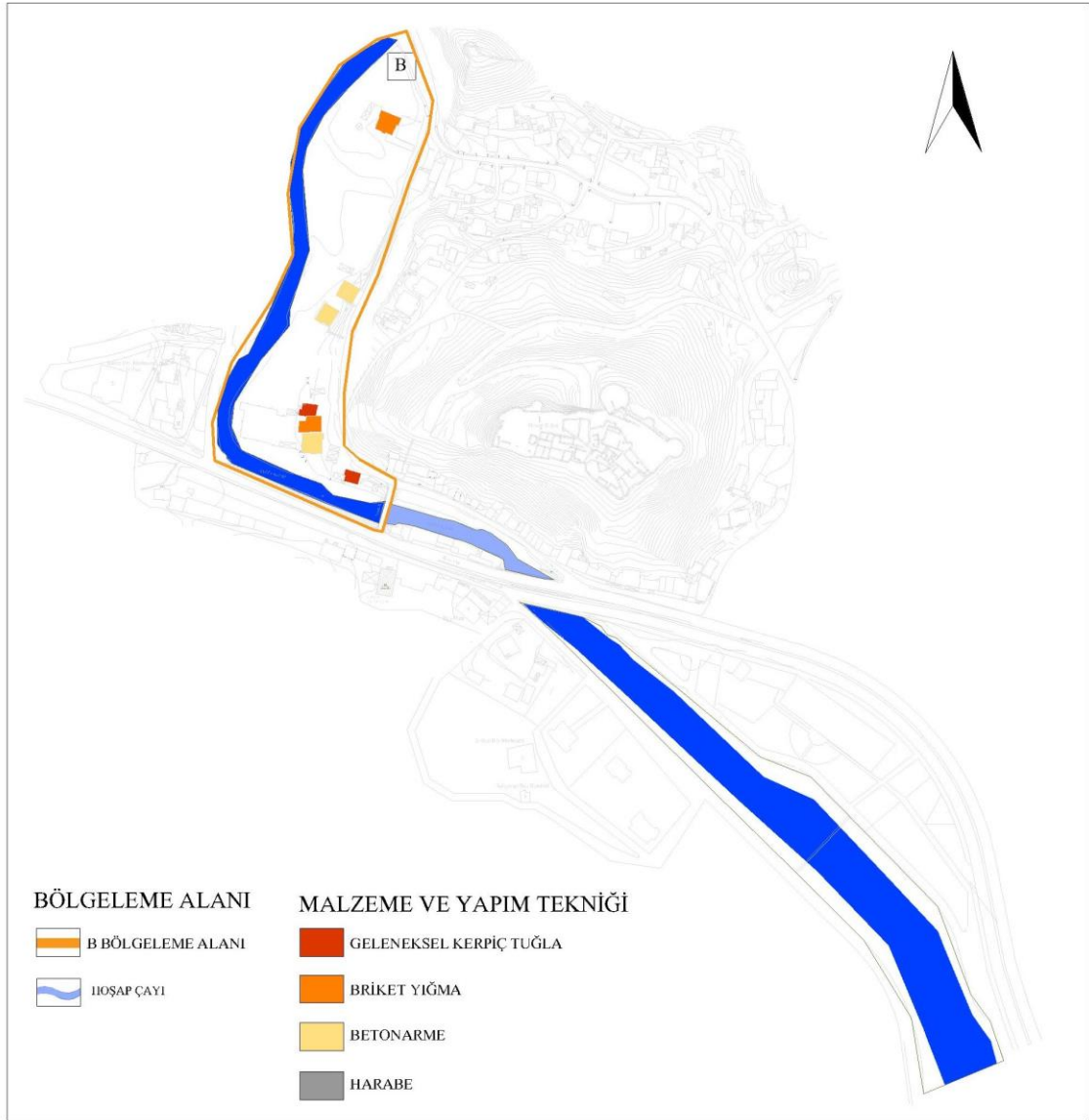
B bölgeleme alanı Hoşap Kalesi'nin batısında III. derece arkeolojik sit alanı içinde kalmaktadır. Bu alanda ağırlıklı olarak rekreasyon alanı olarak kullanılmakta ve birkaç tane konut kullanımlı yapı yer almaktadır (Şekil 5.7). Yapılar genellikle üç katlı ve tek katlı olup (Şekil 5.8), yapı malzemesi olarak ağırlıklı olarak betonarme yapım tekniği, geleneksel kerpiç tuğla ile yığma yapı ve briket yapım tekniği kullanılmış (Şekil 5.9), yapı durumu ise genel olarak (Şekil 5.10), iyi nitelikteki bölgedir (Çizelge 5.2).

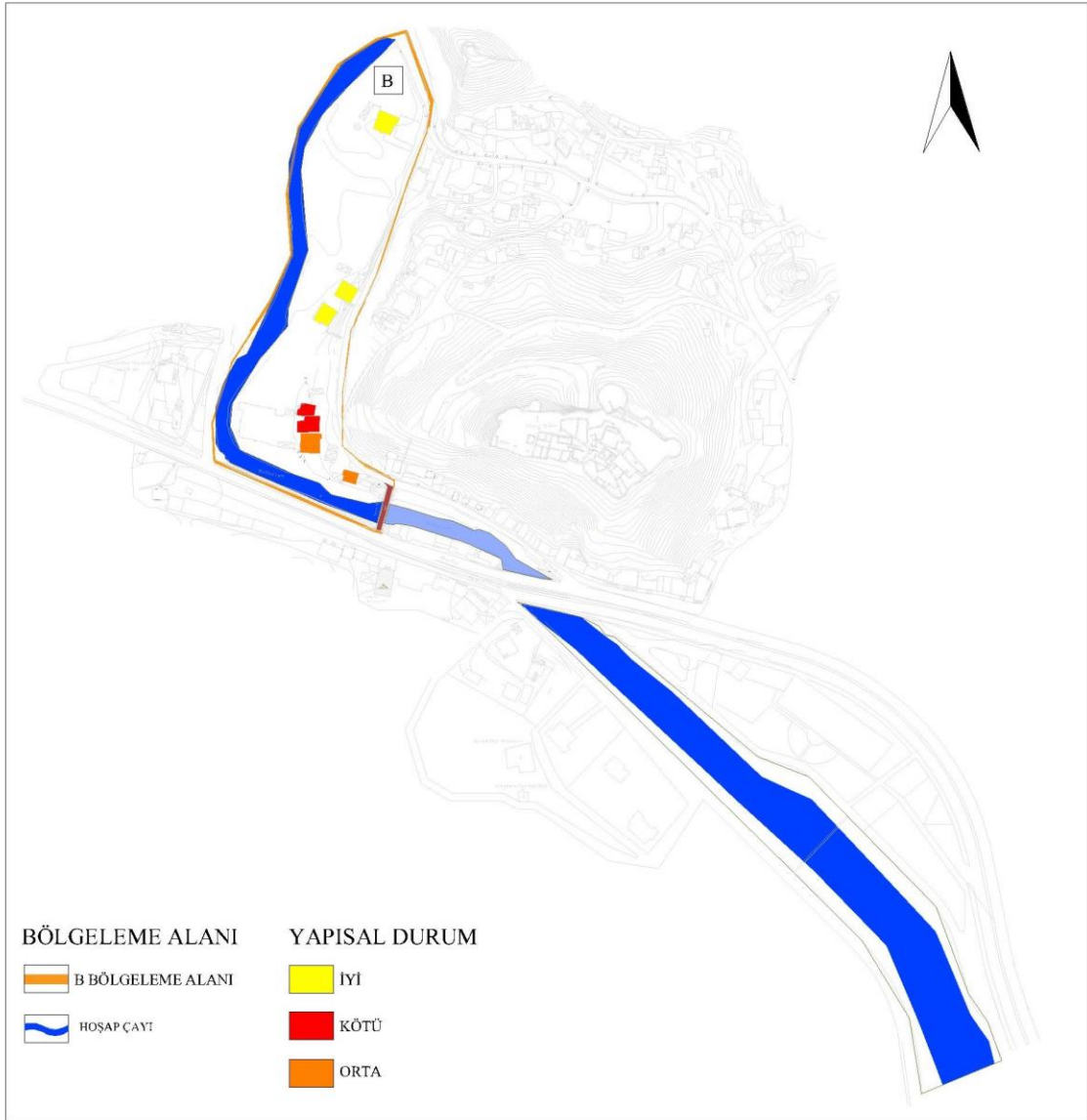
Şekil 5.7. Yapı kullanım durumu paftası.

Şekil 5.8. Kat adedi paftası.

Şekil 5.9. Malzeme yapım tekniği paftası.

Şekil 5.10. Yapısal durum paftası.

Çizelge 5.2. B bölgeleme alanı analizi

Yapı karakteri	Koruma derecesi	Malzeme yapım tekniği	Yapı durumu	Kat sayısı
-Rekreasyon alanı -Kırsal mimari doku özellikli konut alanı -Tescilli yapı: Hoşap Köprüsü	-III. Derece arkeolojik sit alanı içinde	-Geleneksel kerpiç tuğla yığma: %14 Briket yığma: %34 Betonarme: %52	İyi: %42 Orta: %29 Kötü: %29	1 Kat: %34 3 Kat: %66

Kullanım Önerileri

III. Derece arkeolojik sit alanı içindeki yaklaşık 3000 m² lik yerleşim alanında geliştirilecek önerilerin, alan içinde bulunan arkeolojik kalıntıları korumaya yönelik yapılaşma şartlarını sağlaması ve alanın gereksinimlerini karşılaması başlıca hedeflerdendir. Tarihi dokunun korunarak yaşatılması, ekonomik ve sosyal kalkınmaya destek verilerek canlandırılması, kolay erişilebilir mekânlar oluşturulması ve kültür varlıklarının algılarına bilirliliğinin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılması önerilmektedir.

Hoşap Köprüsü yaya ulaşım sisteminin önemli unsurlarındandır, Hoşap Kalesi'ne toplu ya da bireysel olarak gelen ziyaretçileri karşılarken hemen batısında bulunan alana Ziyaretçi Merkezi yapılması önerilmektedir. Bu merkez, Hoşap Kalesi'ne gelecek ziyaretçileri karşılarken aynı zamanda, güvenlik noktası, bilet satış, sergi salonu, dinlenme, alışveriş, çay-kahve, restoran, sosyal tesis gibi imkânların da sunulacağı bir kompleks alan olarak planlanması düşünülmektedir (Şekil 5.11).

Hoşap Köprüsü'nü kullanarak Kale'ye ulaşmak isteyen ziyaretçileri karşılayan bir ziyaretçi merkezi, danışma ofisi ya da herhangi bir yönlendirme levhası bulunmamaktadır. Alan içinde bulunan ziyaretçilerin bilgi aldıkları, toplandıkları ya da dinlenme amaçlı kullandıkları bir mekân yoktur. Ziyaretçilerin alana girişinden itibaren rahatça gezebilecekleri, dinlenebilecekleri, sportif aktiviteler yaparak ailece vakit geçirebilecekleri mekânlarla, bir ziyaret güzergâhına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Tasarlanacak ziyaretçi merkezi yığma duvar kullanılarak taş yapı ya da kerpiç malzemeden inşa edilerek geleneksel doku ile uyumlu olması sağlanabilir.

Şekil 5.11. Ziyaretçi merkezi için örnekler a. Mor Gabriel Manastırı ziyaretçi karşılama merkezi, b. Yeşilova Höyüğü ziyaretçi merkezi ve kazı evi (Anonim, 2022g).

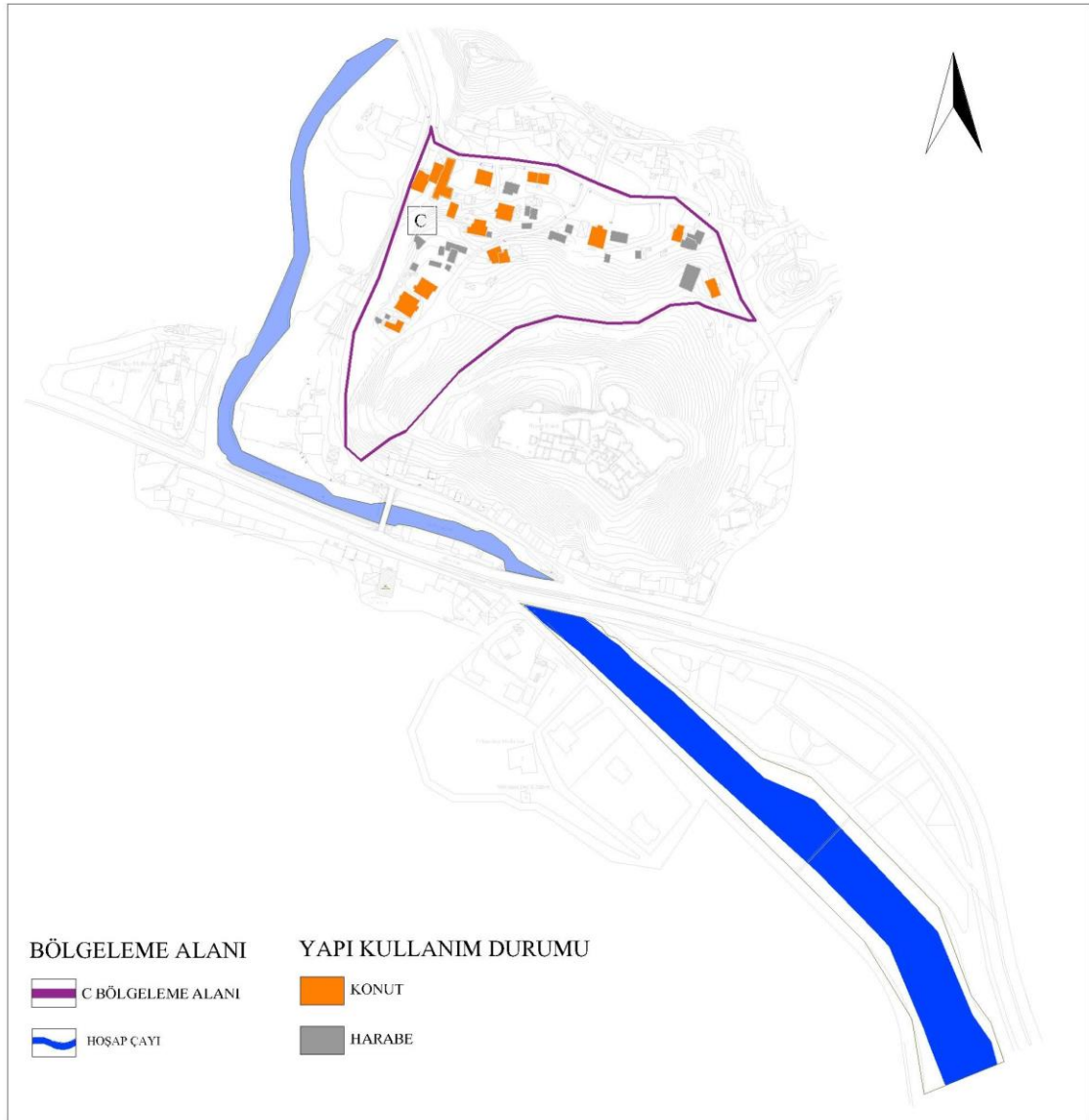
III. Derece arkeolojik sit alanı içinde olan B Bölgeleme alanı için, Hoşap Çayı'nın, çevresine (Şekil 5.12). Konumlanacak birimlerin tasarlanmasında belirleyici bir aks olduğu düşünülmektedir; Bu aksın çevresinde dinlenme alanları, bisiklet parkuru, yöresel kahvaltı ve yemek mekânları, hediyelik eşya satış birimleri, rekreasyon alanları, spor parkı, çocuk macera parkı, açık yeşil alanlar ve peyzaj projeleri tasarlanarak doğal çevrenin güzelliği ön plana çıkarılmalıdır.

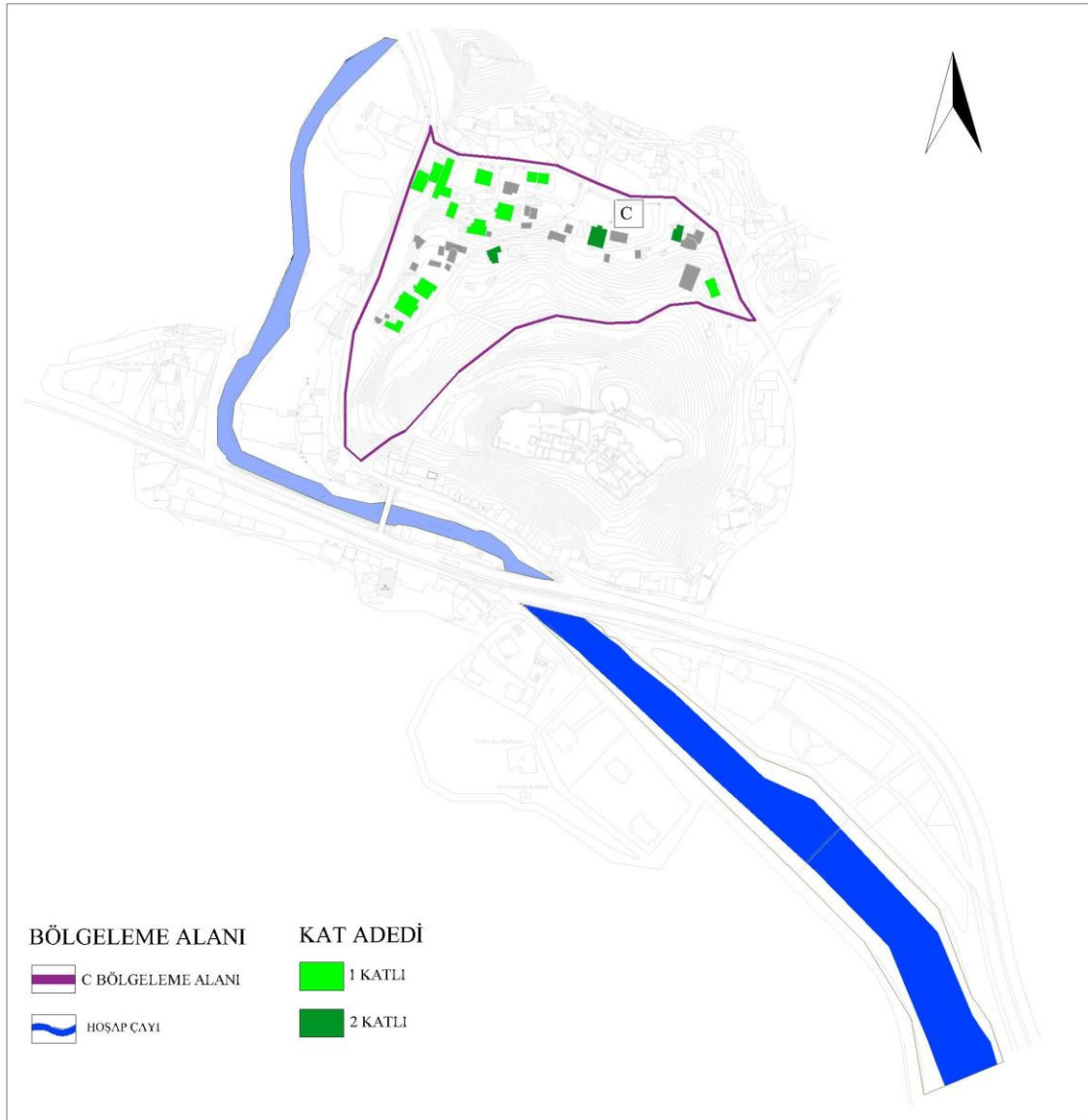
Şekil 5.12. III. Derece arkeolojik sit alanı içinde bulunan, Hoşap Çayı ve çevresi yerleşimi.

C Bölgeleme Alanı

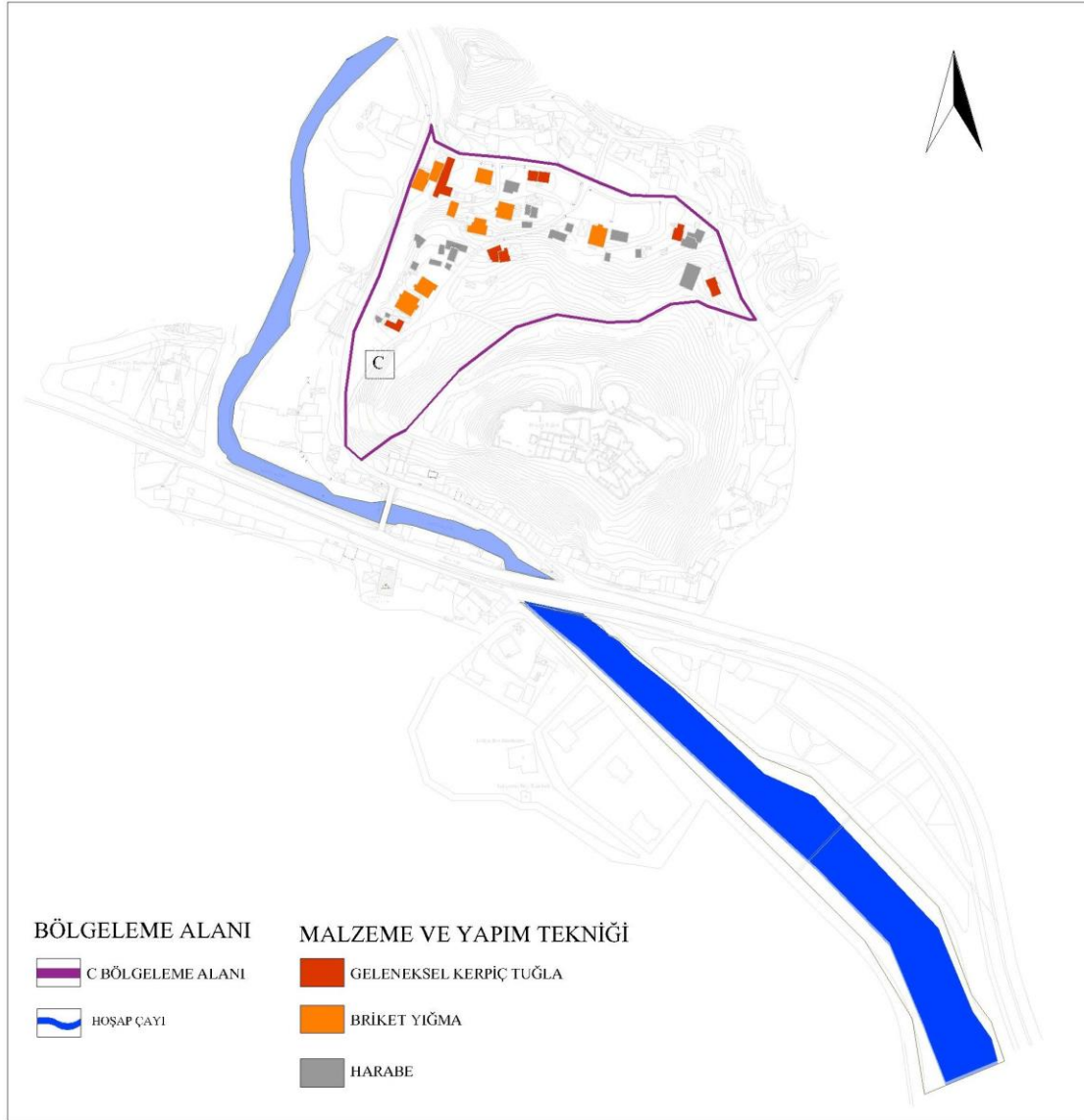
C bölgeleme alanı Hoşap Kalesinin kuzeyinde I. Derece arkeolojik sit alanındadır. Bu alan bölgeleme alanı olarak en yoğun konut kullanımının olduğu bölgedir (Şekil 5.13). Yapılar tek katlı olup (Şekil 5.14), yapı malzemesi olarak geleneksel kerpiç tuğla ile yığma yapı ve briket yapım tekniği kullanılmış (Şekil 5.15), yapı durumu ise (Şekil 5.16), orta, kötü ve harabe niteliğindedir (Çizelge 5.3).

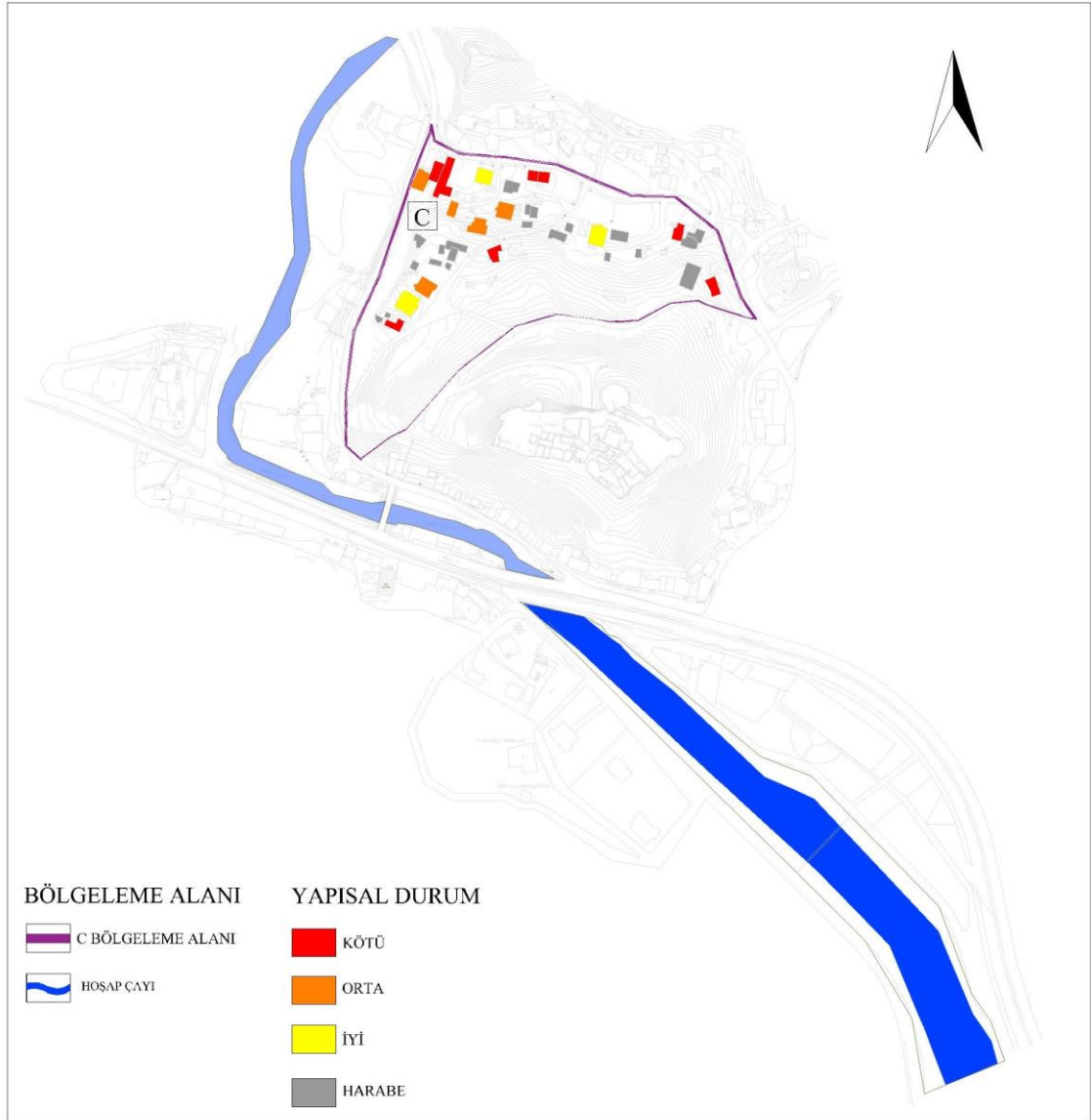
Şekil 5.13. Yapı kullanım durumu.

Şekil 5.14. Kat adedi paftası.

Şekil 5.15. Malzeme yapım tekniği.

Şekil 5.16. Yapısal durum paftası.

Çizelge 5.3. C bölgeleme alanı analizi

Yapı karakteri	Koruma derecesi	Malzeme yapım tekniği	Yapı durumu	Kat sayısı
Kırsal mimari doku özellikli konut alanı	I. Derece arkeolojik sit alanı içinde	Geleneksel kerpiç tuğla yığma: %55 Briket yığma: %45	İyi: %17 Orta: %22 Kötü: %39 Harabe: %22	1 Kat: %80 1 Kat: %20

Kullanım Önerileri

Turizmin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için bütünlüklük bir yaklaşımla planlama yapılmalı ve yönlendirilmelidir.

Çalışma alanında bulunan yapılara yeni işlevler verilmesinin, kullanılamaz durumda olan yapıları kullanıma açmanın yeniden inşa etmekten daha ekonomik olacağı bilinmektedir. Mevcutta bulunan yapıları iyileştirmek, bu yapıların yaşatılarak korunması bakımından fayda sağlayacaktır.

Bölgeleme alanı içinde çok sayıda yapısal durum olarak kötü ve harabe durumunda geleneksel yapım tekniği ile yapılmış ev mevcuttur, bunların yeniden işlevlendirilerek kullanılması sağlanmalıdır. Geleneksel yapım tekniği kerpiç ve briket malzeme ile yapılmış konutların alandan uzaklaştırılması, devamlılığın sağlanması için yeni işlevler verilerek gerekli onarımlar yapılmalıdır (Şekil 5.17).

Gençlerin ve özellikle kadınların faydalanabileceği sanat, spor, kütüphane, eğitim hizmetleri sunan; kültür evi, el sanatları atölyesi, yöresel ürün ve yemeklerin yapıldığı ve sergilendiği alanlar gibi yeni işlevler verilerek turizm potansiyelinin artırılmasına katkı sağlanabilir.

Şekil 5.17. Yeniden işlev verilecek ve cephe sağlıklılaştırması yapılacak yapılar.

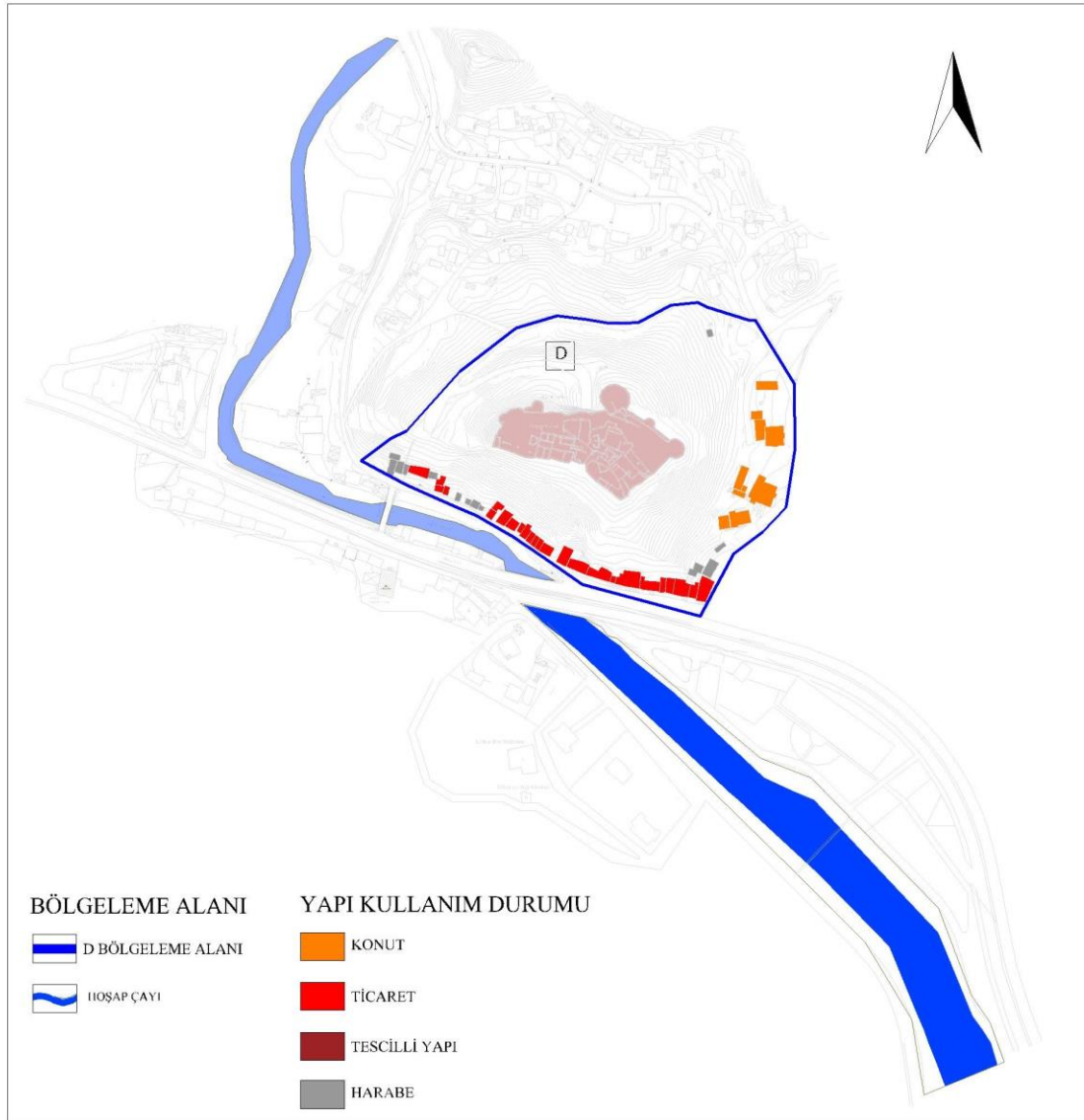
Bölgeleme alanında sağlıklı bir erişimin sağlanabilmesi için birkaç noktada otopark düzenlemesi, iyi ve orta durumda olan geleneksel mimari ile inşa edilmiş kerpiç evlerin cephelerinde yine kendi özgün dokusu ile uyumlu sıva onarımları yapılması, betonarme yapım tekniği ile yapılmış evlerde taş cephe kaplaması yapılarak alan ile uyumlu olması sağlanması önerilmektedir.

Gezinti yolları aşınmaya dayanıklı olan taş malzeme ile kaplanmalıdır. Tarım, küçük ve büyük baş hayvancılık ile uğraşan yöre halkı için özgün bir yol sistemi geliştirilmeli, bahçe ve tarımsal alanlar için de yaya yolları oluşturulmalıdır.

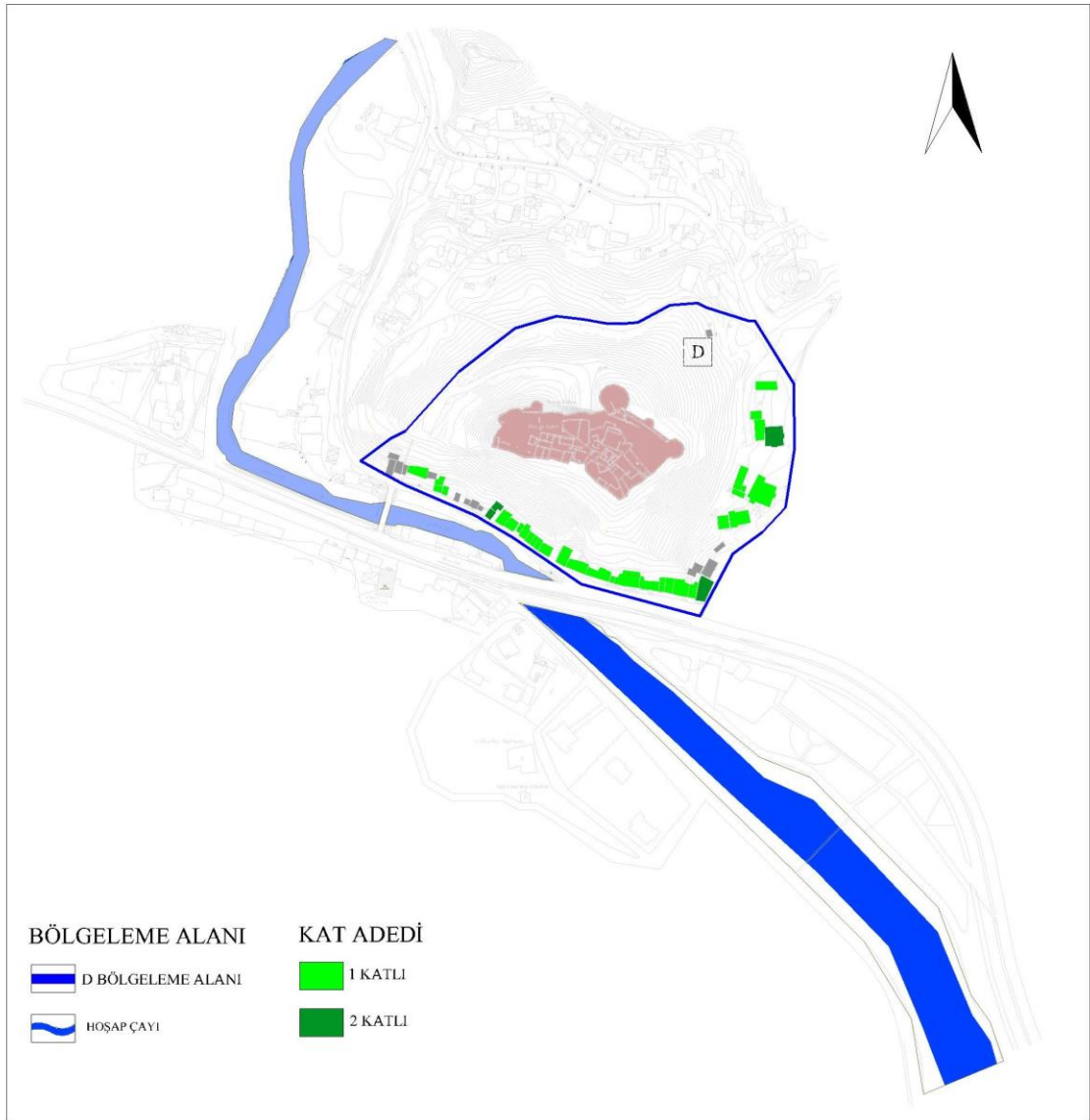
Bölgeleme alanı içinde peynir, tereyağı, süt gibi yöresel ve geleneksel el sanatları ürünlerinin satılabildiği Pazar alanları düzenlenebilir. Hoşap Kalesi ve Çevresinin sürdürülebilir turizm potansiyelinin artırılabilmesi için tanıtım faaliyetlerinin desteklenmesi ve görünür olmasının sağlanması gerekmektedir.

D Bölgeleme Alanı

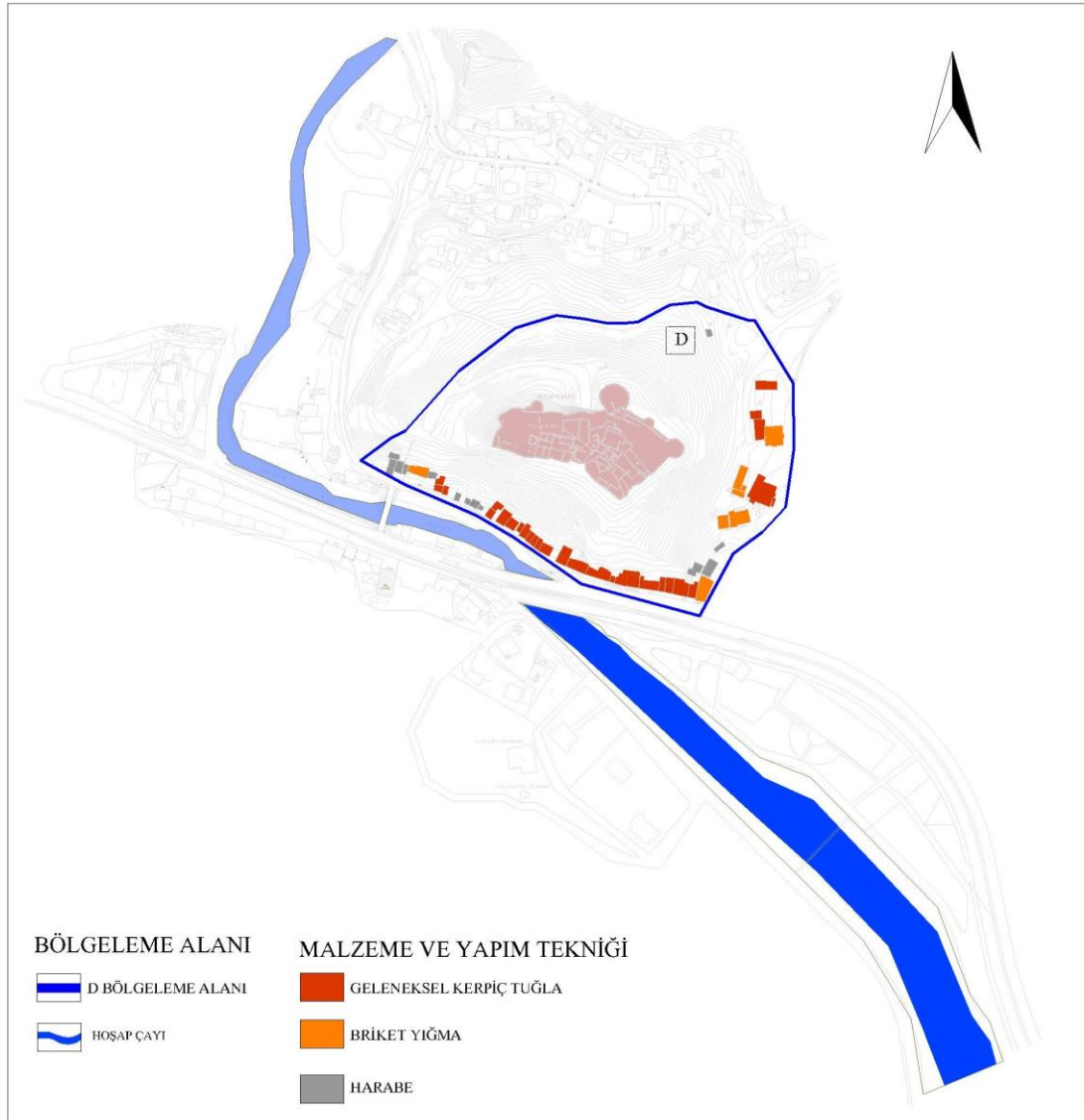
D bölgeleme alanı Hoşap Kalesi'nin bulunduğu alanda I. Derece arkeolojik sit alanı içinde kalmaktadır. Bu alan bölgeleme alanı olarak ticaret fonksiyonunun geliştiği ve konut kullanımının olduğu bölgedir (Şekil 5.18). Yapılar çoğunlukta tek katlı ve birkaç adet iki katlı yapılardan oluşmaktadır (Şekil 5.19). Yapı malzemesi olarak geleneksel kerpiç tuğla ile yapılmış yığma yapı ve briket tuğla yapım tekniği kullanılmıştır (Şekil 5.20). Yapı durumu ise ağırlıklı olarak (Şekil 5.21), orta, kötü ve birkaç adet harabe yapı niteliğindedir (Çizelge 5.4). Dükkânlar form olarak çoğunlukla dikdörtgen planlı ve tek katlıdır. Kale yönüne bakan cepheler taş yapı malzemesidir ve üst kotlarda pencereleri bulunmaktadır. Giriş cepheleri ana yol istikametindedir, kapılar ahşap ve dikdörtgen formlu pencereler mevcuttur. Genellikle ahşap-galvanizli kepenk ve ahşap doğramaların kullanıldığı dükkânların bazılarının cepheleri çamur sıvalı bazılarında ise sıva üzeri boya uygulanmıştır. Yığma yapım tekniğinde, taş ve kerpiç yapım malzemesi işe inşa edilmiştir. Bu alanda bulunan sıra dükkânlar yapısal durum olarak; orta ve kötü niteliktedir. Harabe durumda olan yapılar alandan uzaklaştırılmalı, kötü ve orta seviye de olan yapılar onarılmalı ve yeniden işlev verilmelidir.

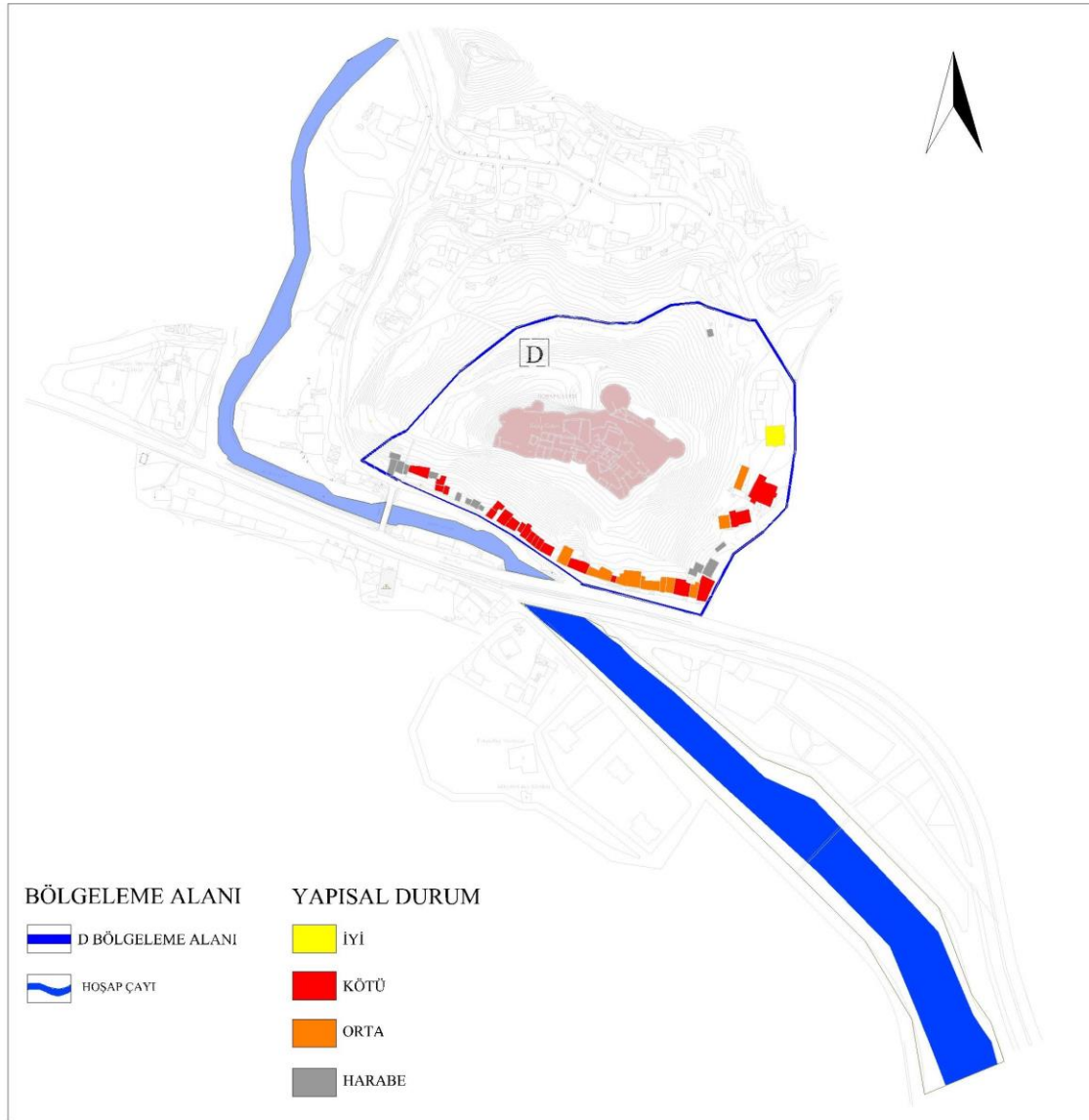
Şekil 5.18. Yapı kullanım durumu paftası.

Şekil 5.19. Kat adedi paftası.

Şekil 5.20. Malzeme ve yapım tekniği paftası.

Şekil 4.21. Yapısal durum paftası.

Çizelge 5.4. D bölgeleme alanı analizi

Yapı karakteri	Koruma derecesi	Malzeme yapım tekniği	Yapı durumu	Kat sayısı
-Tescilli yapı Hoşap Kalesi	I. Derece	Geleneksel kerpiç tuğla	İyi: %15	1 Kat: %95
-Ticari fonksiyona sahip yapı alanı	arkeolojik sit alanı	yığma: %78	Orta: %52	2 Kat: %5
-Kırsal mimari doku özellikli konut alanı	içinde	Briket yığma: %22	Kötü: %31	
			Harabe: %12	

Kullanım Önerileri

Tarih boyunca önemli yolların kesiştiği bir güzergâh üzerinde olan Hoşap Kalesi, Van-Hakkâri karayolunun üzerinde bulunmakta ve kolay erişilebilir bir konumdadır. I. Derece arkeolojik sit alanı içinde kalan bölgeyi kapsayacak olan bu çalışmayla; araç kullanarak gelen ziyaretçiler için daha erişilebilir ve görsel açıdan daha elverişli alanlar tasarlanması hedeflenmiştir.

Alanda toplu taşıma araçlarının yok denilecek kadar az ve alt yapı problemlerinin olduğu görülmekte olup tarihi dokunun korunması ve yaşatılabilmesi için sokakların, meydanların alt yapı, zemin düzenlemelerinin yapılması ve cephe sağlıklılaştırılması gereklidir. Bu sorunların çözülmesi turizm faaliyetlerinin gelişmesi açısından önemlidir.

Van-Hakkâri yolunu kullanarak özel araçları ile Hoşap Kalesi'ni ziyaret edecek kullanıcılar için Kale'nin doğu tarafında bulunan yol üzerinden ana aks belirlenerek araç ile kaleye ulaşımın sağlanması önerilmiştir.

Ana aks olarak belirlenmiş yolun çevresindeki yerel halka ait ara parseller ve köşe parseller üzerinde kullanıma yönelik öneriler sunulmuştur. Belirlenen yol aksında kaplama malzemesi olarak toprak ve asfalt malzeme kullanılmıştır. Özgün ve doku ile uyumlu olması amacıyla asfalt yolların doğal taş olarak değiştirilmesi otsu bitkilerin düzensiz bir şekilde yayıldığı alanlarda peyzaj çalışmalarının yapılması önerilmektedir. Yapılacak peyzaj tasarımlarında (aydınlatma, bank vb.) doku ile uyumlu çevre donatıları elamanları ile mevcut iklim şartlarına uygun bitkiler kullanılmalıdır. Ayrıca gelişigüzel dikilmiş elektrik ve telefon direkleri, damlardaki antenler kırsal görünüme olumsuz etki etmektedir. Sokaklarda aydınlanma elemanlarının eksik olduğu görülmüştür. Bölgeleme alanı içinde bulunan Hoşap Kalesi'nin ve çevresinin

aydınlatılması ve ön plana çıkarılması gereklidir. Tarihi doku ile uyum sağlayacak aydınlatmaların kullanılması önerilmiştir.

Bölgeleme alanı içinde yer alan Hoşap Kalesi için şimdiye kadar kapsamlı bir restorasyon çalışmasının yapılmadığı, kale beden duvarlarındaki taşların döküldüğü, kale içindeki mimari yapıların büyük bir kısmının yıkıldığı, kale iç yapılarının ve burçların kısmen ayakta olduğu görülmüştür. Hoşap Kalesi için acilen restorasyon projelerinin hazırlanarak detaylı bakım onarım çalışmalarının yapılması, gelecek nesillere aktararak, turizme kazandırılması gerekmektedir. Hoşap Kalesi'nin ve çevresinin aydınlatılması ve ön plana çıkarılması, tarihi doku ile uyumlu olacak şekilde aydınlatmaların kullanılması önerilmektedir. Hoşap Kalesi ve konut bölgelerinde aydınlatma elamanlarının yetersizliği güvenlik açısından uygun olmamakla birlikte tarihi dokunun yeterince vurgulanmamasına neden olmaktadır. Arkeolojik yapıların mimari özelliklerini vurgulamak ve güvenliğini sağlamak için yeterli sayıda, dokuya uyumlu olacak nitelikte aydınlatma elemanları konulmalıdır.

Seçilen yol güzergâhının tamamlayıcısı niteliğinde, araçlar için otopark alanları, yeşil alanlar, tarihi doku ile uyumlu donatı elemanları ve dinlenme alanları planlanmalıdır. Dinlenme amaçlı kullanılacak oturma elemanları, çöp konteynırları ve çöp kutuları yoktur. Bu donatılar özgün doku ile uyumlu olacak şekilde alan içinde konumlandırılmalıdır.

Bu alanda bulunan evler kaçak yapılaşma olup, tarihi doku ile uyumsuz geleneksel kerpiç tuğla, briket yığma yapım malzemesi ile inşa edilmiştir. Cephe tadilatlarının özgün doku ile uyumlu taş ya da kerpiç tuğla ile cephe kaplaması yapılarak onarılması, işlev verilmesi sokağın canlandırılması ve yaşatılması hedeflenmektedir. Yaşatarak koruma amacıyla yapılan bakım ve onarımların halkın bilinçlendirilmesi ile sürdürülebilirliğin sağlanması önem arz etmektedir (Şekil 5.22).

Şekil 5.22. Yeniden işlev verilecek geleneksel konutlar.

Bölgeleme alanı içinde Hoşap Kalesi eteklerinde yer alan, I. Derece arkeolojik sit alanında bulunan sıra dükkânlar yol güzergâhının değişmesi nedeniyle işlevini yitirmiştir, ekmek fırını, manav, market, lastikçi, kahvehane ve marangoz gibi birkaç dükkân faaliyet göstermekte ve fiziksel olarak iyileştirilmesi gerekmektedir.

Hoşap Kalesi'nin ve çevresinin aydınlatılması ve ön plana çıkarılması, tarihi doku ile uyumlu olacak şekilde aydınlatmaların kullanılması önerilmektedir. Hoşap Kalesi ve konut bölgelerinde aydınlatma elemanlarının yetersizliği güvenlik açısından uygun olmamakla birlikte tarihi dokunun yeterince vurgulanmamasına neden olmaktadır. Arkeolojik yapıların mimari özelliklerini vurgulamak ve güvenliğini sağlamak için yeterli sayıda, doku ile uyumlu olacak nitelikte aydınlatma elemanları konulmalıdır.

Seçilen yol güzergâhının tamamlayıcısı niteliğinde, araçlar için otopark alanları, yeşil alanlar, tarihi doku ile uyumlu donatı elemanları ve dinlenme alanları planlanmalıdır. Dinlenme amaçlı kullanılacak oturma elemanları, çöp konteynerleri ve çöp kutuları yoktur. Bu donatılar özgün doku ile uyumlu olacak şekilde alan içinde konumlandırılmalıdır.

Bu alanda bulunan evler kaçak yapılaşma olup, tarihi doku ile uyumsuz geleneksel kerpiç tuğla, briket yığma yapım malzemesi ile inşa edilmiştir. Cephe tadilatlarının geleneksel doku ile uyumlu olarak yapılarak onarılması, sokağın canlandırılması ve yeşatılması hedeflenmektedir. Yaşatarak koruma amacıyla yapılan bakım ve onarımların halkın bilinçlendirilmesi ile sürdürülebilirliğin sağlanması önem arz etmektedir.

Bölgeleme alanı içinde Hoşap kalesi eteklerinde yer alan, I. Derece Arkeolojik Sit Alanında bulunan sıra dükkânlar yol güzergâhının değişmesi nedeniyle işlevini yitirmiş, ekmek fırını, manav, market, lastikçi, kahvehane ve marangoz gibi birkaç dükkân faaliyet göstermekte ve fiziksel olarak iyileştirilmesi gerekmektedir (Şekil 5.23). Ticaret işlevini hala devam ettiren dükkânların turistlerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yeniden işlevlendirilerek, yerel halka işletme önceliği tanınmalıdır.

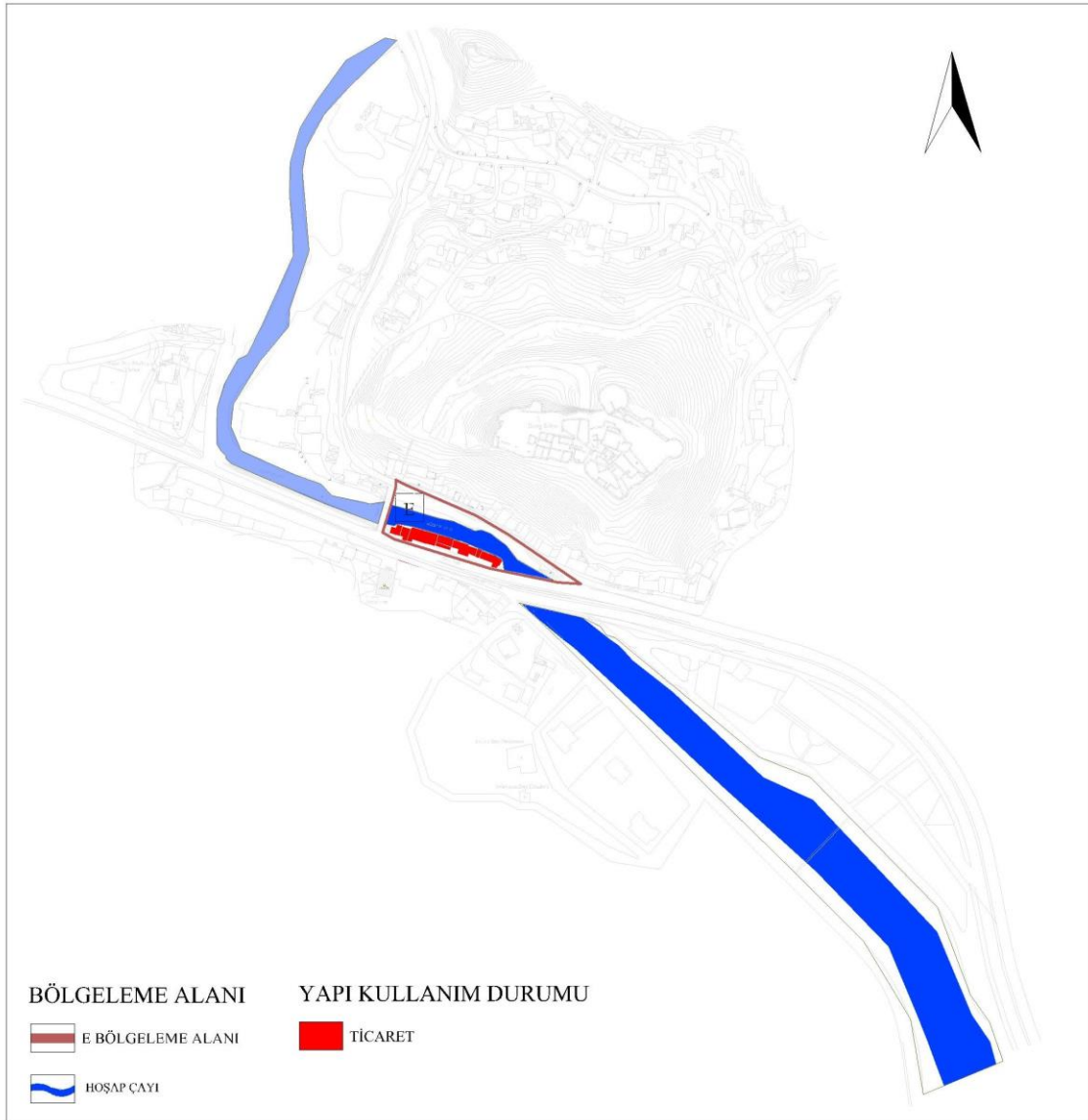
Şekil 5.23. Kale eteğinde bulunan dükkânlar.

Yeniden onarılacak dükkânların yapım tekniği olarak yöresel mimariden uzaklaşmadan tarihi doku ile uyumlu öğeler seçilmelidir. Farklı medeniyetlerin izlerini taşıyan bölge de yöreye özgü geleneksel yapı malzemesi kullanılması önerilmektedir.

Bazı dükkânlar için taş yapı malzemesi kullanılabilir, Taş çok yönlü bir kullanıma sahip olup, duvar, çatı, döşeme gibi yüzeylerde de kullanılan bir malzemedir. Mekanik dayanımı yüksek ve konforludur. Mimari kimliğin oluşmasına destek olurken çevre dostu bir malzemedir. Sıra dükkânlar için; kapı, pencereler ve kepenklerde ahşap malzeme önerilmektedir.

E Bölgeleme Alanı

E bölgeleme alanı Hoşap Kalesi'nin güneyinde III. derece arkeolojik sit alanı içinde kalmaktadır. Bu alan bölgeleme alanı olarak ticaret kullanımının olduğu bölgedir (Şekil 5.24). Yapılar tek katlı olup (Şekil 5.25) yapı malzemesi olarak briket yığma yapım tekniği kullanılmış (Şekil 5.26) yapı durumu ise orta ve kötü (Şekil 5.27) niteliktedir (Çizelge 5.5).

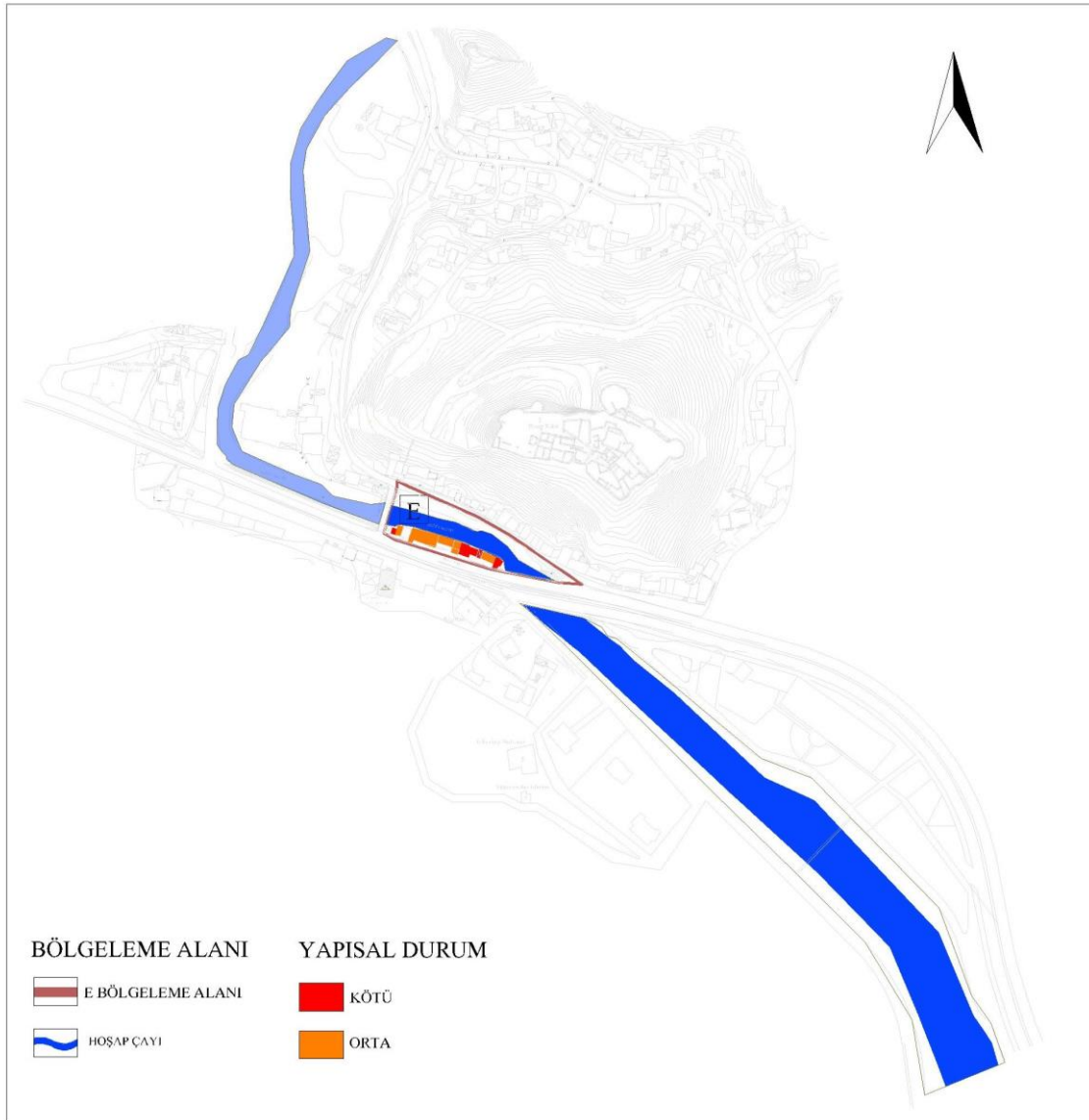
Şekil 5.24. Yapı kullanım durumu paftası.

Şekil 5.25. Kat adedi paftası.

Şekil 5.26. Malzeme yapım tekniği paftası.

Şekil 5.27. Yapısal durum paftası.

Çizelge 5.5. E bölgeleme alanı analizi

Yapı karakteri	Koruma derecesi	Malzeme yapım tekniği	Yapı durumu	Kat sayısı
Ticaret işlevine sahip yapı alanı	III. Derece arkeolojik sit alanı içinde	Briket yığma: %100	Orta: %70 Kötü: %30	1 Kat: %100

Kullanım Önerileri

Van Hakkâri karayolu üzerinde kalan alanda, III. Derece sit alanı içinde bulunan ve şuan aktif bir şekilde ticaret alanı olarak kullanılan dükkânların, Hoşap Çayı sel taşkın bölgesi içinde olduğundan dolayı yıkılması ve bu alanın ıslah edilmesi gerekmektedir (Şekil 5.28).

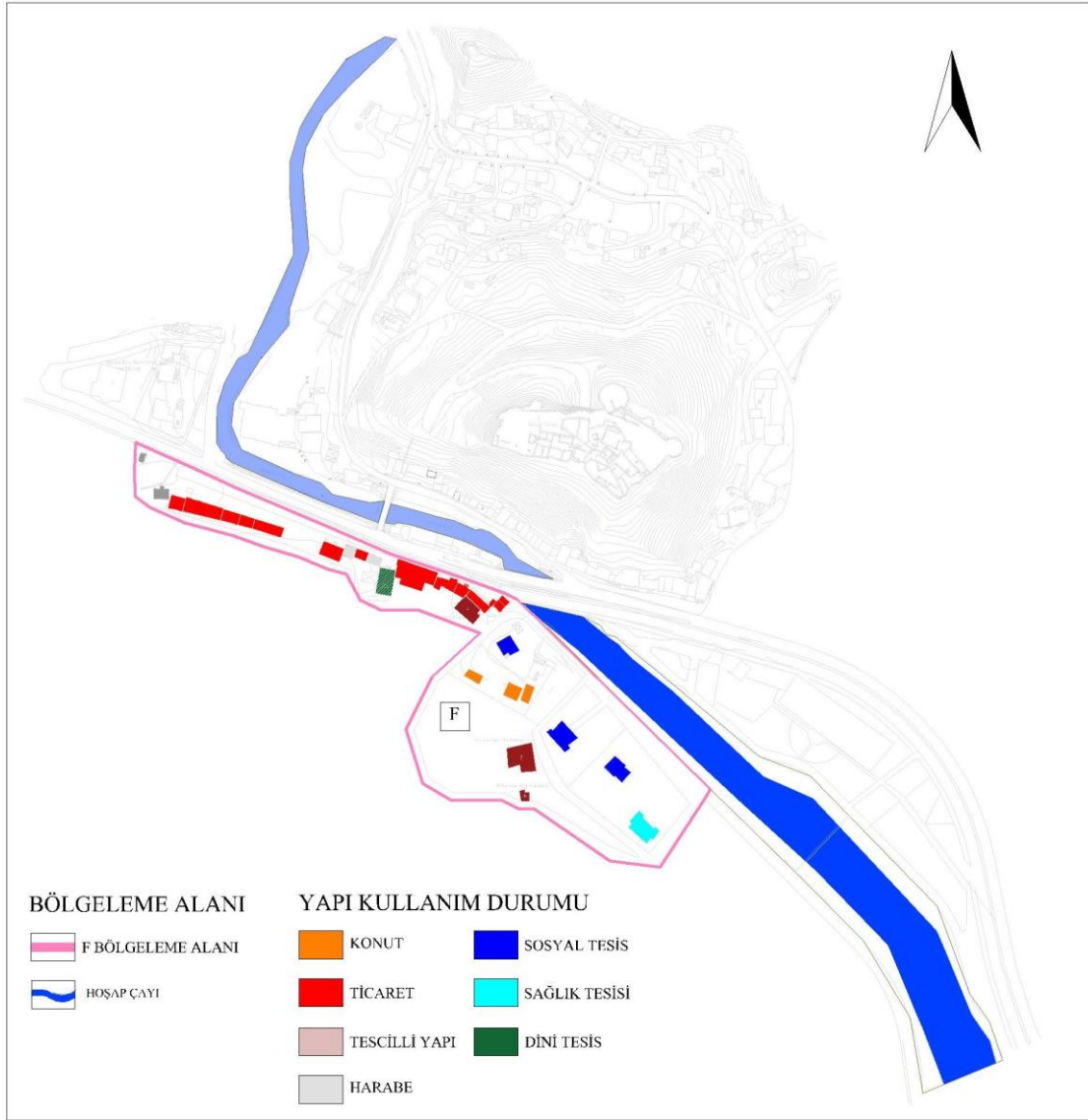
Şekil 5.28. Sel taşkın bölgesinde bulunan dükkânlar.

Su dinamiklerinin neden olduğu bu bölgedeki problemlere yönelik doğal sistemler geliştirilmeli ve rekreasyonel aktiviteleri içeren alt yapı projeleri geliştirilmeli, imar planları hazırlanırken taşkın yönetim planlarına uyulmalıdır. Taşkın riski nedeniyle yükselen su seviyesine de adapte olabilen bir topografya yapısı oluşturulmalıdır. Yapılan tasarımlarla suyun iklimsel döngüsü de düşünülerek doğal ve adaptasyon sorunu olmayan, çevre dostu, turizme hizmet edebilecek rekreasyon alanı olarak tasarlanmalıdır.

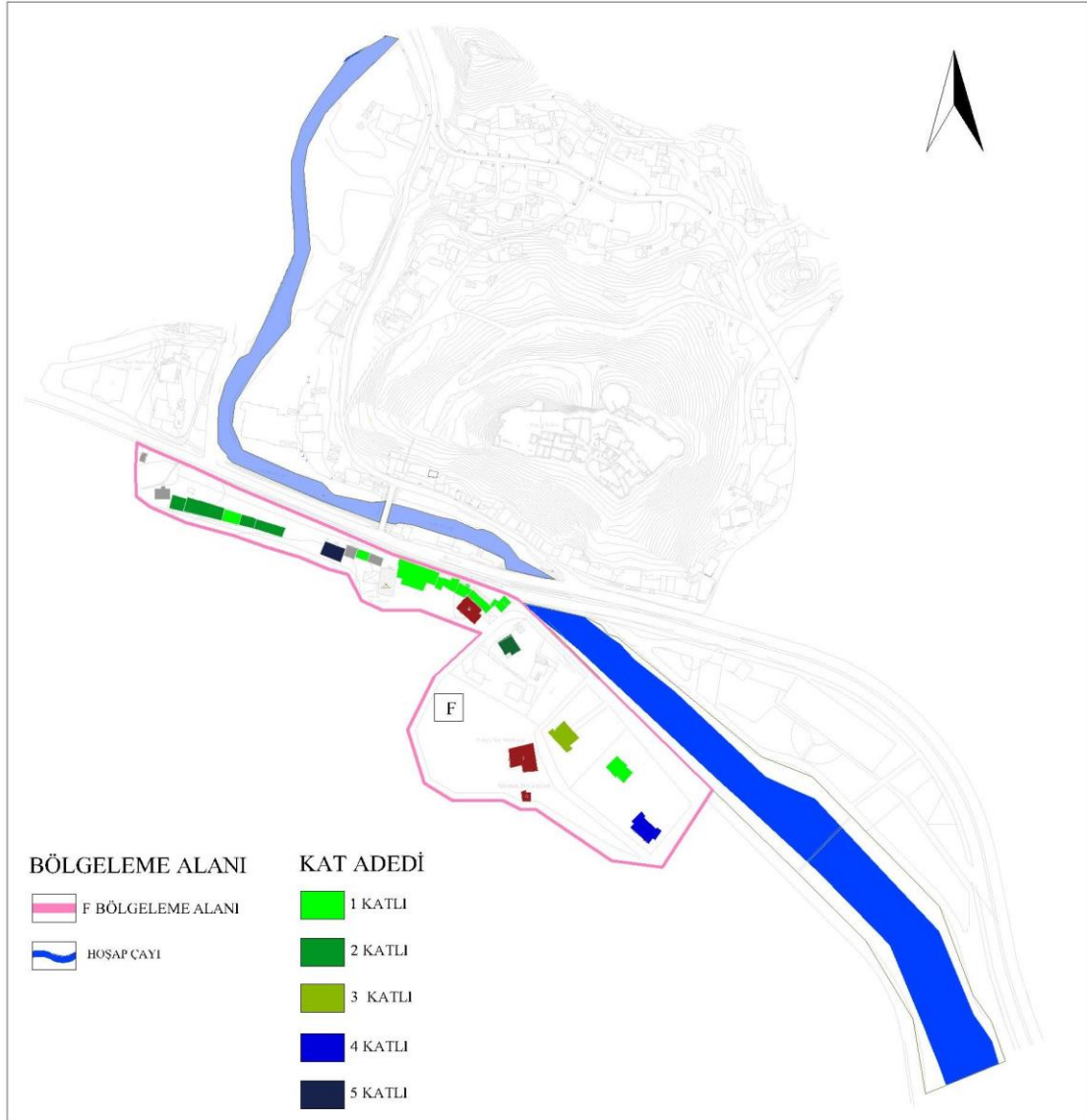
F Bölgeleme Alanı

F bölgeleme alanı Hoşap Kalesinin güneyinde etkileşim geçiş sahası içinde bulunmaktadır. Bu alan bölgeleme alanı olarak ticaret kullanımının yoğun olduğu, tescilli kültür varlığı olan, Evliya Bey medresesi, Süleyman Bey Kümbeti ve Bey Hanı'nın bulunduğu bölgedir (Şekil 5.29). Alanda ticaret amaçlı kullanılan yapılarda dâhil olmak üzere tek katlı, iki katlı, üç, dört ve beş katlı yapılar bulunmaktadır (Şekil 5.30). Yapı malzemesi olarak geleneksel kerpiç tuğla, briket ve betonarme yapım tekniği kullanılmış (Şekil 5.31), yapı durumu ise ağırlıklı olarak orta ve kötü nitelikte olup (Şekil 5.32), az sayıda iyi nitelikte yapı bulunmaktadır (Çizelge 5.6).

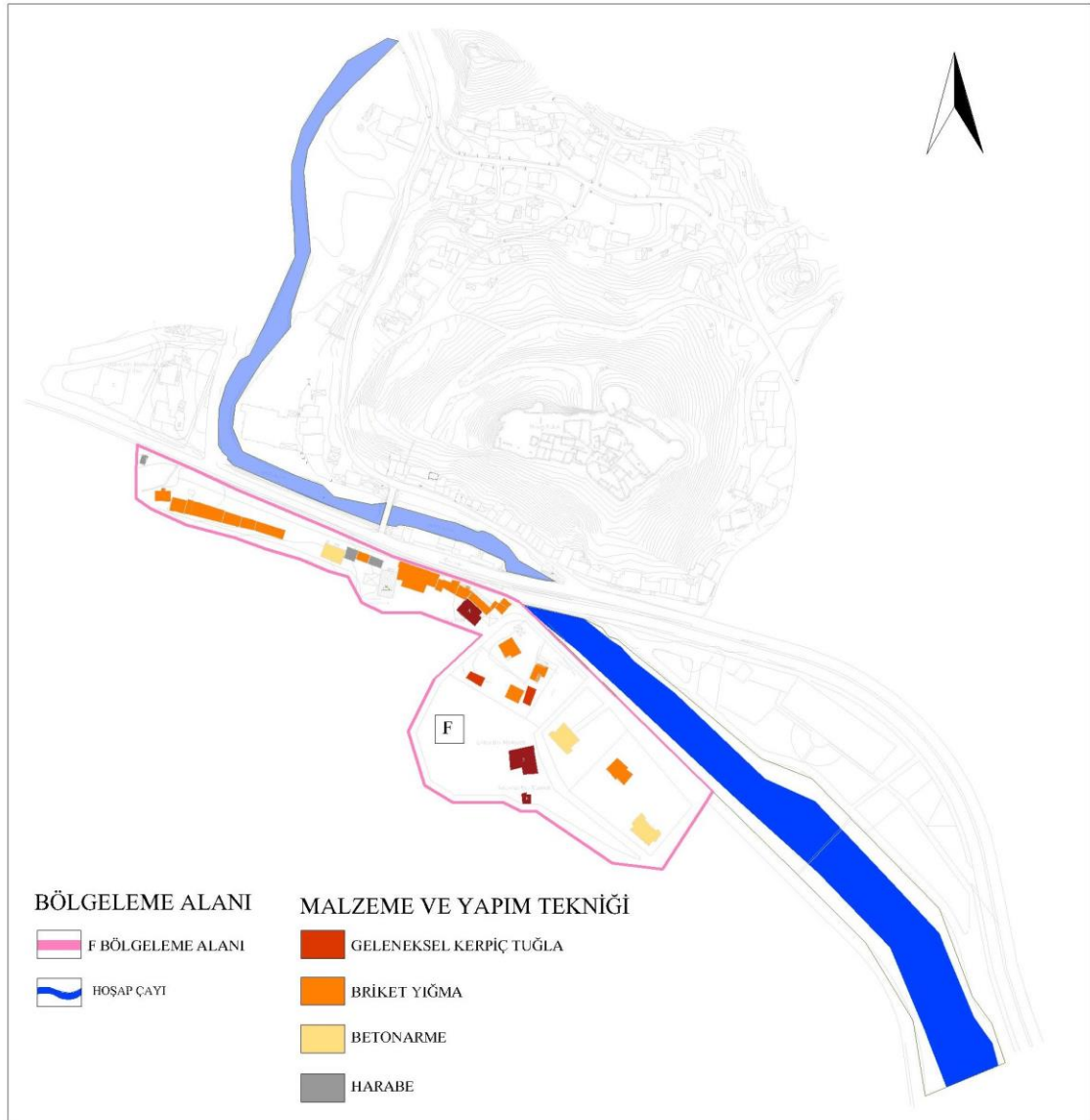

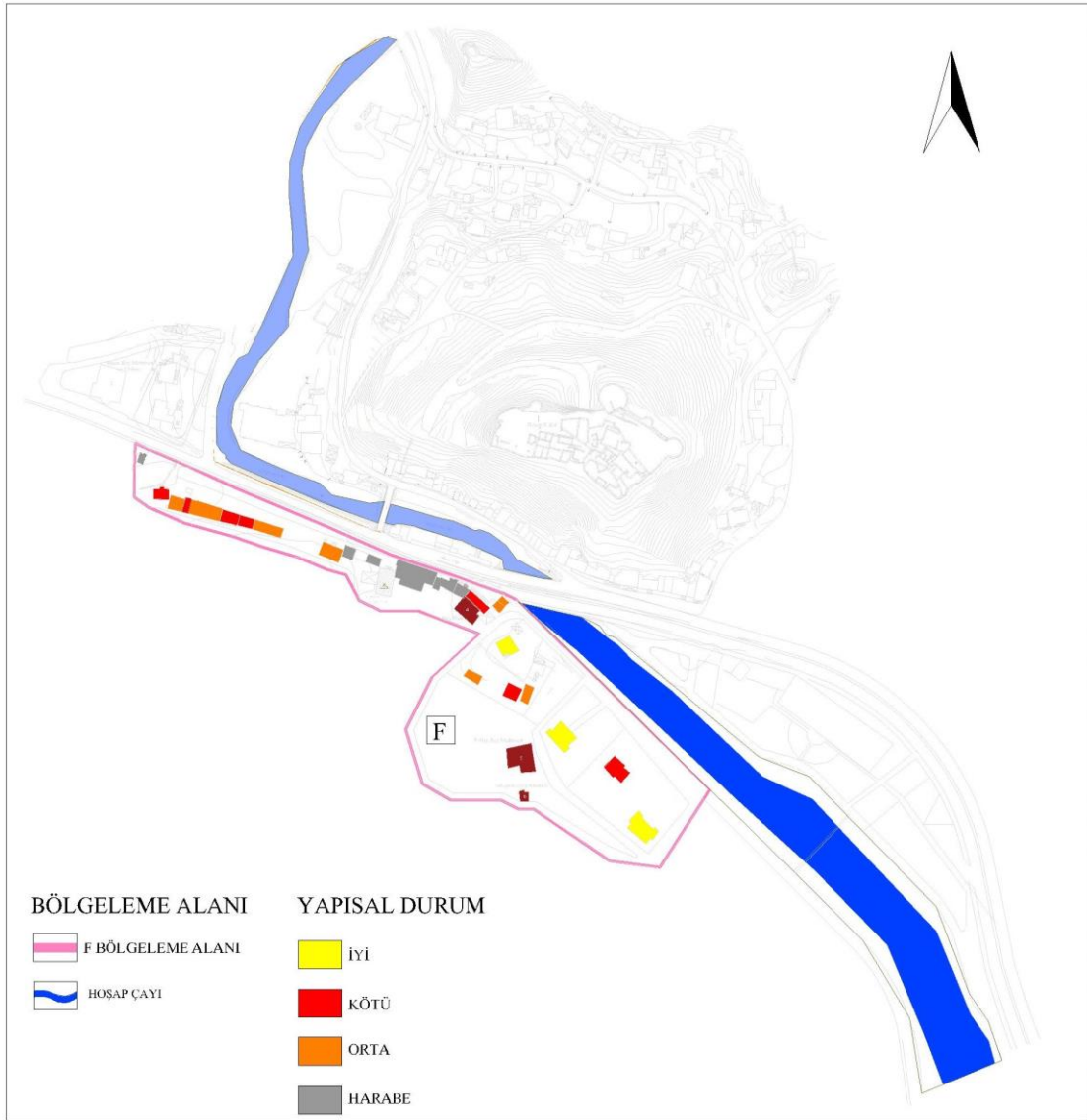
Şekil 5.29. Yapı kullanım durumu paftası.

Şekil 5.30. Kat adedi paftası.

Şekil 5.31. Malzeme ve yapım tekniği paftası.

Şekil 5.32. Yapısal durum paftası.

Çizelge 5.6. F bölgeleme alanı analizi

Yapı karakteri	Koruma derecesi	Malzeme yapım tekniği	Yapı durumu	Kat sayısı
-Tescilli yapı -Ticaret -Konut	Etkileşim geçiş sahası	Geleneksel kerpiç tuğla yığma: %6 Briket yığma: %80 Betonarme: %14	İyi: %16 Orta: %40 Kötü: %44	1 Kat: %85 2 Kat: %6 3 Kat: %3 4 Kat: %3 5 Kat: %3

Kullanım Önerileri

Van-Hakkâri karayolu üzerinde bulunan ticaret yapılarının ve yeni yapılan yapıların geleneksel doku ile uyumlu olmadığı, kale eteğinde bulunan geleneksel doku ile uyumlu ticaret yapılarının önünü kapatarak algılarına bilirliliği olumsuz etkilediği görülmüştür (Şekil 5.33). Bu alanda kötü durumda olan yapıların yıkılması geleneksel dokuya uyumlu malzeme ve yapım tekniği ile yeniden yapılması, iyi durumda olan yapıların ise cephelerinde yenileme çalışması yapılması önerilmektedir.

Şekil 5.33. Van-Hakkâri karayolu üzerinde bulunan yapılar.

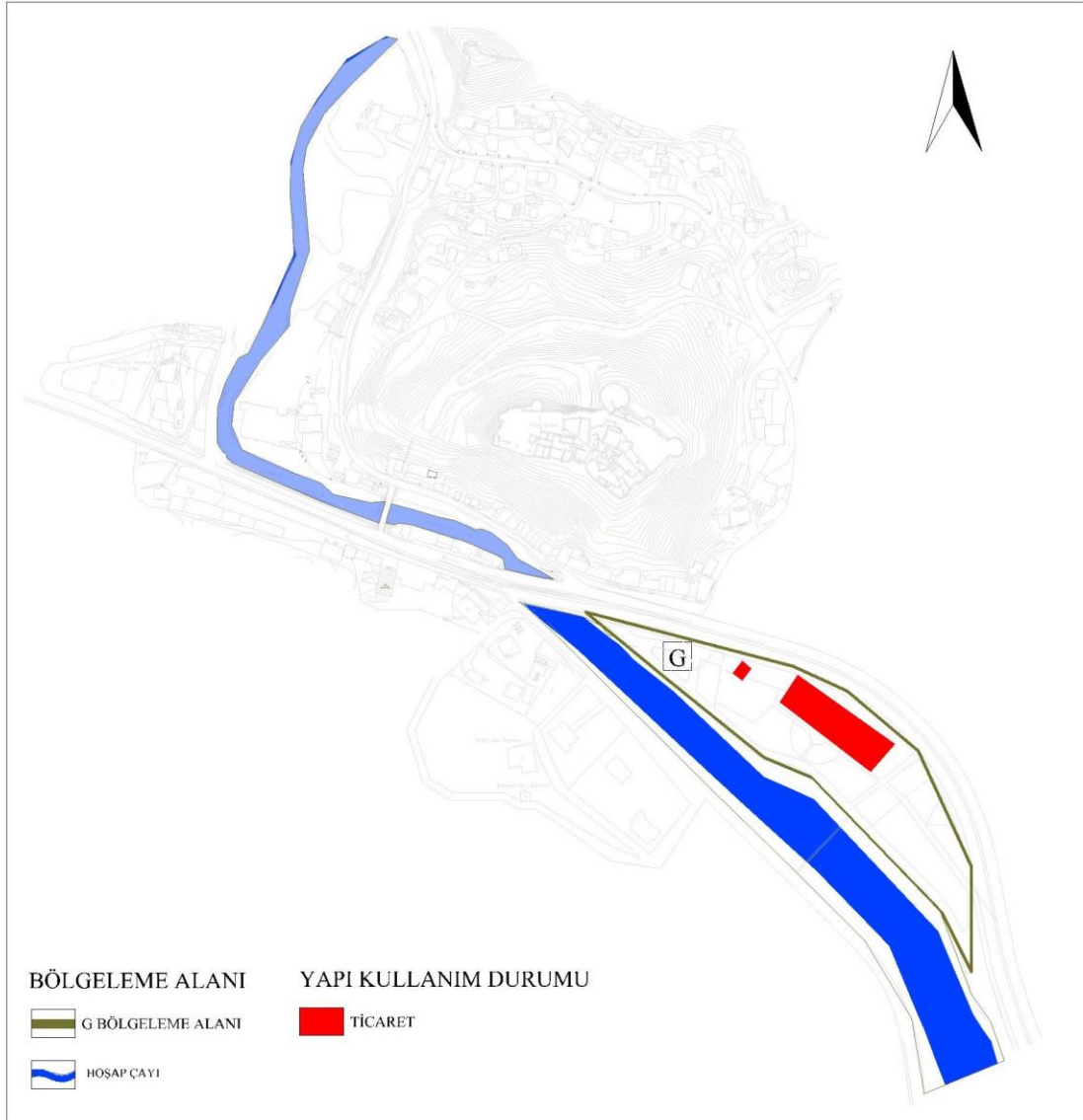
Tescilli kültür varlığı olan Bey Hanı, yeni yapılan ticari kullanıma sahip dükkânların altında kalmıştır ve cephesi toprak ile örtülmüş bir dam konumundadır. Bey Hanı'nın rölöve-restorasyon projeleri hazırlanarak gün yüzüne çıkarılması, ticari fonksiyonların yoğun olduğu bir bölge de bulunmasından dolayı, yöreye ait yöresel ürünlerinin satış ve tanıtımının yapılacağı, sürdürülebilir turizmi destekleyecek nitelikte satış ofisi olarak yenilenebilir ve turizme kazandırılabilir.

Bölgeleme alanı içinde, Evliya Bey Medresesi ve Süleyman Bey Kümbeti bulunmaktadır. Evliya Bey Medresesi yapısal olarak yeterli büyüklüğe sahip ve yeniden işlevlendirilebilir niteliktedir. Bu yapılar, kütüphane ve ya kültür merkezi olarak yeniden işlevlendirilerek restore edilebilir.

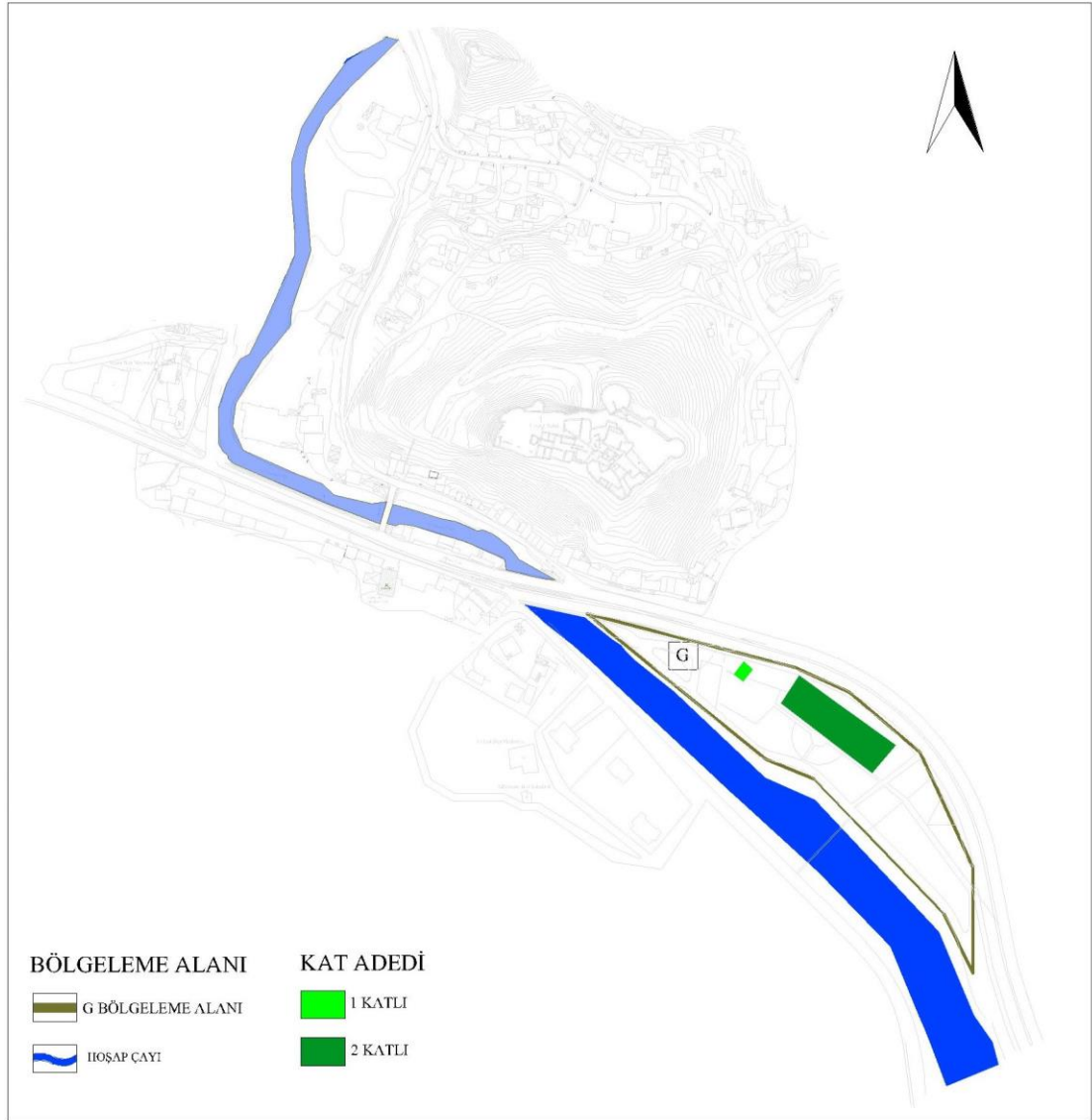
Bölgeleme alanı içinde Bey Hanı, Süleyman Bey Kümbeti ve Evliya Bey Medresesi bulunmakta olup bu tescilli yapıları ziyaret amaçlı gelen turistlerin daha rahat bir şekilde gezebilmeleri için yapılar arasında bağlantılı kuracak nitelikte gezinti yolları oluşturulabilir.

G Bölgeleme Alanı

G bölgeleme alanı Hoşap Kalesi'nin doğusunda etkileşim geçiş sahası içinde kalmakta olan yeşil alan kullanımının olduğu bölgedir (Şekil 5.34). Alanda tek katlı ve iki katlı yapılar bulunmakta olup (Şekil 5.35), yapı malzemesi olarak briket yığma yapım tekniği kullanılmış (Şekil 5.36), yapı durumu (Şekil 5.37), orta niteliktedir (Çizelge 5.7). Gürpınar Belediyesi tarafından yapımı devam etmekte olan çocuk parkı ve dinlenme alanları çalışmalarının yapıldığı bölgedir.

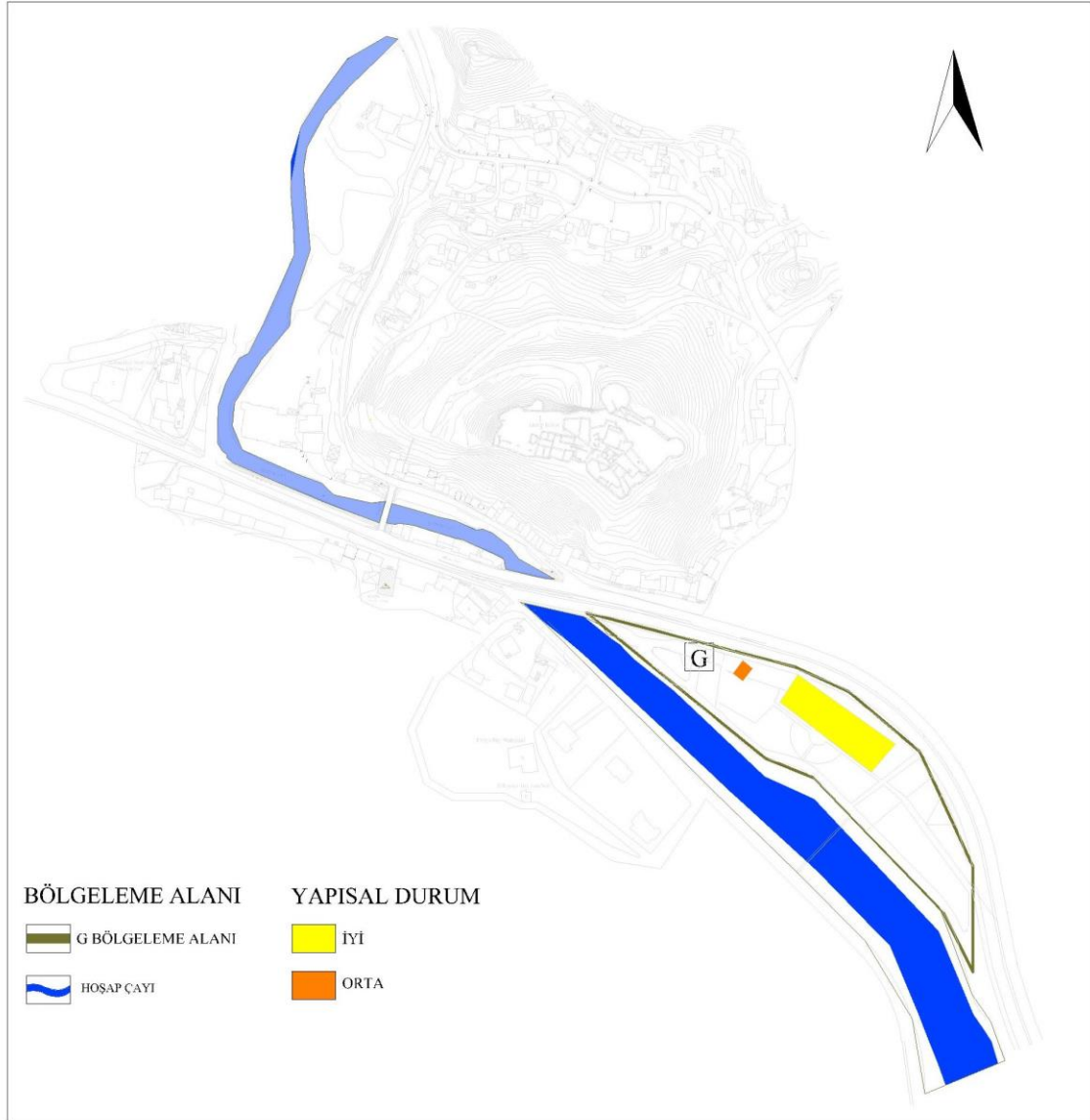
Şekil 5.34. Yapı kullanım durumu.

Şekil 5.35. Kat adedi paftası.

Şekil 5.36. Malzeme ve yapım tekniği paftası.

Şekil 5.37. Yapısal durum paftası.

Çizelge 5.7. G bölgeleme alanı analizi

Yapı karakteri	Koruma derecesi	Malzeme yapım tekniği	Yapı durumu	Kat sayısı
Rekreasyon	Etkileşim geçiş sahası	Betonarme: %90 Briket yığma: %10	İyi: %90 Orta: %10	1 Kat: %50 2 Kat %50

Kullanım Önerileri

Planlama alanında yeşil alanlar yetersiz olmakla birlikte, seçilen bölgeleme alanında Gürpınar Belediyesi park düzenleme çalışmaları yapmaktadır (Şekil 5.38). Yapılan bu düzenlemenin Hoşap Çayı ile bağlantılı bir yeşil sistem kuramadığı görülmüştür.

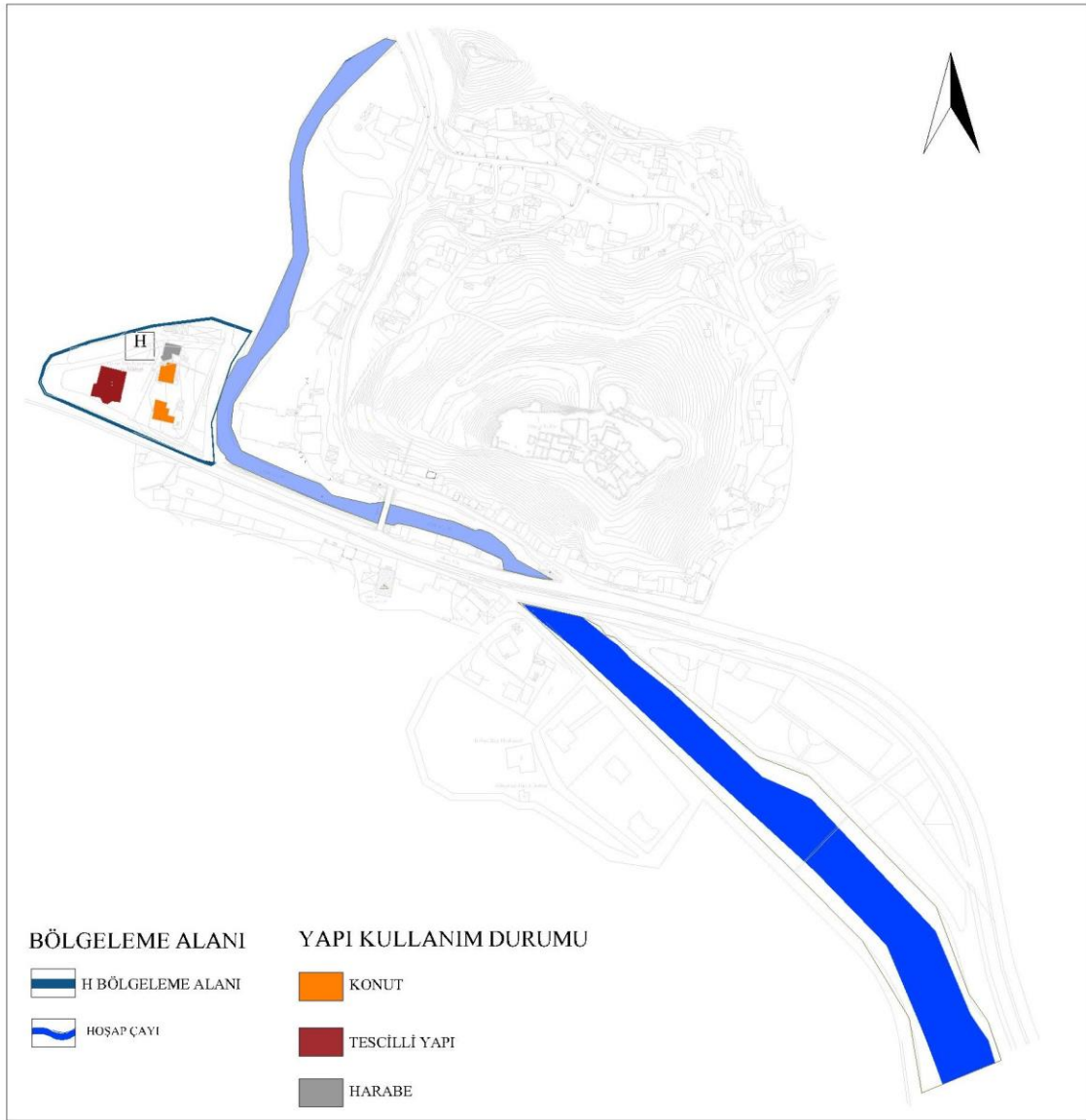
Şekil 5.38. Park çalışması yapılan alan.

Tarihi bir çevrede yer alan Hoşap Çayı doğu ve batı yönünde süreklilik göstermektedir. Hoşap Çayı'nın etrafında oluşturulacak yeşil alanların yaşamsal faaliyetleri karşılayabilecek, toplanma ve sosyalleşme alanları oluşturulabilecek nitelikte olması gerekmektedir. Farklı formlara sahip olan suyun, aktivite alanların ve mimariyi ayırt edecek keskin hatları değil geçirgen bir yapısı olmalı ve alanın etkin bir kullanımını sağlamalıdır. Hoşap Çayı'nın belirleyicisi olduğu yeşil bir sistem kurularak hazırlanacak peyzaj projelerin, sürdürülebilir turizm potansiyelinin artırılması yönünde olumlu katkı sunacağı düşünülmektedir.

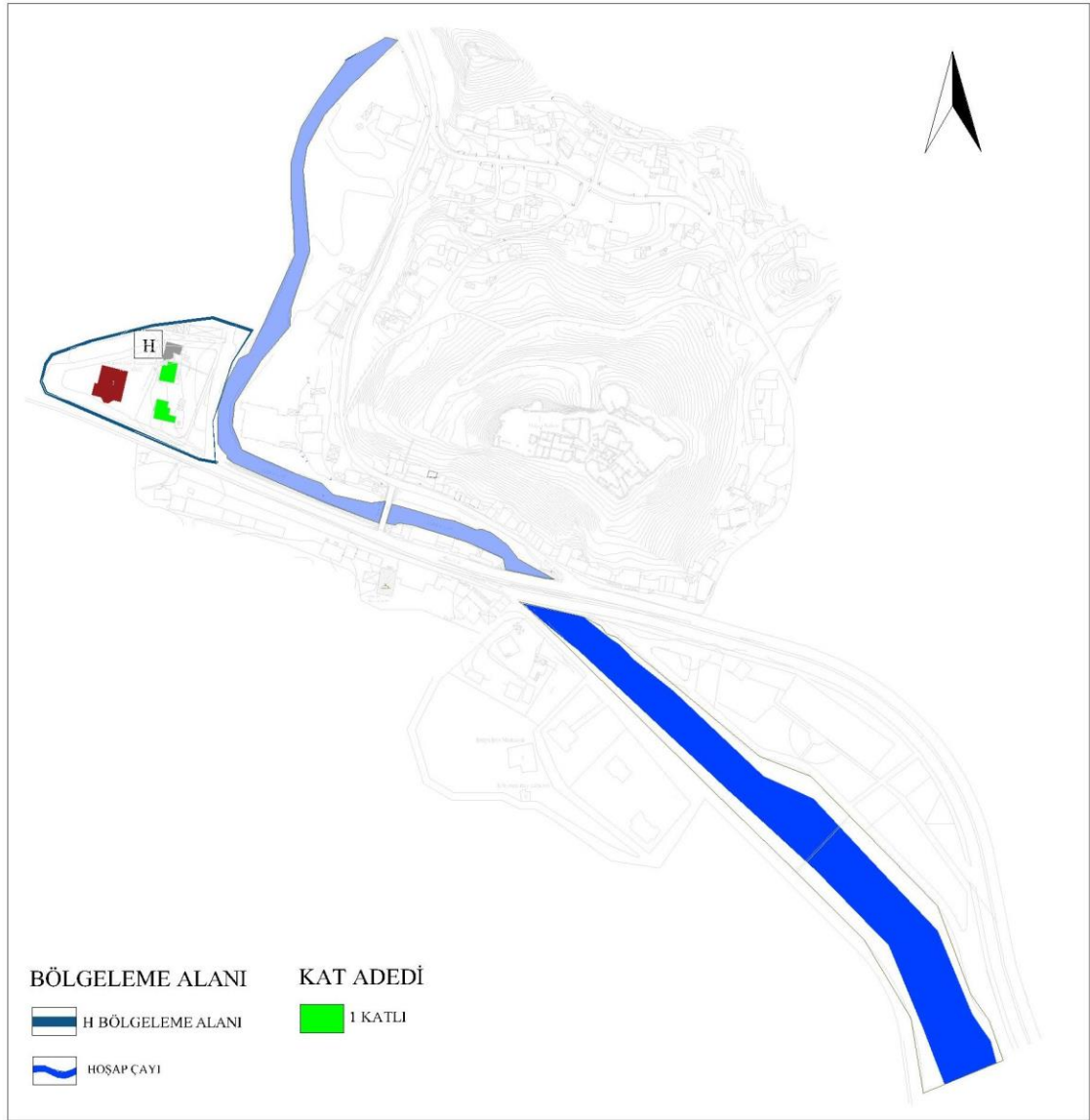
H Bölgeleme Alanı

H bölgeleme alanı Hoşap Kalesinin batısında etkileşim geçiş alanı içinde kalmaktadır. Bu alan bölgeleme alanı olarak az sayıda konut kullanımının ve tescilli kültür varlığı Hasan Bey Medresesi ve Türbesinin olduğu bölgedir (Şekil 5.39). Yapılar tek katlı olup (Şekil 5.40), yapı malzemesi olarak geleneksel kerpiç tuğla ile yığma yapım tekniği kullanılmış (Şekil 5.41), yapı durumu (Şekil 5.42), iyi ve orta niteliktedir (Çizelge 5.8).

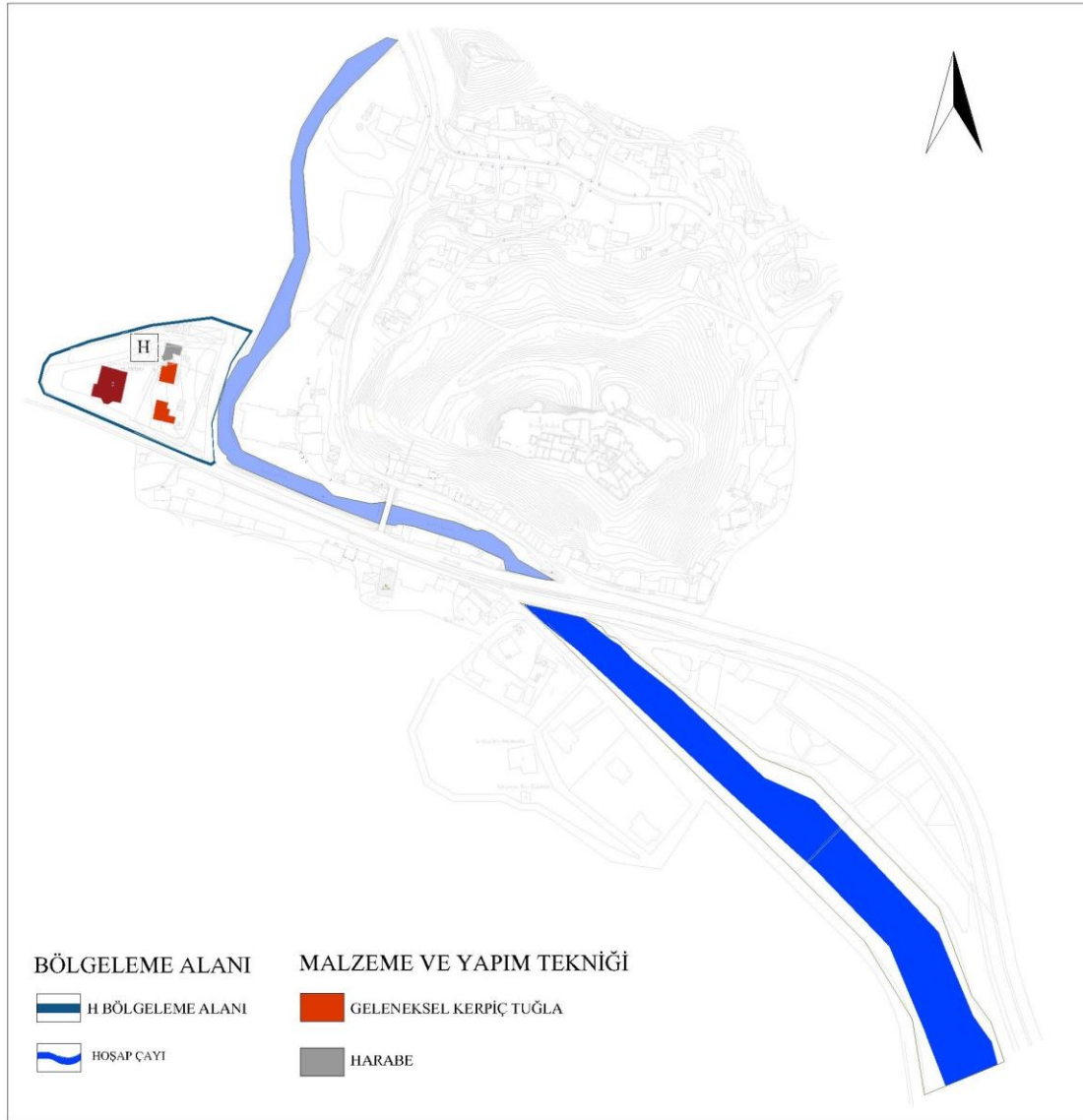

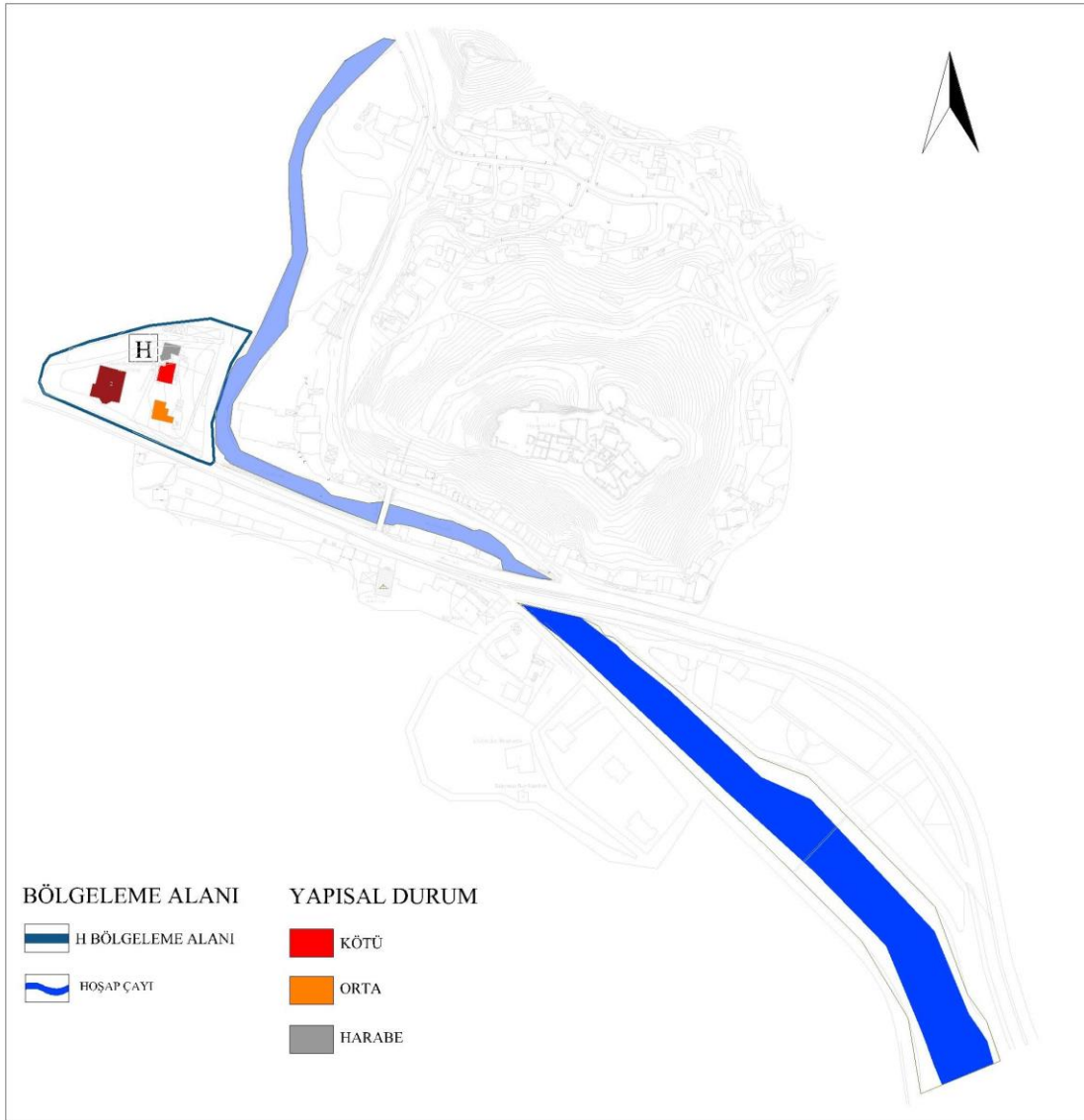
Şekil 5.39. Yapı kullanım durumu.

Şekil 5.40. Kat adedi paftası.

Şekil 5.41. Malzeme yapım tekniği paftası.

Şekil 5.42. Yapısal durum paftası.

Çizelge 5.8. H bölgeleme alanı analizi

Yapı karakteri	Koruma derecesi	Malzeme yapım tekniği	Yapı durumu	Kat sayısı
-Tescilli yapı - Kırsal mimari doku konut	Etkileşim geçiş sahası	Geleneksel kerpiç tuğla yığma: %100	İyi: %55 Orta: %35 Harabe: %15	1 Kat: %100

Kullanım Önerisi

Van-Hakkâri karayolu üzerinde etkileşim geçiş sahası içindeki bölgeleme alanında bulunan tescilli kültür varlığı Hasan Bey Medresesi ve Türbesi Yapısal durum olarak iyi olmakla birlikte bulunduğu bölge de turizm potansiyelini destekleyecek nitelikte olmadığı görülmüştür. Hasan Bey Medresesi için kazı çalışmalarında çıkarılan somut kültürel mirasın sergilenebileceği kültür sanat etkinliklerinin yapılabileceği müze olarak işlevlendirilmesi önerilmektedir.

Seçilen bölgeleme alanında bulunan konutların dış cephelerinde geleneksel mimari doku ile uyumlu onarımlar yapılarak tarihi dokuya uyumlu olmasının sağlanmalıdır. Tescilli kültür varlığı yapıya kültürel işlev verilmesi ve çevresinde tarihi yapı ile uyumlu peyzaj düzenlemelerinin yapılmasıyla turizm potansiyeline katkı sunacağı düşünülmektedir.

Sonuç olarak aşağıda eklenen çizelgede de ifade edildiği şekilde Hoşap Kalesi ve çevresinde sürdürülebilir turizmi desteklemek amaçlı çeşitli kararlar ve koruma önerileri geliştirilmiştir (Çizelge 5.9).

Çizelge 5.9. Bölgeleme alanları müdahale kararları

Bölge adı	Karakteri	Koruma derecesi	Müdahale biçimi	Açıklama
A	Konut, kırsal mimari doku	I. Derece arkeolojik.sit. Etkileşim geçiş sahası içinde.	Konaklama alanları Seyir terasları Gezinti yolları, Bakı Noktası	-658 sayılı ilke kararı ⁵
B	Rekreasyon-Konut	III. Derece ark. sit.	Ziyaretçi merkezi, meydan, ticaret, Sosyal donatı alanları	
C	Konut, kırsal mimari doku	I. Derece arkeolojik.sit alanı içinde.	El sanatları atölyeleri Satış birimleri	-658 sayılı ilke kararı -Öncelikle alanda yer alan mevcut yapılar kullanılacaktır.
D	Tescilli yapı Ticaret-konut	I. Derece arkeolojik.sit alanı içinde.	Gezinti yolları, araç ile ziyaretçi girişi, otopark, wc, bilet gişeleri, el sanatları satış birimleri	Çevre düzenleme projesi ⁶ -Öncelikle alanda yer alan mevcut yapılar kullanılacaktır. -Farklı kültürlerle ev sahipliği yapmış çalışma alanında farklı yerleşim dokuları oluşmuştur. Bölge de geleneksel konut mimarisi açısından farklı tipte konut

⁵ Her ne kadar 658 sayılı ilke kararında I. derece arkeolojik sit alanlarında yapılacak müdahalelere izin verilmese de, bu bölgedeki mevcut geleneksel kırsal mimariyi yansıtan yerlerde, sürdürülebilir turizmi geliştirmek amacıyla bu uygulamalar geliştirilebilir.

⁶ 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda belirtilen 17. Maddeye göre Çevre Düzenleme Planları: “ Ören yerlerinin arkeolojik potansiyelini koruyacak şekilde denetimli olarak ziyarete açmak, tanıtımını sağlamak, mevcut kullanım ve dolaşımdan kaynaklanan sorunları çözmek, alanın ihtiyaçlarını gidermek amacıyla her ören yerinin kendi özellikleri göz önüne alınarak hazırlanacak 1/500, 1/200 ve 1/100 ölçekli düzenleme projeleridir”.

Çizelge 5.9. Bölgeleme alanları müdahale kararları (devam)

tipolojilerinin, coğrafi koşullarında dikkate alınarak oluştuğu gözlemlenmiştir. Bölgesel özelliklerinde dikkate alınarak daha çok kerpiç ev tipolojisinin uygulandığı görülmüştür. Geleneksel evlerin temel elemanlarını odalar, sofalar, merdivenler ve müştemilatların oluşturduğu gözlemlenmiştir. Odalar, sofalar ve müştemilat, geçit ve merdivenlerdir. Cephe iyileştirmesi yapılarak (Ek 1).işlev verilecek yapılarda yöreye özgü malzemenin kullanılması ve doğal olarak çevreyle uyumlu olması da sağlanmalıdır (Ek 2).			
E	Ticaret	III. Derece ark. sit.	Taşkın riski nedeniyle yenileme
F	Tescilli yapı, Ticaret	Etkileşim geçiş sahası	Kültür varlıklarının onarılması ve işlevlendirilmesi
G	Rekreasyon	Etkileşim geçiş sahası	Park alanının yeniden düzenlenmesi
H	Tescilli yapı	Koruma amaçlı imar planı sınırları içinde (etkileşim geçiş sahası)	Kültür varlığının onarılması ve işlevlendirilmesi

Yapılan çalışmalar ışığında, turizmin kontrollü bir şekilde gelişebilmesi için temel eksiklerden yola çıkılarak çözümlerin sunulduğu turizm gelişim ve turizm yönetim planlarının hazırlanması gerekmektedir. Sürdürülebilir turizmin geliştirilebilmesi için yerel ekonomi desteklenerek halka kazanç sağlanmalıdır

Hoşap Kalesi ve çevresinde turizm açısından sürdürülebilir bir gelişme gösterebilmesi için, barınma sorunların çözülmesi, mesleki eğitimlerin yaygınlaştırılması, kamusal alanların kalitesinin artırılması, kentsel donatıların iyileştirilmesi, konutların özellikle dış cephelerinde sağlıklaştırma çalışmalarının yapılması, konutlarda işlev değişikliği, doğal çevrenin rehabilite edilmesi, ticaretin geliştirilmesi, zanaatkârların yeniden yetiştirilmesi gereklidir.

Sonuç olarak sürdürülebilir turizmin gelişimi için bütüncül bir yaklaşımın gerekliliğinden dolayı yapılacak tüm çalışmaların çevrenin taşıma kapasitesine göre planlanması büyük önem taşımaktadır. Yapılara verilecek işlevlerin hem ekonomik hem de yaşayarak kullanım açısından fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Sürdürülebilir bir gelişmenin sağlanabilmesi için turizm potansiyelinin belirlenerek turizm gelişim planlarının hazırlanması önemlidir. Hoşap Kalesi ve çevresi olarak belirlenen çalışma alanının kendine özgü kültürel ve doğal güzelliklerinin korunması, tanınırlığının artırılması, bölgesel kalkınmaya katkısının koruma temelinde değerlendirilmesi, bölgenin gelecekteki sürdürülebilirliğini etkin bir şekilde sağlayabilir.

Sürdürülebilir Turizm yerel halkın ve turistlerin gereksinimlerine karşılık verirken gelecekteki fırsatları, korumacılık faktörüyle birlikte ele alan bir yaklaşım olmalıdır. Toplumun ihtiyaçlarını karşılarken, gelecek nesillerin beklentilerini de göz ardı etmeyen bir sürdürülebilir turizm anlayışı başarıya ulaşabilir. Arkeolojik sit alanlarında sürdürülebilir turizmin başarıya ulaşabilmesi için, yerel halkın da süreçlere dâhil edildiği, miras alanlarının korunması gerektiğinin bilincinin kazandırıldığı ve her açıdan sürdürülebilirliğin sağlandığı çözümlerin başarıya ulaşacağı unutulmamalıdır.

KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z., 2019. *Kültür Mirasını Koruma İlke ve Teknikleri*. Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul. 256.
- Akarca, A., 1972. *Yunan Arkeolojisinin Ana Çizgileri 1/Şehir ve Savunması*. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara. 246.
- Akçura, N., 1972. Türkiye ve Eski Eserler. *Mimarlık Dergisi*, 7(8): 39-42.
- Akkayan, T., 1979. *Göç ve Değişme*. İÜ, Edebiyat Fak., Yay. No: 2573. İstanbul. 311.
- Aksoy, A., Enlil, Z., 2012. Kültürel Miras Yönetimi, *Kültürel Miras Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar*. AÜ, Yay. No: 2573, Eskişehir. 169.
- Aksoy, F., 2019. İşletmelerde Sürdürülebilir Raporlama Çerçevesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 21(2): 324-346.
- Aksoy, Z., 2012. Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. *Journal of International Social Research*, 5(20): 293-303.
- Al, T.M., C. Adıgüzel., D. Bayat., 2011. *Van İli 2011 Yılı Çevre Durum Raporu*. T.C. Van Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü.
- Alioğlu, E. F., 1993. Koruma Konusunda Genelleştirilmiş Yaklaşımlar ve Mardin Örneği. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 36(1-2): 263-280.
- Altuner, A. T., 1997. *Konak Kitabı*. Tepe Yayınları, İstanbul. 68.
- Anonim, 2003. Van İli Tarım Master Planı. T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı. Ankara.
- Anonim, 1990. *Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Mevzuatı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür ve Turizm Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Anonim, 2020a. Genel Bilgiler. <https://korumakurullari.ktb.gov.tr/Eklenti/80718%20genel-icmal-1.pdf>. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Van. Erişim tarihi: 27.10.2020.
- Anonim, 2021a. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültürel Miras ve Müzecilik Çalışma Raporu. <https://teftis.ktb.gov.tr/Eklenti/1279,muserrefcanpdf.pdf?0>. Erişim tarihi: 10.12.2021.
- Anonim, 2021b. Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. <https://kastamonu.ktb.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 04.04.2021.
- Anonim, 2021c. *Güzelsu Mahallesi Koruma Amaçlı İmar Planı, Plan Açıklama Raporu*. Gürpınar Belediyesi, Gürpınar.
- Anonim, 2021d. Van Valiliği. <http://www.van.gov.tr/hosap-kalesi>. Erişim Tarihi: 22.04.2021.
- Anonim, 2021e. Van İline Ait Genel İstatistik Verileri. <https://mqm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?k=A&m=VAN>. Erişim Tarihi: 03.01.2021.
- Anonim, 2021f. Korunması Gereken Çevreler. <https://www.kulturportali.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 12.03.2021.
- Anonim, 2021g. Van Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü arşivi. *Kültür varlıklarının envanter bilgileri*. Van.
- Anonim, 2022a. Genel Bilgiler. <http://www.vankulturturizm.gov.tr/TR,52093/genel-bilgiler.html>. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Van. Erişim tarihi: 30.01.2022.
- Anonim, 2022b. Sürdürülebilir Turizm Yatırımları. <http://www.tuyid.org.tr/tr/etkinlik.php?tur=surdur&id=201>. Erişim Tarihi: 21.02.2022.

- Anonim, 2022c. Van Valiliği. <http://www.van.gov.tr/hosap-kalesi>. Erişim Tarihi:06.06.2022.
- Anonim, 2022d. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201126/yillik-bultenler.html>. Erişim Tarihi: 13.01.2022.
- Anonim, 2022e. Turizm Sektörünün Güçlendirilmesine Yönelik Stratejiler. https://www.kuzka.gov.tr/dosya/turizm_stratejisi_2023.pdf. Erişim Tarihi: 12.05.2022.
- Anonim, 2022f. Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı. <https://www.ktb.gov.tr/Eklenti/906,ttstratejisi2023pdf.pdf?0>. Erişim Tarihi: 27.02.2022.
- Anonim, 2022g. Ziyaretçi Merkezi Tasarımı Fikir Projeleri. [https://www.arkiv.com.tr/proje?&filtre\[tur\]=41695](https://www.arkiv.com.tr/proje?&filtre[tur]=41695). Erişim Tarihi: 05.03.2022.
- Anonim, 2022h. Görülmesi gereken eserler. <https://www.kulturportali.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 22.01.2022.
- Anonim, 2022i. Tescilli Yapı Kurul Kararları. *Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi*, Van.
- Asatekin, N. G., 2004. *Kültür ve Doğa Varlıklarımız: Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız?*. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Yay. No: 104, Ankara. 186.
- Atalay, İ., 1984. Mescit Dağının Glasyal Morfolojisi, *Ege Coğrafya Dergisi*, 4(2): 31-48.
- Avcı, N., 2001. *Kültürel ve Doğal Mirasımızın Korunmasında Örgütlenme ve Koruma Sorunları, Türkiye’de Risk Altındaki Doğal ve Kültürel Miras*. Taç Vakfı Yayını, İstanbul.
- Bachman, W., 1913. *Kirchen Muund Mochen in Armenien und Kurdistan*. Leipzig. 80.
- Berberoğlu, G., 1991. *Karşılaştırmalı Yöntem*. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Bianchi, R. V., 2004. Tourism restructuring and the politics of sustainability: A critical view from the European periphery, The Canary Islands. *Journal of Sustainable Tourism*, 12(6): 495-529.
- Bozkoyun, M., Elmastaş, N., 2019. Hoşap Çayı Havzası'nın Su Potansiyeli ve Bu Potansiyelin Değerlendirilmesine Yönelik Öneriler. *Electronic Turkish Studies*, 14(3): 55-59.
- Bramwell, B., Lane, B., 1993. Sustainable tourism: An evolving global approach. *Journal of Sustainable Tourism*, 1(1): 1-5.
- Cantimur, B. B., 2011. *Tarihi Kentlerin Canlandırılmasına Yönelik Sürdürülebilir Yönetim Stratejileri: Balıkesir-Ayvalık Örneği* (doktora tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Clarke, J., 1997. A framework of approaches to sustainable tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 5(3): 224-233.
- Coşkun, O., 2013. Doğu Anadolu Bölgesi'nde Kentleşme ve Kentsel Gelişim. *Eastern Geographical Review*, 18(30): 322-235.
- Çelebi, E., 1965. *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. Üçdal Neşriyat, İstanbul. 767.
- ÇŞB, 2011. Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılması Kanun Hükmünde Kararname. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/08/20110817-1-1.htm>, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Erişim tarihi: 11. 03.2022.

- Darkot, B. 1950. "Ankara Maddesi". *İslam Ansiklopedisi I*. İstanbul. 440.
- Demir, C., Çevirgen, A. 2006. *Turizm ve Çevre Yönetimi Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı*. Nobel Yayın, Ankara. 188.
- Diñçer, İ., Akın, O., 1994. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kapsamında Koruma Planı ve İdari Yapısı. **2. Kentsel Koruma Yenileme ve Uygulama Kolokyonu**, İstanbul.127-131.
- Doğanay, H., 1997. *Aşkale'nin Fonksiyonel Özellikleri* (yüksek lisans tezi, basılmamış). AÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Doğaner M., 2010. *Kültürel Miras Turizmine Giriş*. İstanbul Üniversitesi, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, İstanbul. 260.
- Duran, E., 2009. *Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Toplumsal ve Kültürel Kimliğin Korunması: Gökçeada Örneği* (doktora tezi). DEÜ, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Eagles, P. F., McCool, S. F., Haynes, C. D., 2002. *Sustainable Tourism In Protected Areas: Guidelines For Planning And Management*. Best Practice Protected Area Guidelines series, Yay. No:8, Iucn. 183.
- Ekinci, O., 1997. Sanayileşme sürecinde kentsel koruma ve aydınlanma. *Sanayi ve Sanat Sempozyumu Bildirisi*. 15- 17 Mayıs 1997, Ankara.
- Elkington, J., 1997. *Cannibals With Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business*. Capstone, Oxford.
- Emre, G., 2017. Kültürel Mirasın Korunması, 1. Bölüm. *Kültürel Mirasın Korunması*. AÜ, Açık ve Uzaktan Eğitim Fak., İstanbul. 508.
- Erdem, M., 1992. Birleşmiş Milletler Çevre ve Gelişme. *Milletlerarası hukuk ve milletlerarası özel hukuk bülteni*, 11(1-2): 27-36.
- Erdmann, K., 1970. *Seven Hundred Years of Oriental Carpets*. University of California Press, California. 238.
- Erinç, S., 1957. Türkiye'de akarsu rejimlerine toplu bakış. *Türk Coğrafya Dergisi*, 17(2): 93-118.
- Ertaş, Ş., 2006. *Türkiye'de Alışveriş Birimleri Mağazaların Mekansal Analizleri*, (yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Ferrari, N. K., 2009. Türk-Osmanlı saray literatürü 12.-20. yüzyıl. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 7(13): 205-240.
- Garrod, B., Fyall, A., 1998. Beyond the rhetoric of sustainable tourism?. *Tourism management*, 19(3): 199-212.
- Gökalp, Z. D., 2019. Kültürel Miras Yönetimi. *Kültürel Miras Yönetimi ve Müzecilik*. AÜ, Açık Öğretim Fak., Yay. No: 3927, Eskişehir. 235.
- Güleşçe, N., 2006. *Gülpınar Kasabası'nın Coğrafi Etüdü* (yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Hawkins, D. E., 2004. Sustainable tourism competitiveness clusters: application to World Heritage sites network development in Indonesia. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 9(3): 293-307.
- Inskeep, E. 1991. *Tourism planning: An integrated and sustainable development approach*. New York. 528.
- Karaman, A., 1996. Sürdürülebilir Turizm Planlaması İçin Ekolojik Bir Çerçeve, Sürdürülebilir Turizm; Turizm Planlamasına Ekolojik Yaklaşım. **19. Dünya Şehircilik Günü Kolokyonu**. 7-8-9 Kasım 1995, Alanya. 102.

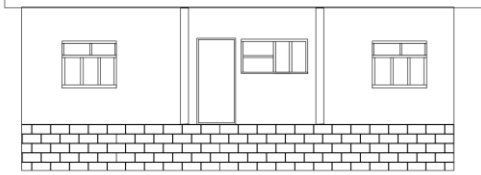
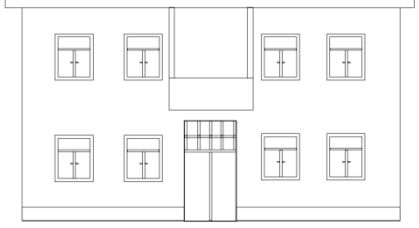
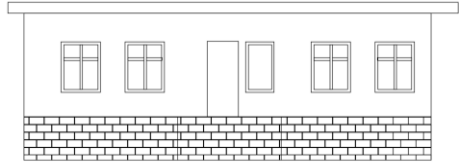
- Kejanli, D., 2007. Türkiye’de koruma yasalarının tarihsel gelişimi üzerine bir inceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(19): 179-196.
- Kılıç, S., 2006. *Van 2006 Kültür ve Turizm Envanteri I Tarihsel Değerler*. Van Valiliği, İstanbul. 351.
- Koçman, A., 1993. *Türkiye İklimi*. EÜ, Edebiyat Fak., Yay. No: 72, İzmir. 83.
- Kozak, M. A., Türktarhan, G., 2012. Gönüllü Turizmine Kavramsal Bir Bakış. *Turizm ve Araştırma Dergisi*, 1(2): 1-13.
- Kozan, F., 1969. Türk Külliyesi. *Vakıflar Dergisi*, 17(8): 303-308.
- Kuşçuoğlu, G. Ö., Murat, T., 2017. Sürdürülebilir kültürel miras yönetimi. *Yalvaç Akademi Dergisi*, 2(1): 58-67.
- Levi, E. A., 1999. Tarihi Çevre Korumacılığı ve Turizm. *Mimarlık Dergisi*, 1(286): 86-90.
- Madran, E., Özgönül, N., 2005. *Kültürel ve doğal değerlerin korunması*. TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, Ankara. 189.
- Madran, E., 2009. Tarihi Çevrenin Tarihi: Osmanlıdan Günümüze Tarihi Çevre-Tavırlar-Düzenlemeler. *Dosya Dergisi*, 14(1): 6-15.
- Marcuse, H., 1941. Some social implications of modern technology. *Zeitschrift für Sozialforschung*, 9(3): 414-439.
- McIntyre, G., 1993. *Sustainable tourism development: guide for local planners*. World Tourism Organization, Madrid. 166.
- Müler, H., 1996. Alpine Tourism, Sustainability: Reconsidered and Redesigned. *Proceedings of the International Conference at the University of Innsbruck*. University of Innsbruck, May 2-5, Innsbruck/Austria. 176-185.
- Nayci, N., 2016. Arkeolojik Alan Yönetiminde Sürdürülebilir Yaklaşımlar: Aspat (Strobilos) Yönetim Planı Çalışmaları. *Journal of the Faculty of Architecture*, 31(2): 189-207.
- Oktay, F., 2016. Örgüt Yapısı İle Örgüt Kültürü Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(3): 457-470.
- Osmay S., 1998. *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul. 353.
- Öksüz, K. G., Taş, M., 2017. Sürdürülebilir Kültürel Miras Yönetimi. *Yalvaç Akademi Dergisi*, 2(1): 58-67.
- Özgüç, N., 2003. *Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler*. Çantay Kitapevi, İstanbul. 591.
- Öztürk, Ş., 2009a. Gürpınar/Güzelsu/Evliya Bey Köprüsü Restorasyon Çalışmaları. *V. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu*. 9-13 Haziran 2009, Van. 234-344.
- Öztürk, Ş., 2009b. Gürpınar/Güzelsu/Hoşap Hasan Bey Medresesi Koruma Sorunları ve Öneriler. *V. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu*. 9-13 Haziran 2009, Van. 383-390.
- Pallemaerts, M., 1997. Is multilateralism the future? Sustainable development or globalisation as ‘a comprehensive vision of the future of humanity’. *Environment, Development and Sustainability*, 5(1): 275-295.
- Salman, A., 1976. *Taşınmaz Eski Eserlerde ve Etrafında Yapılacak İnşaata Uygulanması Gereken Hükümler*. İmar ve İskan Bakanlığı, Ankara. 118.
- Scott, C. M., 2009. *Green Economics: an introduction to theory, policy and practice*. Routledge, London. 240.

- Seçgin, N., 2009. Ahlat'ın Tarihi Topografyası ve Kent Kimliğinin Oluşumu. *Türk Dünyası Arastırmaları Dergisi*, 1(183): 443-450.
- Sevgen, N., 1969. *Anadolu Kaleleri*. Doğu Yayınevi, Ankara. 373.
- Sipahi, E. B., 2010. Küresel çevre sorunlarına kolektif çözüm arayışları ve yönetimi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(24): 331-344.
- Sözen, M., 1970. *Anadolu Medreseleri I*. İTÜ, İstanbul. 364.
- Swarbrooke, J., 1999. *Sustainable tourism management*. Cabi, Aurora. 384.
- Şen, S. M., 1993. *Van Kütüğü*. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Yay. No: 8, Van. 952.
- Ülgen, A. S., 1953. "Hoşap (Mahmudi) Kalesi". *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(4): 83-88.
- Tandoğan, E., 2011. *Kütahya-Çavdarhisar Aizanoi Arkeolojik Sit Alanının Peyzaj Mimarlığı ve Turizm Açısından Değerlendirilmesi* (yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Taşmektepligil, S. K., Polat, E., 2019. Planlama Hiyerarşisinde Koruma Amaçlı İmar Planlarının Konumlanması: Germir-Kayseri Örneği. *Journal Of Architectural Sciences And Applications*, 6(1): 301-316.
- Tekeli, İ., 1985. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kentsel Dönüşüm, *Türkiye Ansiklopedisi* 4. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tekeli, İ., 1998. *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*. Tarih Vakfı Yayınları, Ankara. 353.
- Tunçer, M., 2017. *Dünden Bugüne Kültürel Miras ve Koruma*. Gazi Kitabevi, Ankara. 430.
- TÜİK, 2021. Nüfus Verileri. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109>. Erişim Tarihi: 12.08.2021.
- Top, M., 1998. *Hoşap'taki Mahmudi Beylerine ait mimari eserler*. Kültür Bakanlığı, Ankara. 200.
- Top, M., 2015. Hoşap Kalesi Üzerinde Kültürel Ve Tarihsel Açından Bir Değerlendirme. *Popüler Bilim Dergisi*, 2(241): 49-53
- Uluçam, A., 2000. *Ortaçağ ve sonrasında Van Gölü Çevresi Mimarlığı II/Bitlis*. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara. 288.
- Ünsal, D., Pulhan, G., 2012. Türkiye'de Kültürel Mirasın Anlamı ve Yönetimi, 1. Bölüm. *Kültürel Miras Yönetimi* (Editör: Aksoy. A., Ünsal, D.). AÜ, Açık Öğretim Fakültesi, Yay. No: 2573, Eskişehir. 169.
- WCED, 1987. World commission on environment and development. *Our common future*, 17(1): 1-91.

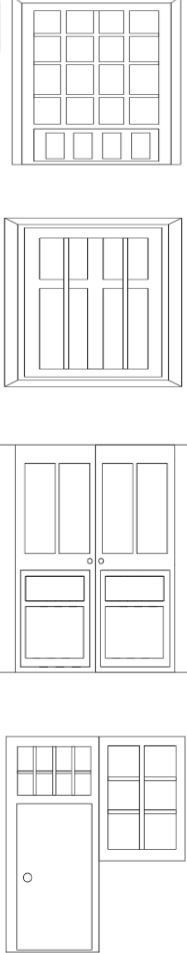
EKLER

Ek 1. Mimari tipoloji önerisi

Geleneksel konut	Yeni yapı cephe önerisi	Açıklamalar
		-Soğuk iklim yerleşmelerinde ısı kayıplarının minimuma indirilebilmesi için ısı depolama kapasitesi en yüksek olan kerpiç ve tuğla malzeme tercih edilebilir.
		- Coğrafi koşulların etkisiyle malzeme ve yapı ile ilişkili olarak farklı konut tipolojileri oluşmaktadır. Çalışma alanı için yapılan gözlemler sonucunda farklı kültürlerin etkisiyle alanda farklı tipolojideki konutların varlığı görülmüştür.
		Alan içinde daha çok kerpiç yapı malzemesi kullanılmış olup, yeniden işlev verilmesi düşünülen binalarda tadilatlar ve cephelerin de geleneksel dokuya uyumlu olacak şekilde sıva onarımları yapılabilir. Kapı ve pencerelerde onarılabilir, çürümüş olanlar ahşap yapı malzemesi kullanılarak değiştirilebilir.
		-Yapılacak uygulamaların yöreye özgü malzemeler kullanılarak doğal çevre ile uyumlu olması sağlanmalıdır. ⁷

⁷ Sunulan Mimari tipoloji çalışması örnek olması açısından verilmiştir, alanda bulunun yapıların geleneksel dokusu çoğunlukla ek-1 de gösterildiği şekildedir. Konut alanı I. Derece arkeolojik sit alanı olduğu için yeni yapılaşmaya izin verilmeyen alanlardır. Bu nedenle mevcuttaki yapılar için cephe iyileştirmeleri için öneri sunulmuştur.

Ek 2. Pencere-kapı tipoloji önerisi

Mevcut kapı-pencereler	Yeni yapılacak kapı-pencere önerisi	Açıklamalar
		-Çalışma alanı içinde yapılan gözlemler sonucu farklı tipolojide pencere ve kapı türlerinin oluştuğu, görülmüştür. -Yaygın olarak görülen pencere tipi genellikle dikdörtgen formlara sahip, iki ya da üç kayıttan oluşan, çift kanatlı ve tek kanatlı ahşap pencerelerdir. -Pencerelerde ince ahşap çitalar ile bölündüğü ya da demir korkuluklar kullanıldığı görülmüştür. -Geleneksel konutların giriş kapılarında genellikle 80-90 cm genişliğinde ahşap yapı malzemesi kullanılmıştır. - -Pencere ve kapı boyutlarının daha küçük açıklıklara sahip olması ve yapının duvarlarının kalın olması tercih edilmelidir. -Kapı ve pencerelerde ahşap ve türevleri olan malzemeler ısı ve dayanıklılık için tercih edilebilir. -Kapı ve pencereler onarılabilir durumda olanlar tadilat edilebilir,, çürümüş olanlar ahşap yapı malzemesi kullanılarak değiştirilebilir. -Yapılacak uygulamaların yöreye özgü malzemeler kullanılarak doğal çevre ile uyumlu olması sağlanmalıdır.

ÖZ GEÇMİŞ

İlkokul, ortaokul ve liseyi Van'da okudu. 2004 yılında Erciyes Üniversitesi Yozgat Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde eğitime başladı ve 2008 yılında Mimarlık Bölümü 3.sü olarak mezun oldu. 2009 yılında Gamze BİÇEK Mimarlık bürosunu açtı. 1.5 yıl çalıştıktan sonra 2010 yılında Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yapı İşleri Teknik Daire Başkanlığı'na Mimar olarak atandı. Tekrar Kpss sınava hazırlandı ve 2012 yılında istifa ederek, Adana Devlet Demiryolları'na Mimar olarak atandı. 2020 yılında Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde mimar olarak yeniden göreve başladı. Şu an Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde Mimar olarak görev yapmaktadır. Evli ve 2 çocuk annesidir.

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 01/08/2022

Tez Başlığı / Konusu: Arkeolojik Sit Alanlarının Sürdürülebilir Turizm Potansiyeli Yönünden Değerlendirilmesi: Hoşap Kalesi ve Çevresi Arkeolojik Sit Alanları

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 136 sayfalık kısmına ilişkin, 01/08/2022 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %10 (yüzde on) dur. Uygulanan filtreler aşağıda verilmiştir:

- Materyal ve yöntem hariç,
- Kaynaklar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit inatch size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi inceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Gamze BİÇEK BOZDOĞAN
Öğrenci No: 18910001281
Anabilim Dalı: Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı
Programı: Peyzaj Mimarlığı
Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora

DANIŞMAN ONAYI
UYGUNDUR

ENSTİTÜ ONAY
UYGUNDUR

Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül KELEŞ ERİÇOK